

Paedag. O.

584.

Magyar tudományok Akadémiája
Általános kézikönyv

Budapestben.

HÖRNYÁNSZKY VI. TO.

83. VIII. 12

BUDAPESTEN.

EÖTVÖS KÁROLY LAJOS.

880033

*

NÉPOKTATÁSÜGYI EMLÉKEZTETŐ

KÖZIGAZGATÁSI BIZOTTSÁGOK, KIR. TANFELÜGYELŐSÉGEK, ISKOLALÁTOGATÓK,
SZOLGABIRÓSÁGOK, VÁROSI HATÓSÁGOK, KÖZSÉGI ELŐLJÁRÓSÁGOK,
ISKOLAFENNTARTÓK, GONDNOKSÁGOK, KÖZSÉGI ÉS FELEKEZETI ISKOLASZÉKEK,
EGYHÁZI HIVATALOK, TANÍTÓK, KISDEDÓVÓK ÉS A SZÜLŐK SZÁMÁRA

BUDAPEST, 1887.

KIADJA HORNYÁNSZKY VIKTOR.
AKADÉMIAI KÖNYVKERESKEDŐ.

M. ACADEMIA
KÖNYVTÁRA

Népoktatásügyünk alkotmányos kormányzásának 20 éve alatt annyi új meg új rendelkezés előzte meg vagy követte és irányozta az örvendetesen fokozódó fejlődést, főleg az 1876. VI. és XVIII. törvénycikkek életbelépte óta oly sokféle utasítás szabályozza a tanügyi administratiót, hogy a vele nem kizárólagosan és szakszerűen foglalkozónak vezérfonal nélkül szinte lehetetlen már eligazodnia a rendeletek útvesztőjében. De mert még össze sem gyűjtettek a népoktatást érintő törvények és rendeletek, annál kevésbé kíséreltetett rendszeres földolgozásuk meg: a népoktatásügy vezetésével és kormányzásával hivatásszerűleg foglalkozók is gyakran utalva lehetnek oly *emlékeztetőre*, mely a teendők ideje és módja felől biztosan tájékoztassa.

Közel 200 törvény, szabályrendelet, utasítás, rendelet nagy tömegéből ily *•Népoktatásügyi Emlékeztetőt•* irtam Hornyánszky Viktor akad. könyvkiadó megbízása folytán,

ki e kötetet ime a népoktatásügy iránt érdeklődő közönség rendelkezésére bocsátja.

A tárgyuk szerint csoportosított intézmények szokott terjedelmességétől tömör összevonás által iparkodtam megóvni az olvasót és e *zsebkönyvet*, melyet arra szánt a kiadó, hogy nemcsak könnyen kezelhető, de a tanhatósági közegek kényelmére úgy kiállított legyen, hogy eljárásaik alkalmával magukkal hordhassák. Ez érdek utalt a felekezeti iskolák csupán ama különös rendelkezéseinek föl vételére, melyek az általános utasításoktól lényegesen eltérnek.

A könyv gyakorlati iránya kívánatosnak jelezte, hogy az életnek nevelő, a munkára oktató tanintézeteket tüzetesebben ismertessem. Külön fejezetet szenteltem ennél fogva a *«foglalkoztató tanmódot»* alkalmazó iskoláknak, melyeknél a tanítás központját a *munka* képezi. E népoktatási intézetek a szeretet alkotásai, s mint ilyenek is, de tanítási fényes sikereikkel is nagyon méltók egyrészt a társadalom támogatására, másrészt a népiskolai tanmód átalakításánál figyelembe vételre.

Az adatok lelkiismeretes földolgozásáról jó lélekkel nyilatkozhatom ugyan, de a

csoportosítás és szerkesztés sikerét megbírálni nem vagyok illetékes. Felkérem azért úgy a bíráló szak- és napi sajtót, mint a népoktatással és annak adminisztrálásával foglalkozó pályatársakat illetékes ítéletüknek és a munka teljesebbé tételéhez vezető tanácsaiknak velem mielőbb közlésére. Épen mert első e kísérlet a népoktatásügyi intézkedések rendszerbe foglalására, s így nagyon indokolt bevárnom a könyv hézagainak minél több oldalról érkező földerítését: kiadómmal úgy állapodtunk meg, hogy a «Népoktatásügyi Emlékeztető» először csak korlátolt számban nyomassék ki, mi által alkalmat nyerhetek újabb kiadásnál az ismételten kikért bírálatokat figyelembe venni, és a közönség javára értékesíteni.

Nagy-Becskerek, 1887. május 25.

Eötvös Károly Lajos.

NEPOKTATASÜGYI EMLÉKEZTETŐ.

	Lap.
I. Község.....	1
II. Iskolaszék (Gondnokság).....	21
III. Tanítók	38
IV. Iskolák	76
V. Tanfelügyelő.....	90
VI. Közigazgatási bizottság (Tisztviselők)	118
VII. Foglalkoztató nevelés-oktatás a népiskolában. Kisdedóvoda. Szakiskolák. Polgári iskola...	130
VIII. Tanképesítés.....	174
IX. Tankönyvek. Tanszerek	187
X. Adó. Illeték. Postadíj	197
XI. Határidő-jegyzék	202
XII. Betűsoros tárgymutató	204

K Ö Z S É G.

A népoktatási intézetek felállításának és 1. fentartásának joga s kötelezettsége természet-szerűleg, de törvénynél fogva is (1868. XXXVIII. t. cz. 23. §.) első sorban a *községet* illeti. Külön érdek és jog irányozza az államnak, az egyházaknak, társulatoknak és egyeseknek részvétele-t az iskolafentartásban. Ezért először a község hatáskörét kell megállapítanunk egyrészt az iskolaalapítás és építés, másrészt a fentartás és vezetés, végre az iskolai közigazgatás szempontjából.

A népokt. törvény 38. §. szerint a község 2. köteles *iskolai alapvagyon*t teremteni és azt évről évre gyarapítani. Az alapvagyon fekvő-ségekből vagy biztosan elhelyezve gyümölcsöző tőkékből is állhat. Az iskolai alapvagyon szaporítása eszközölhető:

a) a község jövedelme, vagy vagyona egy részének e célra tőkésítése, illetőleg elkülönítése által;

b) az iskolai jövedelmek azon részének tőkésítése által, mely az iskolák évi szükségleteinek fedezésén felül netán megmarad;

c) a közoktatás ügye iránt lelkesülő egyéneknek, vagy társulatoknak adakozásaiból és

hagyományaiból. A polgárokat ily adakozásokra buzdítani mind az előjáróság, mind az iskolai szék tagjainak erkölcsi szép feladata ;

d) azon vagyonból, melyet akár a hitfelekezetek (az utasítások 14. §-a értelmében) vagy egyéb társulatok, akár magánosok, iskoláknak községi iskolává átalakítása alkalmával, a községi iskola számára átadnak. Az iskolai alapvagyon ily módon való alkotására és szaporítására az oly községek is köteleztetnek, a melyekben állami népoktatási intézetek állanak fenn.

3. A *tagosítások és legelő elkülönítések* alkalmával iskolai alapvagyonul a közös terület egy része még oly községekben is elkülönítendő, hol községi iskola még nincs, s a körülmények és a törvény nem is parancsolják annak a jelenben felállítását. Ily esetre azonban a népiskolai törv. 44-ik §-a akként intézkedik, hogy a «községi birtokrendezésnél a közös területhől iskolai célokra elkülönített rész jövedelme, a hol jelenleg községi iskola nem létezik, a törvény kellékeinek megfelelő felekezeti iskola, vagy iskolák segélyezésére fordíthatatik. Azon esetre, ha az ily községben utóbb községi iskola állíttatik, a törvény 40. §-a az irányadó, mely szerint ez alap jövedelme kizárólag a községi iskolára fordítandó.

(Községi Utasítás 18. §.)

4. Községi *elemi* népiskolát köteles felállítani a község a népisk. törvény 23. §. szerint akkor, ha a községben vagy nincs népiskola, vagy ha van is, nem felel meg a törvény követelmé-

nyeinek; továbbá ha a népokt. törvény 44. §. szerint a fenálló felekezeti iskolát használni nem akaró más felekezetbeli lakosok kívánják, amennyiben legalább 30 tanköteles gyermekök van; harmadszor, a népokt. törv. 15. és 23. §§-ainál fogva akkor, ha a községben a felekezeti iskolát fentartó egyház hívein kívül nincs ugyan más vallásu 30 tanköteles, de a felekezeti iskolában (vagy iskolákban) a kormány által történt három ízbeli megintés után sem teljesítettnek a népokt. törvény 11—13. §§-ban foglalt feltételek, s ennek folytán a kormány a törvény 15. §. értelmében községi iskola felállítását rendeli el; negyedszer, ha van ugyan a községben felekezeti iskola, de az a tankötelesek nagy, vagy a tanerők csekély száma, vagy végre helyszűke miatt a törvénynek nem felelhet meg; végül: *tanyai* községi iskola állítandó fel (47. §.), ha a községhez tartozó pusztákon, tanyákon vagy majorsági birtokon levő tankötelesek a távolság miatt nem járhatnának be a község iskoláiba, — amennyiben számuk 30-at meghaladja; ha e tanyák, puszták, majorságoknak egymástól távol fekvésük miatt rendes tanyai iskola alkalmatlan volna, a község *járókelő* (ambulans) tanítót köteles alkalmazni. (Közs. Utasítás 8. §.)

A népiskolai törvény 42. §-a szerint az 6. *iskolaépületek és tanítólak építése és fentartása* a községet illetvén, a községi hatóság, az iskolaszék segélyével, gondoskodik a szükséges iskolai épületeknek és tanítólaknak felállításáról, vagy átalakításáról.

E végre:

1. ha van a községnek e czélra használható valamely épülete, azt alakíttatja át iskolaépületté, ha pedig nincs, úgy természetesen erre kijelölt alkalmas telken új iskolát építtet.

2. Ugy az átalakításhoz, mint az új építkezéshez avatott építőmesterrel tervet és költségvetést készíttet, melyet előlegesen bemutat a tanfelügyelőnek, ki megvizsgálja, hogy a tervben elég van-e téve a törv. 27. §-nak és az e czélra kibocsátott miniszteri szabályrendeletnek?

7. A népiskolai törv. 27. és 28. §-a rendeli, «hogy mind az újonnan készült, mind az átalakított iskolaépületek szárazak, s a gyermekek létszámához mérten (egy teremre 80 gyermeket s minden gyermekre legalább is 0·80—1·20 □ méternyi, 8—12 □ lábnyi helyet számítva) elegendő számú tágas, világos és könnyen szellőztethető tantermekkel legyenek ellátva.

8. Új községi iskolák felállításánál, hol még tanító sincs, ha más módon és egyéb forrásból egyáltalán nem teremthető elő az építéshez szükséges pénz, a község a törvényhatósági közigazgatási bizottság engedélyével egy évi összes iskolai jövedelmét (beleértve az 1868. XXXVIII. törvény 35., 36. és 44. §§-ai szerint kivethető 5% és a Hat. Örv. Szab. rend. I. 82. §. szerinti 10% adót is) az építkezésre fordíthatja.

A község lakosai tehetségük szerint kézi

munkával, vagy fuvarral díj nélkül járulnak az építkezéshez. (Közs. Ut. 13. §.)

Községi iskolák előállítására, nagyobbitására és czélszerűbb berendezésére kisajátításnak van helye. (1881. XLl. t.-cz. 2. §.)

Oly helyeken is, hol a közoktatásügyi miniszter állami iskolát állít fel, az 1868. XXXVIII. népiskolai törvény 35. és 42. §§-aiban elrendelt kötelezettségek alól a község általában fel nem menthető; ily esetekben is, a mennyire a község anyagi ereje engedi, köteles az állami iskolához telket, épületet, vagy legalább az építéshez anyagot, munkaerőt, testgyakorlótért, kerthelyet, a gazdasági szakosztályyal megtöltött felső népiskolához pedig gazdasági telket adni: a törvény 35. §-ában és a Hat. Örv. Szab. rend. I. 82. §-ában elrendelt 5 % illetőleg 10 % iskolai adót befizetni, a jobbmódu szülők gyermekeitől a tandíjakat beszedni.

Addig is, míg a tanítólak s iskola felépítése, vagy átalakítása eszközölthetik, a község *bérelhet* e czélra házat, s az iskolát abban nyithatja meg. (Közs. Ut. 13. §. b) pont.)

A községi hatóság az 1871. évi XVIII-dik t.-cz. 22. §-a f) pontja értelmében az iskolaszékkal egyetértve, még az épületek felállítása s az iskolának azokban, vagy bérelt helyiségekben megnyitása előtt, aztán kivétel nélkül minden évben *költségvetést* készít az iskola évi fentartásáról, beleértve a tanítók fizetését is. Aztán kimutatást készít arról, hogy a község e szükséglet fedezésére mennyi évi jövedelmet bír saját erejéből s az e végre talál-

ható mindennemű forrásból előállítani. különösen kimutatja, mennyi a község egyenes adója s mennyit tesz ki erre az 1868. XXXVIII. törv. 35., 36. és 44. és netán 37. §§-aiban írt 5 %-os iskolai adó; továbbá van-e a községnek a törvény 38., 39. és 41. §§-ai értelmében, vagy egyéb módon szerzett, s iskolai célra fordítható közvagyon, minő vagyon az, s mennyit jövedelmez? Ha a kimutatott jövedelem kevesebb, mint a költségvetésben előadott évi kiadás, a hiányt honnan kellene pótolni? (Közs. Ut. 13. §. c.)

13. Iskolai célokra *idegen uralkodótól* segély kérése kormányilag helytelenítettt és betiltatott. (718/1873. sz. közokt. min. rend.)

14. Ha fedezet egyáltalán nem volna előteremthető: a fentiek tüzetes kimutatása mellett *államsegélyért* folyamodhatik a község. Azonban iskolák építésére vagy átalakítására államsegély csak azon feltétel alatt adatik, ha szabályszerűleg (nem vázlatilag) készített terv és rendes költségvetés terjesztetik föl, mely előmérték, hitelesített árjegyzék és árelemzéssel fölszerelendő; továbbá ha kimutatattik, hogy az építésre fordítandó összegből mennyit képes a község készpénzben, épületanyagban, kézi munkákban, fuvarokban stb. viselni; végre ha a község a szolgabíró által láttamozott kötelező nyilatkozatot ad, mely biztosítja, hogy az államsegély csupán az engedélyezett célokra fog fordíttatni, egyszersmind megengedi, hogy az államsegély a községi iskola javára telekkönyvi bekebelezéssel biztosíttassék a célból, hogy ha

az iskola felekezeti jelegüvé válnék, az államsegély visszatérítendő lesz.

(19/X. 1871. 25775. sz. min. rend.)

Az iskolaépítésre és telekszerzésre engedélyezett *államsegélynek* 3%-a 15 éven keresztül az orsz. tanítói nyugdíjalap javára fizetendő a község által, félévi részletekben.

(1875. XXXII. t.-cz. 34. §. és 1875. december 30-án 32385. sz. a. kiadott Utasítás III. fej.)

A közoktatási tárca terhére eszközlendő építkezéseket és szállításokat illető hirdetések a *«Vállalkozók Lapja»* című havi közlöny által (Bpest, Molnár-utca 9.) díjtalanul felveendő közlésre beküldendők a szerkesztőséghez. (6/VII. 1886. 1171. eln. sz. min. rend.) Ugyszinten az *«Építési Ipar»* című műszaki hetilap (Bpest, Csillag-utca 10.) az iskolaépítési munkálatokra árlejtési vagy ajánlati hirdetéseket, melyek a hivatalos laphoz küldéssel egyidejűleg hozzá is megküldetnek, díjtalanul közli.

(19/I. 1879. 1097. sz. min. rend.)

Iskolai építkezéseknél és felszereléseknél kizárólag *hazai vállalkozók* és kizárólag itt készült szerelvények vétethetnek figyelembe.

(1887. jan. 5-én 16. eln. sz. a. kelt közokt. min. rend.)

Az építési vállalkozóktól üzleti *biztosítékul* és *bánatpénzül* elfogadhatók.

a) az összes magyar és osztrák állampapírok, ideértve a földtehermentesítési, szőlődezsma váltsági, jelzálogos urbéri kötvényeket, sóbánya utalványokat és kamatozó állampénztári jegyeket, állami sorsolási (nyeremény) kölcsönök sorsjegyeit (kötvényeit), a magyar állam

tulajdonába átment budapesti lánczhíd-, magyar keleti és tiszavidéki vasutak elsőbbségi kötvényeit;

b) az osztr.-magyar monarchia egyik vagy másik állama részéről kamatbiztosítást elvező és teljes üzletben álló magyar és osztrák vasutak elsőbbségi kötvényei;

c) a magyar földhitelintézet záloglevelei, és az osztrák-magyar bank (illetőleg volt osztr. szab. nemzeti bank) záloglevelei;

(27/VII. 1882. 33062. sz. pénzügyminiszteri, és 29/VII. 1198. eln. sz. közokt. min. rend.)

d) a kishirtokosok orsz. földhitelintézete által kibocsátott záloglevelek;

(17/VII. 1883. 1223. eln. sz. közokt. min. rend.)

e) «Magy. orsz. központi takarékpénztár» betéti könyvei (5000 frt erejéig 1 évnél hosszabb időre nem terjedő ügyleteknél);

(9/IV. 1883. 1126. miniszterelnöki rendelet, 22/IV. 1883. 693. közokt. miniszt. rend.)

f) «Pesti hazai l. takarékpénztár egyesület» záloglevelei, (20/IX. 1882. 50428. sz. pénzügyminiszt. rend. 29/IX. 1882. 1503. eln. sz. közokt. miniszt. rend.) ugyanennek 100, 1000 és 10,000 frtról szóló és 5% kamatozó, minden év márcz. 31-én és szept. 3-án tartandó kisorsozás útján 40½ év alatt visszafizetendő «kamatozó kötvényei»;

(26/XII. 1883. 67553. pénzügyminiszteri rend., 21/I. 1884. 11. elnöki sz. közokt. miniszt. rendelet és 26/IV. 1884. 655. eln. sz. közokt. miniszt. rend.)

g) a «Pesti magyar kereskedelmi bank», a «Magyar általános földhitel-részvénytársaság» és a «Magyar jelzálog-hitelbank» záloglevelei;

(23/II. 1882. 9802. pénzügyminiszteri rendelet, 3/VIII. 1882. 393. eln. sz. közokt. miniszt. rend.)

h) a «Nagyszebeni földhitelintézet» $5\frac{1}{2}\%$ -os 24 év alatt törlesztendő 100 és 1000 frtos, továbbá 6% -os 27 év alatt törlesztendő, valamint $5\frac{1}{2}\%$ -os 31 év alatt törlesztendő 100, 500 és 1000 frtos záloglevelei;

(19/II. 1884. 74134. sz. pénzügym., 30/XII. 1884. 1982. eln. sz. közokt. miniszt. rendelet.)

i) a tiszavidéki, első erdélyi, báttaszék-dombovári, zákányi (dunadrávai) alföld-fiumei vasúttársulatok részvényei;

(10/II. 1885. 72002. pénzügyminiszt. és 11/III. 1885. 338. elnöki szám közokt. min. rend.)

k) a Jelzáloghitelbank által kibocsátott 100 frtról szóló 4% -kal kamatozó, nyereségekkel egybekötött, minden évi január, márczius és szeptember 15-én tartandó kisorsolás útján 50 év alatt visszafizetendő nyereségek-kötvények; (10/X. 1884. 60634. sz. pénzügyminiszt. és 31/X. 1884. 1409. eln. sz. közokt. miniszt. rend.)

l) a Temes-Béga-völgyi vízszabályozó társulat által fölvelt 12 millió frtos kölcsön fejében kibocsátott 5% -os, 50 év alatt törlesztendő 100, 1000 és 5000 frtos kötvények;

(7/I. 1886. 73795/1885. sz. pénzügyminiszt. rend., 3/IV. 1886. 85. elnöki sz. közokt. min. rend.)

m) a mármarosí sóvasút részvénytársaság elsőbbségi kötvényei.

(19/VII. 1886. 1463. eln. közokt. min. rend.)

n) a pesti magyar kereskedelmi bank által kibocsátott, $4\frac{1}{2}\%$ -kal kamatozó községi kötvények.

(4/II. 1887. 4574. sz. pénzügyminiszteri rendelet, 21/II. 1887. 438. elnöki sz. közokt. miniszt. rend.)

Az államépítészeti hivatalok a műszaki 19.
teendők és felülvizsgálások teljesítését minden-

kor gyorsan és pontosan tartoznak a kir. tanfelügyelő megkeresésére eszközölni: de ily munkásságuk csak tényleges szükség esetén vételhetik igénybe, (nem állami építkezéseknél a költségek előleges beszolgáltatása mellett).

(1874. aug. 8-án kelt közl. min. rend. és 1886. ápr. 14-én kiadott közokt. min. rend.)

20. Az államépítészeti hivatalok utasítvák azon iskolaépítési *több- és pótmunkák* költségét, melyekre államtól nyert építési vállalat vezetője kormányi engedélyt igazolni nem képes, a kereseti kimutatások és végszámlákból törölni, és a felülvizsgálati jegyzőkönyvben a felelősség megállapíthatása végett a fölmerült több-költség számszerű kitétele mellett azok megren leöljét megnevezni.

(20/V. 1886. 19410. sz. min. rend.)

21. A közs. iskolaépület *külső tatarozása, helyreállítása, kiegészítése, ujonnan emelése* nem az iskolai költségvetésben irányzandó elő s nem onnét nyer fedezetet, hanem a *község* rendes évi költségvetésében «a községi épületek jó karban tartása és új építkezések» czíme alatt, hová a tűzkár elleni biztosítás is tartozik. (4/III. 1871. 2872. sz. min. rend.)

22. A népiskolai törvény 24-ik §-a szerint, «mindazon iskolák, melyek a község által állíttatnak s tartatnak fenn, *közös tanintézetek* a községi lakosok gyermekei részére hitfelekezeti különbség nélkül». Ennélfogva:

a törvény 57-ik §-ának rendeleténél fogva a községi iskolákba, és ha a községben állami iskola van, abba is minden hitfelekezet gyer-

mekei járhatván, illetőleg járni köteleztetvén, ez iskolákban a növendékek *hit- és erkölcs-tani* oktatásáról az illetékes *hitfelekezet* tartozik saját költségén gondoskodni. E végre a hit- és erkölcs tan minden felekezet gyermekeinek saját egyházhatóságuktól rendelt saját tanító (vagy lelkész) által a közös iskolai órákon kívül, de szintén nyilvánosan taníttatik.

A többi tantárgyakra pedig a községi, vagy állami iskola tanítói által együttesen oktattatik bármely felekezethez tartozó gyermek.

Az 1876. XXVIII. t.-cz. 9-ik §-a szerint 23. minden községi népiskolai tanintézet közvetlenül a község hatósága alatt áll. A község e hatóságát az általa választott iskolaszék által gyakorolja. (Közs. Ut. 12. §.)

Melyek azon teendők, mik nem az iskolaszék által végeztetnek, vagy nem kizárólagos munkakörébe utalvák, hanem a község képviselő testülete vagy előljárósága által intéztetnek el: alább esetenként felsoroltatnak.

Az *iskolaszék* tagjait a törvény szerint 24. képviselő testülettel bíró községekben és városokban a képviselő testület, egyéb községekben a községi lakosok közgyűlése, lehetőleg az oktatásügyhöz értő, de mindenestre írni, olvasni tudó egyénekből választja. Ezen választási jogot nem gyakorolhatják azok, kik a községi törvény (1871. XVIII.) 39. §-a a), b), c) és d) pontjai által, a községi választásokból ki vannak zárva, nevezetesen a tétlleges szolgálatban levő katonák és honvédek, továbbá büntény miatt vizsgálati fogságban levők, ugy az

elítéltek a büntetés tartama alatt, végre a csődben állók. Az iskolaszék tagjai törvény szerint a községbeli lakosok közül három évre választatnak. Három év múlva ismét megválaszthatók ugyanazon egyének.

A választásnál tekintettel kell lenni a községben levő mindegyik felekezetre, valamint (a nagyobb kiterjedésű községekben) arra is, hogy, a mennyire lehet, a község minden részéből választassanak tagok. A polgári községi iskolaszéknek a választott tagokon kívül a helybeli hitfelekezetnek minden rend és lelkésze és a községi népiskolai tanító, vagy a hol több tanító van, a tanító-testület képviselője és a volt határőrvidéken a kegyuraság is tanácskozási és szavazati joggal bíró tagjai. A hol az iskolaközségben legalább tizenöt tanító van, ott a tanítók maguk közül két, a hol pedig legalább 30 tanító van, három képviselőt választhatnak.

(Közs. Ut. 12. §. és Hat. örv. Szab. III. 5. §.)

25. Községi tanító nem lehet képviselő testület által megválasztott iskolaszéki tag, mert ennek az iskolaszékhez való viszonya és abba belépésének módozata külön van szabályozva.

(24/III. 1885. 10892. sz. min. rend.)

26. A községi hatóság az iskolaszék tagjainak megválasztásáról (azok névsorának megküldésével) azonnal értesíti a tanfelügyelőt.

(Közs. Ut. 13. §.)

Ki az iskolaszékbe való belépést igazolatlanul megtagadja, a helybeli iskolaalap javára 5—40 frt bírságban marasztalandó a közigazgatási bizottság által el. (Hat. Örv. Szab. III. 5. §.)

Az iskolaszék megbízatása 3 évének eltel- 27.
tével legfőllebb négy hét alatt újra választan-
dók az iskolaszék tagjai, mit ha a község meg
nem tenne, az esetben az 1876. XXVIII. t.-cz.
11. §-a értelmében a törvényhatósági közigaz-
gatási bizottság iskolaszéki új tagokat *nevez*
ki egy évre. Ha a kinevezettek e tisztséget el
nem vállalnák és az iskolaszéket ily módon
nem lehetne megalakítani: a törvényhatóság a
községi iskola részére gondnokot nevez ki. E
kinevezés azonban szintén csak egy évre ér-
vényes; ez idő elmúltával csak az esetben uji-
tandó meg, ha a község választási jogával két
hét alatt ekkor sem élne. (Népisk. hatós. t.-cz. 11.
§., Közs. Ut. 13. §., Közig. biz. Ut. 45. §.)

A község előljárósága köteles évenként 28.
elkészíteni, és pedig az anyakönyvvezetőktől nyert
adatok és házról házra bejárás alapján a min-
dennapi és ismétlő *tankötelesek összeírását*
2 példányban, melyek egyike az iskolaszéknek
adatik át, másika a közigazgatási bizottsághoz
terjesztendő be. A beküldési határidő legkésőbb
július 1-je lehet a Közs. Utasítás 1. fej. 1. §.
szerint, de az összeírásnak a *téli hónapokban*
kell eszközöltetnie, a közokt. miniszter 1883.
évi decz. 10-én 42001. sz. alatt kelt körren-
delete folytán. A gyermekek tankötelezettsége 29.
idejének megszabásánál mindig az *iskolai és*
nem a polgári év tartandó szem előtt. A tan-
kötelezettség tartamának első éve az, melyben
a növendék élte 7-ik évébe lép, utolsó pedig
az, melyben 15-ik évét betölti. A tankötelesek
összeírásánál tehát figyelembe veendő, mikép

csak azok tekinthetők tanköteleseknek, kik a 6-ik, illetőleg a 12. évöket az összeírási polgári év szeptember haváig betöltik; így számíthatnak a közbeneső évek is.

(31/III. 1878. 7280. sz. min. rend.)

30. A tanév kezdetét megelőzőleg egy héttel tudtára adja az előjáróság a szülőknek bármely jellegű iskolába járó gyermekeik iskolába küldésének első napját, vagyis a szorgalomidő kezdetét, egyszersmind ekkor (sőt ha a helyi körülmények közt szükséges, többször is az év folyamán) kihirdeti az 1868. XXXVIII. 1—6. §§-ait. (Közs. Ut. 1. §.)
31. A tankötelesek beiskolázását az iskolaszék eszközli. Az előjáróságnak szigorúan kell ügyelnie, hogy minden tanköteles gyermek tanításban részesüljön, iskolában vagy otthon. Az iskolába járók nyilvántartása az iskolaszék feladata.
32. A szülői háznál vagy magán úton tanuló gyermekeknek nyilvántartása végett a községi előjáróság a vall. és közokt. miniszterium által kiadott D) minta szerinti nyilvántartási naplót köteles vezetni s ennek egy példányát az iskolai év kezdetén a tanfelügyelőnek beküldeni. (Közs. Ut. 1. §.) A D) mintát is magukban foglaló »népiskolai rendtartási nyomtatványok» a kir. egyetemi nyomdában (Budapest, Vár iskolatér 2. sz.) szerezhetők meg; és pedig: Felvételi Napló, A) minta, 1 ív 5 kr.; Anyakönyv, B) minta, 1 ív 5 kr.; Mulasztási Napló, C) minta, 1 ív 5 kr. és Nyilvántartási Napló, D) minta, 1 ív 5 kr-ért.
33. Köteles a községi előjáróság felügyelni,

hogyan az 1872-ik évi VIII. törvény 40. §-a értelmében, a községbeli iparosok oly gyermekeket, kik éltök 12-ik évét még be nem töltötték — mivel ezek mindennapi iskolába járásra kötelezettek, — tanoncokul felvenni ne merészeljenek: továbbá, hogy az oly iparos tanoncok, kik éltök 13 — 15 éves korában vannak, az ismétlő, esetleg a továbbképező iparos- és rajz- vagy tanonc-iskolába járjanak.

Mihelyt a községi előjáróság vagy saját 34. tapasztalása vagy a helyi iskolaszék vagy székek, államiskolai gondnokság, vagy magánszemélyek feljelentése útján megtudja, hogy valamely tanköteles *rendetlenül, vagy éppen nem jár iskolába* (bármely jellemű legyen azon iskola, melybe járnia kellne), az iskolamulasztó gyermek szülejét az 1868. XXXVIII. t.-cz. 4. §-a értelmében megint, többszöri mulasztás esetén fokozatosan megbünteti, a büntetésből származó bírságot szigorúan behajtja és az így összegyűlt pénzt az iskola pénztárába beszolgáltatja.

Négy ízbeli megbüntetés után az iskolát 35. még folyvást mulasztó tanköteles gyermek mellé az 1868-iki XXXVIII. t.-cz. 4. §-a értelmében gyámot rendeltet, ki aztán a gyermek pontos iskolába járásáért felelős. (Tanf. Ut. 20. §. b) pont.) Ha az illetők a mulasztók névjegyzéke hetenkénti bemutatását elmulasztanák, azt tőlük minden két héten felelősség terhe alatt bekövetelni köteles. (Közs. Ut. 1. fej. 2. §.)

A volt határörvidéken levő iskoláknál 36. előforduló igazolatlan mulasztások után a szü-

lők s illetve gyámok ellen nem a községi előljáróság, hanem az általa két hetenként beterjesztendő jelentés alapján a *főszolgabíró* szabja ki a fokozatos bírságot, az előljáróság pedig ezt behajtja. (Határórv. isk. Igazgatásáról szóló szabályrendelet 69. §.)

37. Szintígy az iparos-tanonciskolai növények mulasztásaiért az *iparos gazda* ellen csak följelentést tesz az előljáróság a *főszolgabíróhoz*, ki az ipartörvény (1884. évi XVII. t.-cz.) 62. §. c) pont és 157. §. a) pontjának alkalmazásával mint kihágást bírálja el az iparos gazda által a tanonc rendetlen iskoláztatásával elkövetett mulasztást.

A községi Utasítás 2. §-a e kifejezést használja ugyan *«gyámot rendel»*, de a gyámrendelés nem tartozik a község hatáskörébe, hanem a gyámsági törvény (1877. XX. t.-cz.) 22. §-a szerint a gyámhatóság, első fokon tehát az árvaszék teendője. A hanyagul iskoláztatott tanköteles részére gyámrendelés eljárása tehát az, hogy a községi Utasítás I. fejt. 2. §-a szerint az előljáróság, vagy még helyesebben az 1868. XXXVIII. t.-cz. 4. §-a értelmében az iskolaszék a kir. tanfelügyelőhöz előterjesztést tesz, ki aztán a gyámrendelést az árvaszéknél szorgalmazza.

38. A közokt. miniszter 1871. évi, 14,694. sz. rendelete szerint az előljáróság különösen gondoskodik a *czigány tankötelesek* beiskolázásáról és rendes iskoláztatásukról.

39. E szigor alkalmazhatása, általában a szegény gyermekek rendes iskolázásának lehetővé tétele céljából köteles a község intézkedni, hogy a

vagyontalan szülők gyermekei a tandíjfizetés alól fölmentessenek, sőt a keresetképtelen szülők gyermekei könyveket és tanszereket, esetleg ruházatot is kapjanak a községtől. (Népokt. törvény 51. §. és Iskolasz. Utasítás 33. §.)

A községben levő tanköteles gyermekeknek 40. és bármely jellemű iskolák állapotának kimutatásához szükséges *statisztikai adatokat*, a tanfelügyelő, vagy annak segéde (megbízott helyettese), vagy a helybeli iskolaszék, vagy állami iskolai gondnokság kívánatára, a községi előljáróság összegyűjteni s azt az iskolaszéknek vagy államiskolai gondnokságnak átszolgáltatni, szükség esetén összeállítani köteles.

Akár az iskolaszék, akár az államiskolai gondnokság, akár a községi előljáróság szerezte be a statisztikai adatokat s töltötte ki a statisztikai táblázatokat, azokat a község bírāja, jegyzője, úgyszintén minden anyakönyvet vezető lelkész, a hol a községi iskolaszék, vagy államiskolai gondnokság, vagy a hitfelekezeti iskolaszék s ott, a hol mindkétféle iskolaszék megvan, mindeniknek az elnöke s jegyzője aláírni kötelesek.

Minden aláíró a táblázatokban foglalt (s illetőleg a részükről szolgáltatott) adatok valóságáért felelős. (Közs. Ut. 5. §.)

Minthogy a község népoktatási intézetei 41. feletti hatóságát az általa választott iskolaszék által gyakorolja, s e végből az iskolák alapvagyonát, és annak fentartására szükséges pénzeket ennek rendelkezése és kezelése alá bocsátja, a községi előljáróság az iskolaszéktől

eljárásáról évenként legalább két ízben, sürgős és fontosabb esetekben többször is jelentést kíván: ugyancsak az iskolaszéket a reá bízott vagyon kezeléséről, évi bevételeiről és kiadásairól, évenként egyszer megszámloltatja, aztán az iskolaszék felülvizsgált számadását a törvényhatósági közigazgatási bizottsághoz felterjeszti.
(Közs. Ut. 25. §.)

42. A községi előljáráóság tiszte a népokt. törvény 35. és 143. §§., meg a Közs. Utasítás 24. §-ánál fogva a *tanítói fizetések* beszédese; viszont a tanítóktól behajtása (esetleg fizetésükből visszatartása) az országos *nyugdíjintézeti járulékoknak*, melyek az 1875. évi 32385. sz. Utasítástól eltérőleg nem félévenként, hanem évenként egy összegben szedendők be, fizetési késedelem esetén a lejáratától vagyis január 1-től 6 % kamatokkal. (1878. jan. 23-án 2441. sz. a. kelt közokt. min. rend.)

43. A községi előljáráóságok a tanítók és iskolafentartók nyugdíjilletékének a fizetési meghagyástól számított 30 nap alatt be nem szedése esetén mint szavatások — megtérítési igényük fennmaradása mellett első sorban felelősek és végrehajthatók a lejárt illetékek erejéig. (22/XII. 1880. 34,124. sz. min. rend.)

44. Az iskolaszék első ülésébe összejött tagok a községi előljáráóság előtt leteszik a közoktatásügyi miniszter által a községek számára kiadott utasítások 13. §-ában előírt következő *esküt*:

Én N. N. esküszöm az élő Istenre, hogy mint polgártársaim bizalma által ezen iskola-

szék tagja, minden teendőmben szorgalmasan és lelkiismeretesen eljárók, a község iskolájának (vagy iskoláinak) s abban (azokban) az oktatásnak ügyét tehetségem szerint előmozdítani iparkodom, különösen pedig a községünkben, vagy iskolailag annak területéhez tartozó helyeken, a tanköteles gyermekek szülőit gyermekeik iskolába járatására buzdítom, sőt a törvény tankötelezettségre vonatkozó minden rendelkezésének szigorú végrehajtása által szorítom is; a község minden iskolai vagyonára és jövedelmére gondot viselek s azt pontosan fordítom rendeltetésére. Isten engem úgy segítjen!»

A volt határőrvidéki községi iskolaszék 45. tagjai a kir. tanfelügyelő vagy megbízottja előtt lesznek esküt, és pedig a következő szöveg szerint: «Én N. N. mint az x-i községi iskolaszék tagja esküszöm az élő Istenre, hogy O Felsége apostoli királyom, a magyar haza és annak szentesített törvényei iránt lántoríthatlan és rendületlen hűséggel viseltetem, a hazai legfelsőbb és felsőbb hatóságok rendelkezéseit és a hivatalommal járó kötelességeket mindenkor lelkiismeretesen, híven és pontosan teljesítendem. Isten engem úgy segítjen!» Az iskolaszék egyes tagjai csak a fentebbi eskü letétele után tekintendők az iskolaszék igazolt tagjaiként.

(Volt Határőrv. Szabályz. II. 7. §.)

A mely tagok az első összejövetelekre nem jelenhettek meg, azok legközelebbi megjelenésük alkalmával teszik le az esküt.

(Isk. sz. Ut. 3. §.)

16. Több egymáshoz közel fekvő község is alakíthat egy közös iskolaszéket sőt a közigazgatási bizottság is elrendelheti ily közös iskolaszék alakítását. Az ily közös iskolaszékek tagjainak létszámát, s azon arányt, melyben az egyes községek tagokat választanak, az e végből egyesült községek szabad egyezkedéssel állapítják meg. Ha nem tudnának megegyezni, mind a tagok létszámát, mind az egyes községek által választandó tagok számarányát illetőleg ügyökben a közigazgatási bizottság határoz. A hol a népiskolai hatóságokról szóló törvény 9. §-ánál fogva több község választ együtt iskolaszéket, ott az iskolaszék tagjai az egyesült községek előjáróiból alakult bizottság előtt teszik le az esküt. (Iskolasz. Ut. 3. §.) Az iskolaszéknek legkevesebb 5 tagból kell állania. E szám azonban a helyi körülmények szerint kiterjesztethetik.

(Közs. Ut. 13. §.)

47. A volt határőrvidéki községekben csak 2 iskolaszéki tag választható. (III. Szabályrend. 3. §.)

II.

ISKOLASZÉK (Gondnokság).

Az 1876. évi XXVIII-dik törvényezikk 48. 9. §-a értelmében és a községek számára a közoktatásügyi miniszter által kiadott utasítások 13. §-a szerint, az iskolaszéknek a község által megválasztott tagjai, legidősebb tagtársuk ideiglenes elnöklete alatt, megválasztásuk után azonnal, vagy legrövidebb idő alatt összejönnek, s a szék megalakulása és szervezkedése végett ülést tartanak.

A népiskolai hatóságokról szóló törvény 9. §-ánál fogva a választott tagokon kívül az iskolaszéknek a helybeli lelkészek is tanácskozási és szavazati joggal bíró tagjai lévén, a fenn írt első ülésbe a községben levő mindegyik hitfelekezeti rendes lelkészt mindenk előtt meghívják.

Ha valamelyik hitfelekezetnek a községben csupán segédlelkésze volna, az esetben az lesz tagja az iskolaszéknek mindaddig, míg ezen felekezetnek ott rendes lelkésze nincs; valamint oly esetekben is, midőn valamely hitfelekezet helyben levő rendes lelkésze betegség, vagy hasonló körülmény miatt huzamosb ideig gátoltatnék az iskolaszék működésében való

részvételben, azon időre az illető helyettes vagy segédlelkész által helyettesítheti magát.

(Közs. Isk. sz. Ut. 1., 2. §§.)

Az áll. isk. gondnokság 3—5 rendes és 1—2 póttagját, úgy közülök az elnököt a tanfelügyelő előterjesztésére a közokt. miniszter nevezi ki; a gondnokságnak tagja hivatalból a tanító, vagy hol több tanító van, az igazgató. (Gondn. Ut. 1. §.)

49. A községi iskolaszék első ülésén

a) saját kebeléből általános szótöbbséggel választ egy elnököt és egy jegyzőt. (Ha a körülmények igénylik, egy másod-elnököt és két jegyzőt is választhat.) A volt határőrvidéki községi iskolaszék elnöke mindenkor a községi bíró. (III. Szabályrend. 3. §.)

b) A népiskolai hatóságokról szóló törvény 14 §-a értelmében, szintén általános szótöbbséggel, «választ egy vagy több gondnokot az iskolák száma szerint, ki az iskola vagyonát az iskolaszék utasítása szerint kezeli, az épületeket javíttatja s évenként az iskolaszék elé részletes és okmányokkal igazolt számadást terjeszt».

A gondnok választására nézve megjegyzendő:

1-ször, hogy az, ha szükséges, vagy kiváló czélszerűség igényelné, az iskolaszék körén kívül álló egyének közül is választható. Ekkor azonban a gondnoknak az iskolaszék üléseiben csupán tanácskozási joga van, de szavazata nincs; ily esetben a gondnokot külön kell föléskelni;

2-szor, hogy a gondnok az általa kezelt minden vagyonért és jövedelemért személyesen lévén felelős, e tisztségre csak oly férfiú választ-ható, ki jellembeli megbízhatósága, ismert rend-szeretete és pontossága mellett kellő vagyoni biztosítékot is nyújthat.

Az iskolaszék megválasztott elnöke, jegy-zője, s gondnoka neveit a községnél, s tanfel-ügyelőnél bejelenteni köteles. (Isk. széki Ut. 5. §.)

Községi tanító nem választathatik a köz- 50.
ségi iskolaszék elnökévé, minthogy «a tanítói működés az iskolaszéki elnökséggel a törvény szelleméből kifolyólag össze nem egyeztethető».

(1885. márcz. 24-én 10.892. sz. a. kiadott köz-
okt. min. rendelet.)

Az állami isk. gondnoksági és a közs. 51.
iskolaszéki ülések jegyzőkönyvei 8 nap alatt, sürgős esetekben 2 nap alatt, de mindig végre-hajtás előtt beterjesztendők a kir. tanfelügyelő-höz. Ez ugyanoly határidőben: ha nincs észre-vétele egyszerűen visszaküldi, ha kifogásai van-nak, nevezetesen a határozatokat a törvények-és rendeletekkel ellenkezőknek vagy a helyi körülmények közt indokolatlannak találja, vissza-küldi, felfüggesztvén a foganatosítást a közigaz-gatási bizottság intézkedéseig. A közigazgatási bizottságnak ez esetben haladéktalanul jelentést tesz, hogy a bizottság az 1876. XXVIII. 7. §. 1. pontja értelmében a további intézkedést megtehesse. (5/III. 1884. 5154. sz. min. rendelet.)

Havonkint legalább egyszer, szükség esetén 52.
vagy a tanítói kar kétharmada vagy 4 iskola-széki tag kívánatára, többször is gyűlést tart.

E gyűlésben köteles minden tag megjelenni, meg nem jelenését csak betegségi esetben mentheti ki. A gyűlés általános szótöbbséggel, személyi ügyekben titkos szavazattal határoz.

(Áll. Isk. Gond. Ut. 3. §. volt Határörv. Szab. rend. III. fejr. 8. §. Isk. sz. Ut. 6. és 47. §.)

53. Ülésekre az elnök (gátoltatása esetében a másod-elnök) hívja össze a tagokat, lehetőségig előre tudatván a tanácskozás főbb tárgyait. (Isk. sz. Ut. 6. §.)

54. Az *iskolák felállítására* nézve az iskolaszék egyik legfontosabb feladata ügyelni arra, hogy a község tanköteles gyermekeinek számához és a helyi szükségekhez mértén elegendő-e a már létező iskolák? és ezeken kívül még minő népoktatási tanintézeteket (p. o. elemi, vagy felső nép- és szakiskolákat) kellene akár a törvény rendeleteinél, akár a polgárok művelődési szükségseinél fogva létrehozni? Különösen nem kívántatnék-e (a törv. 59. vagy 79. §-a szerint) valamely gazdasági, vagy ipari szakosztálylyal is megtoldandó felsőbb népiskolának, úgyszintén a kisdudóvodának fölállítása, s mennyiben tenné ezt lehetővé a község vagyoni ereje?

Tanácskozik az iskolaszék az ily tanintézeteknek úgy felállítási módjáról, mint a szükséges anyagi erő honnan előállításáról. Értekezik felőle a községi előjárósággal s az egész lakosságnál buzdítólag hat a még szükséges tanintézetek létrehozására. Ha látja, hogy a cél kivihető volna, tegyen róla jelentést a tanfelügyelőnél. (Isk. sz. Utasítás 15. §.)

Az újonnan épült, vagy átalakított, akár 55. bérelt iskolát (a tanító-lakon kívül) a népiskolai hatóságokról szóló törv. 13. §-a értelmében a község költségén *butorokkal*, s a tanításhoz szükséges mindennemű *eszközökkel* és *tan-szerekkel* az iskolaszék szereli fel.

E végre:

a) gondoskodik, hogy a községi előljáróság (Közs. miniszt. utasítás 13. §. b) pontja 9. sz. értelmében) az iskolának kertül adjon, ha lehető, legalább két hold alkalmas telket és a gyermekek létszámához mért nagyságú testgyakorló tért.

Az iskolaszék azután e kertet bekerítetteti, s úgy a kertészet s gazdaság gyakorlati tanításához szükséges munkaeszközöket, mint a testgyakorlathoz kellő készülékeket, a tanítóval egyetértve beszerzi;

b) a tantermeket, a közokt. miniszter által kiadott minták szerint padokkal, asztalokkal, s a szükséges szekrényekkel bebutorozza,

c) a népisk. törv. 30., 46. és a népiskolai hatóságokról szóló 13. §-ai értelmében az iskolát földgömbbel, térképekkel, táblákkal, természetrajzi ábrákkal s minden szükséges és elegendő számú taneszközzel a tanfelügyelő utasítása szerint felszereli. Mindezen tárgyakról, a tanítóval egyetértve szabatos jegyzőket készít, azt egy példányban a törvényhatósági tanfelügyelőnek beszolgáltatja;

d) a népisk. törv. 32. §-a szerint a szegénységüket kimutató gyermekek könyveket ingyen kapnak. Az iskolaszék tehát e könyveket — az illető tanuló kimutatása szerint —

az iskolai év kezdetén beszerzi, s az iskolaszéki utasítások 47. §-ában írt iskola-látogatók által osztatja ;

e) a népisk. törv. 32. és 46. §§-ai szerint az iskolaszék a szükséges iskolai könyveket s tanszereket a tanulók számához képest elegendő példányokban évenként előre beszerzi s a tanítók által számadás mellett kiosztatja. E könyvek vételára az illető gyermekek szülőitől, vagy gondviselőitől a tandíjjal együtt szedetik be ;

f) oda hat és elkövet mindent, hogy az iskolában népiskolai könyvtár állíttassék.

(Iskolasz. Utasítás 12. §. és Hat. örv. Szab. III. 12. §. Áll. isk. Gond. Ut. 9., 10. §§.)

56. Mivel az 1876-dik XXVIII. törv. 9. §-ában világosan rendeltetik, hogy a község a népoktatási tanintézetek fölötti hatóságát az általa választott iskolaszék által gyakorolja, a 13-dik §-ban pedig «az iskolának taneszközökkel ellátását, és az iskolai épületek kellő javításáról való rendelkezést» az iskolaszék teendői közé sorolja: ennél fogva az iskolának padokkal, asztalokkal stb. bebutorozásáról, a szükséges és törvényrendelte taneszközök felszereléséről, úgyszintén az 1868-dik XXXVIII. törvény 31. és 32. §§-aiban rendelt *tankönyvek beszerzéséről*, valamint az épületek jó karban tartásáról és kellő javításáról, a törvény értelmében és a közoktatási minisztertől kapott utasítás szerint az iskolaszék gondoskodik oly formán, hogy arról a községi előljárásnak előlegesen jelentést tesz, és ez azután köteles

a szükséges pénzösszeget (a mennyiben az iskolaszékhez már befolyt jövedelemből nem kerülne ki) az iskolaszéknek a kellő időre átszolgáltatni. (Közs. Ut. 22. §.)

A népiskolai hatóságokról szóló törvény 57. 13. §-nál fogva megállapítja a *tandíjnak* úgy minőségét (t. i. hogy az készpénzben vagy terményekben, vagy mindkétféleképpen fizetendő-e?), mint mennyiségét; úgyszintén a befizetési határidőket meghatározza.

A tandíj egy tanévre elemi iskolában 2 frt, felső népiskolában 4 frt, polgári iskolában 6 frt; az iskolaszék ezt magasabbra is szabhatja, és a szegényebb tanulókat alóla fölmentheti.

(⁴/₃ 71. 2872. sz. közokt. min. rend.)

A meghatározott tandíjt az iskolai év meg- 58. nyíltá előtt kihirdetés végett a községi előljárósággal közli és felhívja, hogy ugyanazon alkalommal tegye közzé a népiskolai törvény 51. §-ának azon rendeletét is, hogy azon gyermekek, kiknek szegénységét szülők, vagy gyámjaik községi bélyegtelen bizonyítvánnyal az iskolaszék előtt kimutatják, a tandíjfizetés alól felmentetvők: sőt a felette szegény gyermekeknek könyveket és tanszereket, esetleg ruhát is díjtalanul ad az iskolaszék. (Isk. sz. Ut. 33. §.)

Az iskolaszék határoz az iskolai fekvő 59. javak *bérbeadása* vagy házilag kezelése és az iskolai alapvagyonhoz tartozó *tőkepénzek* elhelyezése fölött, vagyis a bérletek vagy kölcsönök kiadásával járó szerződéseket vagy kötelevényeket megkötí. Azonban minden iskolai vagyon és jövedelem gondos kezeléseért az

iskolaszék tagjai összesen és egyenkint felelősök lévén, különös gondot kell arra fordítania, hogy a lehető legnagyobb jövedelmezés mellett, teljesen biztosítva legyen mind a bérbeadott birtok vagy elhelyezett tőkepénz, mind annak pontos jövedelmezése.

E végre :

1. Pénzeket csak oly helyre kölcsönözhet ki, hol két annyi értékű biztosíték nyújtatik, mint a felvett összeg, mely a kimutatott biztosítékra haladéktalanul betábláztatandó.

2. Bérleteknél a bér pontos megfizetése iránt is biztosíték veendő.

3. 500 frtnál nagyobb kölcsönök, vagy 50 frtnál nagyobb évi haszonbért hozó bérletek kiadásáról elkészített kötelezvényt, illetőleg szerződést, a nyújtott biztosítékoknak felmutatásával, a *tanfelügyelőnek előlegesen be kell mutatni* és az ügyletet csak annak jóváhagyása után lehet foganatosítani. E jóváhagyás megtörténteig a kikölcsönzendő pénz a legközelebbi takarékpénztárba helyezhető el.

(Isk. sz. Ut. 37. §. Gondn. Ut. 27. §.)

60. Az iskolaszék a törv. 142. §-a szerint az elkészített *tanítói díjleveleket* két példányban jóváhagyás végett a megyei közigazgatási bizottsághoz (a tanfelügyelő útján) benyújtja. Meg erősítés esetében a közigazgatási bizottság elnöke s jegyzője által aláírt egyik példány pedig a közigazgatási bizottság irattárába tétetik.

A tanítónak a hitelesített díjlevél másolata adatik ki. (Isk. sz. Ut. 17. §.)

A községi iskolatanítókat a népiskolai 61. hatóságokról szóló törvény 13. §-a értelmében, a törvh. közigazgatási bizottság egy küldöttjének elnöklete alatt, a községi iskolaszék választja szavazás által, mely választás a közigazgatási bizottság jóváhagyása alá terjesztetik. Községi tanítók választásához tehát a közigazgatási bizottság vagy egy tagját, vagy egy megbízottját kiküldeni köteles; mivel a választás e nélkül érvénytelen. A tanító választására kiküldött tag, a tanfelügyelővel egyetértve, a választás napját kiűzi s erről az iskolaszék elnökét eleve értesíti, ki aztán a tagokat a közigazgatási bizottság küldöttének vezetése alatt tartandó választó gyűlésre összehívja.

A választásról két példányban jegyzőkönyv vétetik fel, melyben kiteendő a jelen volt tagoknak s a szavazattöbbségnek száma; mindegyik példányt aláírják pedig: a közigazgatási bizottság küldötte, az iskolaszék elnöke és jegyzője.

Az egyik példányt a választást vezetett elnök a közigazgatási bizottságnak az eljárás jóváhagyása, illetőleg a tanító megerősítése végett benyújtja.

A tanító hivatalát csak ezen jóváhagyás után foglalhatja el, (Közig. biz. Utasítás 10. §.)

A volt határőrvidéki községi iskolák tanítói 62. a közigazgatási bizottság által eszközölt hármas kijelölés alapján a közokt. miniszter által kineveztetnek.

A közs. isk. *költségvetés* három példány- 63.

ban készítendő el a min. minták szerint; minden tétel okmányolandó, akként, hogy az első példányhoz az eredeti okiratok csatoltatnak, a másik kettőn ezek számára hivatkozás történik. Az államilag segélyezett iskolák költségvetésének egy példánya a miniszterium számvevőségénél marad, egy példánya a tanfelügyelőség levéltárában helyeztetik el, és okiratokkal fölszerelt példánya az iskolaszék által őrzendő meg. ($\frac{1}{3}$ 71. 2872. sz. m. r.)

A községi iskolai költségvetések fedezési számláján A. alatt részletesen kitüntetendők az alapítványok jövedelmei: mellékletül az alapítványi oklevelek hiteles másolatban, az utolsó évi alapítványi számadás (és az államkötvények nemének, keltének, rend- és sorszámainak jegyzéke) csatolandók.

64. Községi iskola részére tett *hagyományok* és *ajándékok* a hagyományozó, illetőleg ajándékozó szándéka szerint vagy mint alapítványok kezelendők és csak kamatai fordíttatnak az iskola szükségleteire, vagy pedig a folyó szükségletek fedezésére fordíttatnak. Hagyományoknál a végrendelet kivonata, ajándékoknál az adományozó okmány hiteles másolata a költségvetés mellékletéül fölterjesztendő.

Oly alapítványok, melyek a község felekezeti iskolái javára tételtek, ha a községben felekezeti iskola nincs, vagy ez községi lett, a községi iskola céljaira fordítandók; azon felekezet pedig, melynek iskolái javára az alapítvány tételtek, a községi iskolában élvezi az alapítvány jótéteményeit mindaddig, míg saját

erejéből iskolát nem alapít, mely esetben a község által külön kezelt felekezeti alapítvány visszabocsátandó. (⁴/₃ 71. 2872. sz. min. rend.)

A községi iskolai költségvetésnél az állami 65. egyenes adó mennyisége az illetékes adóhivatal által kiállítandó bizonylattal igazoltatik.

Az iskolai *büntetéspénzek* az iskolai pénz- 66. tárt illetik. A *kihágások* után befolyó pénzbüntetések szintén az iskola javára fordíthatók, ha a község szabályrendelete, vagy felajánló levele (mely az iskolai költségvetés mellékletéül bemutatandó) megengedi.

Ha az *államsegélyért* folyamodó községi 67. iskola az elmúlt tanévben államsegélybe részesült, erről vezetett számadása minden hozzátartozó okmányokkal a költségvetéshez csatolandó.

Államsegélyre utalt községi iskola tanítójának fizetéséül csak a minimum vétethetik költségelőirányzatba, kivéven ha a tanító az államsegélyadást megelőzőleg már nagyobb fizetéssel volt alkalmazva.

(⁴/₃ 871. 2872. sz. m. r.)

Az állami és államilag segélyezett községi 68. népoktatási intézetek költségvetései mindenkor a tanév első hónapjában terjesztendők fel a miniszteriumhoz, így a kir. tanfelügyelőséghez beterjesztésük augusztus hóban eszközlendő.

(1882. július 19-én 21461. sz. a. kelt közokt. min. rendelet.)

A szegény tanulók segélyezésére és ösz- 69. tündíjazására rendelt alapítványok, a mennyiben felekezeti céljok határozottan kimondva

volna, a községi iskola tanulói között is eredeti rendeltetésök szerint használandók fel.

(1871. márcz. 4-én k. 2872. sz. min. rend.)

70. Tanszerek államsegélyképen engedélyezéséért való kérvények nem közvetlenül, de a kir. tanfelügyelő útján terjesztendők a miniszteriumhoz fel. Az előterjesztésben pontosan kimutatódók: hány önálló osztályból áll az iskola? hány tanulója van? fiuk és leányok elkülönítve taníttatnak-e? mily taneszközei vannak meg az iskolának? (1884. decz. 8-án 43.434. sz. a. kelt közokt. min. rendelet.)

71. Az iskolaszék augusztus hóban a tanító, vagy a tanítói testület által a vallás- és közoktatásügyi miniszter által kiadott tan- és tanítási óraterv szellemében elkészítetteti a tantervet és a *heti tanítási órarendet*: azt megvizsgálja, s ha helyesnek találja, helybenhagyja, pecsétjével megerősíti, egyszersmind a tanfelügyelőnek hiteles másolatban beküldi: aztán elrendeli, hogy az iskola-teremben kifüggesztessék s felügyel, hogy az pontosan meg is tartassék.

72. Az oly községi elemi iskolában, hol két, vagy több tanító van alkalmazva, az iskolaszék a tanítók tanításbeli ügyessége és jártassága szerint felosztja az osztályokat, vagyis kijelöli, hogy melyik hány és mely osztályokban tanítson. (Isk. sz. Ut. 44. §. és Tanf. Ut. 32. §.)

73. Hogy az iskolaszék az iskola beléletét folytonos figyelemmel kísérhesse s arra mindenkor irányzólag befolyhasson, a szorgalomidő heteit, hónapjait tagjai között felosztja s a

hetelő vagy hónapoló tag aztán az iskolát hetenkint legalább egyszer *meglátogatja*.

Ez iskolalátogatásoknál s azok elrendelésénél a következőket kell szigorúan szem előtt tartani:

1. Az iskolában egyszerre az iskolaszéknek csak egy tagja jelenhetik meg;

2. a kirendelt látogató az iskolában a kiadott utasítás rendeletei szerint mindent szemügyre vesz, ottléte idejét a tanítónál e célra őrzött jegyzőkönyvbe beírja s itt szerzett tapasztalatairól az iskolaszéket értesíti.

Az iskolát az iskolaszék elnöke maga is meglátogatja, ez alkalommal a látogatási jegyzőkönyvet is megvizsgálja s ha azt látná, hogy valamely kiküldött tag tisztében nem járt el pontosan, azt arra figyelmezteti, szükség esetén az iskolaszék által meginteti. Nevét és ottléte idejét a látogatási könyvbe beírja.

E látogatások alkalmával az iskolaszék 74. minden tagja különösen felügyel még a következőkre:

1. a tanuló gyermekeket illetőleg:

a) hogy a meghatározott órában könyvekkel felkészülve tisztán és pontosan jelennek-e meg az iskolában?

b) hogy tanítás alatt figyelmesen hallgatnak-e és illedelmesen viselik-e magukat?

c) hogy a tanítójok iránt tisztelettel és engedelmességgel, tanulótársaik iránt pedig kimérettel és szeretettel viseltetnek-e?

d) az iskola környékén, a tanteremben megőrzik-e és fentartják-e a tisztaságot s meg-

kinélik-e minden sértéstől az iskolai butorokat? (Gondn. Ut. 52—55. §§. Isk. sz. Utasítás 62—64. §§. Hat. örv. szab. III. 60—62. §§.)

75. Az iskolát meglátogató iskolaszéki kiküldött tag ellenőrzi a tanítóra nézve

a) hogy a tanítási órák megkezdése előtt egy kevéssel a gyermekek elfogadására megjelenik-e pontosan a teremben s az iskolai rendtartás értelmében pontosan végzi-e minden kötelességét? rendben vannak rendtartási naplói, különösen a mulasztókról vezetett napló?

b) a megállapított tanterv s órarend szerint és sikeresen tanítja-e tanítványait az eléje szabott tanítani valókra?

c) a gyermekek nevelésében és tanításában tapintatosan és hasznosan alkalmazza-e az eléje írott fegyelmi szabályokat?

d) felügyel-e kellőleg s eljárásában fordít-e figyelmet a gyermekek testi és szellemi épségben maradására és azok egészségére?

e) a népiskolai törvény 2. és 3. és a közegészségügyi törvény 28—33. s ugyanazon törvény 44. §§-ai rendeleteinek megtartása az ő kiváló kötelessége;

f) a mezei gazdaságot és kertészetet, esetleg a házi-ipar valamely ágát buzgón és sikeresen műveli és tanítja-e?

g) tisztán tartja-e az iskola környezetét, (udvarát, kertjét) a tantermet, az iskolai butorokat? rendben és épségben vannak-e a keze alá adott taneszközök és a könyvtár?

Ha az iskolaszék tagjainak a tanuló

ebbeli munkáira észrevételei lennének, azokra a tanítót négy szem közt figyelmezteti és ha ennek kellő fogamatja nem lenne, azok iránt az iskolaszék elnökének, feltünőbb mulasztások és hanyagság esetén az iskolaszéki gyűlésnek tesz jelentést.

(Isk. székek részére kiadott Utasítás 64. §. Volt Hat. Örv. Szab. III. 62. §. Gondn. Ut. 54. §.)

Az iskolaszék a mulasztók szüleit, vagy 76. gondviselőit első ízben *megintti*, azután a mulasztások jegyzékét legalább minden két héten a községi előljárásnak a szülék (gyámok, gondviselők) megbüntetése végett átadja, a volt határörvidéken a főszolgabírónak be-terjeszti. (Iskolasz. Ut. 8. §.)

Az iskolaszék (gondnokság) a tanító és 77. a tanulók szülői közt fenforgó panaszokban első fokú bíróságot képez; ha ítéletében a felek meg nem nyugodnának, 15 nap alatt, gondnoksági határozat ellen 8 nap alatt a közigazgatási bizottsághoz felebbezhetnek. (Az iskolaszék és a tanító között fölmerülhető panaszokban első fokú bíróság a közigazgatási bizottság.) (Gondn. Ut. 57. §. Isk. sz. Ut. 29. §.)

A gondnok:

Az iskolaszék által reá bízott vagyont és 78. jövedelmeket rendes számadás vezetése mellett kezeli s a kitűzött czélokra fordítja. Azonban az iskolaszék által állandóul meghatározott fizetésekön kívül (minő p. o. a tanítók díjazása) 15 frtnál nagyobb kiadást csak az iskolaszék előleges rendeletére, vagy utalványára tehet.

Minden iskolai év végén okmányokkal igazolt számadást terjeszt az iskolaszék elé.
(Isk. sz. Ut. 40. §.)

79. Az állami és államilag segélyezett községi iskoláknál mindenmemű kiadásért, mely költségvetésileg nem engedélyeztetett, és minden tulkiadásért, melyre vonatkozólag az előleges jóváhagyás ki nem eszközöltetett, első fokon az illető iskolai gondnokság, illetőleg iskolaszék egyetemleg anyagi felelősséggel tartozik. (30/IV. 1886. 14,789. sz. m. r.)

Az 1876. évi július hó 25-én tartott miniszteri tanácsban az állami épületek tűzkár elleni biztosításának randszerint mellőzése mondatott ki, csak egyes értékesebb épületekre vagy indokolt sajátlagos körülmények közt engedtetvén kivétel; e szerint az állami tulajdont képező iskolaépületek csak azon esetben biztosítatnak tűzkár ellen, ha külön indokolt fölterjesztésre ez iránt utasítás vagy engedély adatik.

80. Az állami és államilag segélyezett községi felső nép- és polgári iskolákkal kapcsolatos ipartanműhelyek pénz- és anyag elszámolása az 1885. szept. 14-én 22,322. sz. a. kelt rendelettel közölt budapesti állami közép-ipartanoda számadásaihoz kidolgozott utasítás és minták szerint eszközözlendő.

(2/III. 1887. 8116. sz. m. r.)

81. Az iskolaszék a gondnoknak átvizsgált számadásait egy példányban, a maga észrevételei kíséretében, a *községi előjáráságnak átszolgáltatja*. Ezenfelül a népiskolai hatósá-

gokról szóló törv. 13. §-a szerint egész eljárásáról felévenként, sürgős és fontosabb esetekben gyakrabban is, jelentést tesz a községnek.

A község előjárósága e jelentéseket, valamint az iskolaszék számadásait, minden alkalommal felterjeszti a megyei közigazgatási bizottsághoz. (Isk. sz. Ut. 41. §.)

Az *évvizsgálaton* az iskolaszék 82. testületileg megjelenik s a tanulók feleleteit meghallgatja, mind a jó tanítót, mind a tanulókat, mind a szüléket kintartásra és haladásra buzdítja.

Megvizsgálja az anyakönyvben a tanulók előmenetelét s ha valamely tanuló egy vagy legfeljebb két elégtelen osztályzatot nyert, azt a következő év elején a rossz osztályzattal jelölt tantárgyból, egy vagy két tagja előtt pótvizsgálatra rendeli, s ha mulasztását ki nem pótolná, osztálya ismétlésére szorítja: az oly tanulóval pedig, ki két tantárgynál többször kapott elégtelen osztályzatot, osztályát mindenestre ismételteti.

A magántanulókat nyilvános vizsgálatra elfogadja: az ily tanulók a tandíjt kétszeresen kötelesek megfizetni, melynek fele az iskola pénztárába foly, másik fele az illető tanítót (tanítókat) illeti.

(Hat. Örv. Szab. III. 63. §. Isk. sz. Utasítás 65. §.)

III.

TANÍTÓK.

83. A községi iskolaszék a tanítót a törvényhatósági közigazgatási bizottság egy küldöttjének elnöklete alatt választja, mely választás a közigazgatási bizottság jóváhagyása alá terjesztik. A közigazgatási bizottság ezzel oly egyént is bizhat meg, a ki nem tagja.

Okleveles tanítókat avagy tanítóképezdőt végzett egyéneket segédtanítókul meghívhat.

Ha az iskolaszék a szükségessé vált segédtanítói állomást betölteni elmulasztaná, vagy annak betöltését halogatná, a segédtanítót a tanfelügyelő nevezi ki, s eljárásáról a közigazgatási bizottságnak jelentést tesz.

(Iskolasz. Ut. 8. §.)

84. Csak magyar állampolgár alkalmazható népiskolai tanítónak s így idegen csak is oly feltétel mellett választható meg, illetőleg nevezhető népiskolai tanítói állomásra, ha igazolja, hogy a magyar állampolgárságot megszerezte és előbbeni állampolgári kötelekeiből elbocsátatott; továbbá, ha bír azon képzettséggel, mely Magyarországon a néptanítóktól megkívántatik. Énnélfogva, ha nem magyarországi illetékes tanítóképezdénél nyerte volna tanké-

pesítő okmányát, alkalmaztatása előtt tartozik azon tantárgyakra nézve, melyek ezenfelül Magyarországhban különösen is kívántatnak, valamelyik magyar királyi állami tanító- vagy tanítónő-képezdében letett vizsgálat útján a képesítvényt megszerezni, s azután néptanítói oklevelét valamelyik magyar királyi tanító-képezde útján felterjesztéssel a kormány által nostrificáltatni. Magán népiskolák felállítása és fentartása a honosítás iránt fennebb említett kikötések fentartása mellett csak azon idegen állampolgároknak engedtetik meg, kik chez való jogosultságukat a fennebbi pontokban foglaltak alapján igazolni tudják, úgyszintén eme tanintézeteknél a rendes tantárgyak tanítására csak azon idegen állampolgárok birandnak jogosultsággal, kik egyébként a most említettekhez képest magánintézet fentartására is jogosítva volnának.

Gör. kel. román felekezeti iskolákban 85.
rendes tanítókul alkalmazhatók a hittudományi tanfolyamot végzett ott papjelöltek, kik a nevelés- és tanítástanból jó osztályzattal tettek vizsgát. Ilyenek a tanítói nyugdíjintézetbe is felvétetnek. Ha papi pályára lépnének idővel át, befizetett nyugdíjilletékeiket kamat nélkül visszakapják. (1869. évi márczius 18-án szentesített „Szervezési szabályzat» 122. §. 11. pontja, és 8/IX. 1880. 13.074. keltű közokt. min. rendelet.)

Minden izr. elemi népiskoláknál működő 86.
tanító tartozik az országos elemi népiskolai törvényben megszabott képességről, vallásos erkölcsi magaviseletéről, valamint az izr. ta-

nitóképezdéknél az izr. népiskolai tanítókra nézve megállapított héber tudományokban jártasságról szóló bizonyítványt felmutatni.

(Izr. Congr. Szabályzat III. 20. §.)

87. Az évi szerződéssel, vagy ideiglenes jelleggel alkalmazott felekezeti iskolai tanító a próbaév elteltével (alapos elmozdítási ok hiányában) véglegesítettnek tekintetik, és ha az elmozdítás egyházi fenhatósági jogerős ítélet nélkül foganatosítatnék, a tanító állásába és ezzel szerzett jogaiba a közigazgatási bizottság (Ut. 8. §.) által visszahelyezendő.

(13/I. 1880. k. 32225/ex 1878. sz. m. r. és 22/XII. 1882. 38964. sz. m. r.)

88. Az állami (vagy államilag segélyezett és a volt határőrvidéki községi) iskolai tanítók kineveztetésök napjától számított egy hónap leforgása alatt kötelesek állomásaikat elfoglalni: ki ezt elmulasztaná, hivatala megszüntnek fog tekintetni.

Az állami vagy állami segélyezett községi és a határőrvidéki községi iskolai tanítói hivatal elfoglalása előtt tartozik minden rendes, segéd, avagy csak megbízott tanító is, (az illető állami iskolai gondnokságnak legalább egy tagja jelenlétében) a tanfelügyelő előtt következő esküt tenni le:

89. «Én N. N. az n. . . i. állami elemi (felső nép-, polgári vagy . . . szakiskolai) iskolához kinevezett rendes (megbízott, segéd, szakigazgató) tanító esküszöm az élő Istenre, hogy Ó Felsége Apostoli királyom, a magyar szent haza és annak szentesített törvényei iránt

tántoríthatatlan és rendületlen hűséggel viseltem, a hazai legfelsőbb és felsőbb hatóságok rendeleteit és a hivatalommal járó kötelességeket mindenkor lelkiismeretesen, hiven és pontosan teljesítendem, Isten engem úgy segítse!» (Áll. isk. Gondn. Ut. 14. §. és a volt határ-örv. isk. jogviszonyairól szóló Szabályrendelet 10. §.)

Az állami, vagy államilag segélyezett és javadalmaikat közvetlenül az állampénztárból élvező elemi, felső nép-, polgári-, vagy szakiskolai igazgató, rendes vagy segédtanítók és tanítónők által a Gondnokságok részére kiadott Utasítás 14. §-ában meghatározott minta szerint letett eskü szövege megfelelő kiegészítésekkel az eskületevő által leírandó és aláírandó a letétel napján keltezve. Az esküt elfogadó hatóság az eskületételt ugyanez okmányon aláírásával és pecsétével az eskületétel napjának igazolása mellett tanusítani tartozik, a tanfelügyelő pedig, ha nem előtte tétetett az eskü le, ez okmányt még láttamozó záradékkal egészíti ki. (7/III. 1884. 8179. sz. m. r.)

Az állami segélyben nem részesülő köz-⁹⁰ségi iskolák tanítóitól hasonló eskü kivétele, nincs az Utasításban elrendelve, de minthogy ily tanítóság is közhivatal, és minden közhivatal elfoglalásának előfeltétele az eskü, önként következik, hogy a községi tanítóknak a fentsevegezett esküt szintén le kell tenniök, és pedig az iskolaszék kezébe, honnét az eskületételi jegyzőkönyv a kir. tanfelügyelőhöz beérjesztetik.

A tanító felesketéséről fölvett jegyzőkönyv⁹¹ (állami és államilag fizetett állásoknál) az

illetmények utalványozása iránt teendő tanfelügyelői jelentéshez külön melléklet gyanánt csatolandó. E jelentésben a kinevezést tartalmazó miniszteri rendelet száma és kelte, az állomással egybekötött minden egyes illetmény soroltassék fel, és a fizetést teljesíteni hivatott adópénztár neveztessek meg. A jelentés az eskületétel után azonnal fölterjesztendő.

(7/III. 1884. 8179. sz. m. r.)

92. Ki tanítói (óvói) állomásra első ízben alkalmaztatik, ez állásban részére biztosított teljes nyugdíjösszeg 5⁰/₀-át fizeti az orsz. nyugdíjintézetbe. A magasb nyugdíjat biztosító állásba átlepő tanító (óvó) az előbbi és újabb legnagyobb nyugdíjösszeg különbözetének 5⁰/₀-át fizeti az orsz. nyugdíjintézetbe. (1875. XXXII. 28. §.)

93. A végleg megválasztott tanítók állásuktól csak fegyelmi eljárással mozdíttathatnak el, és ily úton is csak az elmozdító ítéletnek a közoktatási miniszter által megerősítése esetén. A tanító *elmozdíthatlanságának* biztosítására következő rendeletet bocsátott a közokt. miniszter ki 1885. évi július 13-án 21120. sz. alatt (valamennyi gör. kel. és gör. kath. egyházmegyei főhatóságához):

Az 1880. évi január hó 13-án 32225/1878. sz. a. és 1882. évi július hó 17-én 13645. sz. a. kelt körirataimban foglaltak ellenére ismételve fordulnak elő esetek, mikép gör. keleti és gör. kath. felekezeti iskolai tanítók, a nélkül, hogy az 1868. évi XXXVIII. t.-cz. 138. §-a szerint súlyos hanyagságot, erkölcsi kihágást, vagy polgári büntényt követtek volna

el, állomásaikról indokolatlanul elmozdítottak. Hasonló eseteknek jövőben leendő elkerülése és a legfelsőbb felügyelési jog teljes megóvása céljából a gör. keleti és gör. kath. felekezeti iskolai tanítók fegyelmi ügyeiben hozott határozatok, a mennyiben a büntetés hivatalvesztésben állapítatik meg, felülvizsgálás végett az ügyre vonatkozó összes vizsgálati iratokkal együtt ide felterjesztendők. Azon tanítók, kik állomásaikról jóváhagyásom nélkül mozdíttatnak el, a közigazgatási hatóságok által fognak állomásaikba visszahelyeztetni, mert az ily elmozdítás semmis és érvénytelen. Magától értetlik, hogy ezen eljárás a kellő képesítéssel bíró tanítókra alkalmazandó; az 1868. évi XXXVIII. t.-cz. 133. §-ában és az 1879. évi XVIII. t.-czikkben megszabott képesítéssel nem bíró tanítók alkalmazása egyáltalában érvénytelen és meg nem engedhető.

Bármely jellegű iskolánál fordul *tanító-* 94.
változás elő, ez a községi előljáróság által azonnal bejelentendő a kir. tanfelügyelőhöz.

(1875. decz. 30-án 32,385. sz. a. kiadott Utasítás III. fejt. 12. pont.)

Ott, hol több tanító működik egy iskola- 95.
nál, közülök a kir. tanfelügyelő az iskolaszékkel egyetértve megbíz egyet az *igazgatással*, míg a többi tanító mint osztálytanító nyer meghatározott munkakört.

(Isk. sz. Ut. 47. §. és Hat. örv. Szab. III. 46. §.)

Az állami (és határörvidéki községi) iskolai igazgatót a tanfelügyelő föltérjesztésére a miniszter nevezi ki.

(Gondn. Ut. 37. §.)

Az igazgató-tanító a vezetésére bízott községi népoktatási intézet lelke, ennél fogva teendői következők: (Isk. sz. Ut. 46. §. Hat. örv. Szab. III. 46. §. d) és Gondn. Ut. 37. §. 3) pont.)

1. A vezetésére bízott iskola egyik osztálya (esetleg osztályai) növendékeit tanítja, e mellett az egész intézet erkölcsi és szellemi ügyeit vezeti és irányozza; ugyanezért az iskola összes növendékeinek magaviseletét, szorgalmát és tanulásbeli előmenetelét figyelemmel kíséri. E végből az egész tanítói testületet, mint elnök, minden hónapban legalább egyszer meghívja s e tanácskozmányban az osztálytanítótól minden egyes növendék magaviseletéről számot kér, és ha javítani való van, azt közös tanácskozási megállapodás útján javíttatja: e mellett az osztályokat időnkint meglátogatja s ott mind a tanítót, mind a tanulókat megismeri: ha a tanító irányában észrevételei lennének, azt azokra magányosan figyelmezteti.

2. A saját osztályán kívül eső minden egyes tanuló felett, a fegyelmi szabályok értelmében az illető osztálytanítóval, kihágási súlyosabb esetekben, a maga osztálybeli tanulót illetőleg is, a tanítói testülettel együtt bíraskodik.

3. Az osztálytanítók rendtartási és fegyelmi eljárása felett, a tanítói tekintély megsértése nélkül, örököl; őket mulasztásaik esetén kötelességeik teljesítésére figyelmezteti s ha az eredménytelen lenne, az ügyet először a tanítói tanácskozmány, sikertelenség esetén az iskolaszék elé terjeszti.

4. Az iskolaszék útján hozzáküldött minden-nemű felsőbb rendeletet az osztály-tanítókkal azonnal közli és azokat, valamint a tanítói tanács-kozmány által hozott határozatokat végrehajtja.

5. Írásban előterjesztett okra az osztály-tanítónak egy napra eltávozási engedélyt adhat.

6. A tanulók anyakönyvét B) minta sze-rint vezeti: az iskolai butorokra, taneszközökre, könyvtárra, az iskolai rendre, tisztaságra fel-ügyel s felügyeltet; az iskola ingóságairól az illető tanítókat, esetleg tanulókat, az iskola gondnokával együttesen számoltatja.

7. A C) minta szerint vezetett mulasztási naplókat az osztálytanítóktól beszedi s a maga által vezetett ilyenmű napló tartalmával egybe-állítja s a ki nem mentett mulasztók szüleit az iskolaszéknél bejelenti.

8. A tanulók bizonyítványait, az illető osztálytanítóval (és hitoktatóval) együtt aláírja s az iskolaszék elnökével láttamoztatja s az iskola pecsétjével megpecsételve kiszolgáltatja.

9. Akadályoztatása esetén rövidebb időre az iskolaszék elnöke által a tanítói karból maga helyett helyettesít nevezet ki, hosszabb időre helyettesét az iskolaszék testületileg rendezi el.

10. Az iskola állapotáról, beléleléről, hala-dásáról félévenként jelentést tesz az iskolaszék-hez és a kir. tanfelügyelőhöz.

11. A vezetésére bizott községi iskola-ügyeiről, a tanítói tanácskozmányban megállá-pított terv szerint, évenként egyszer jelentést készít s az iskola minden tanítójával aláírva, az iskolaszék elé terjeszti.

96. Az ösztöndíjasok nyugtatványára csak akkor teljesít fizetést az illető kir. adóhivatal, ha az iskola igazgatója által reávezelettel és hivatalos pecséttel megerősített ezen záradékot tartalmazza: «Hogy N. N. tanuló a követelményeknek mind tanulmányi, mind erkölcsi tekintetben megfelelt, bizonyítom».

(18/VIII. 1884. 24,336. sz. m. r.)

97. A tanító az iskola belső életében a *rendet* következőleg *tartja* fel:

1. A tanításra kiszabott órák kezdete előtt legalább egy negyed órával megjelenik s ott az iskolába érkező gyermekeket fogadni köteles. A tanítási órák alatt tanítványai közt van, a tanítási órák végén a tanítást néhány. 5—8 perczre megszünteti, a félnapi tanítás bevégeztével tanítványait a tanteremből sorban bocsátja ki, az utcára kikiséri s onnan rendbe bocsátja haza: tanítványai magaviseletét, a mennyire lehet, az iskola körén kívül is figyelemmel kíséri.

2. Szigoruan felügyel arra, hogy a gyermekek az iskolában pontosan és tisztán jelenjenek meg, hogy a tanterem tisztántartására s a butorok épen tartására ügyeljenek. Gondoskodik a gyermekek épségben maradásáról, egészségöknek fentartásáról, melyekre nézve szoktatja őket egyebeken kívül az egyenes ülésre, rendes állásra, írás vagy rajzolás közben testök egyenes tartására, a tanterem levegőjének tisztán és kellő hőmérsékletben tartása a legfőbb gondjai közé tartozik.

3. Minden egyes tanuló erkölcsi magaviseletéről, szorgalmáról és tanulásheli előme-

neteléről folytonos jegyzetet visz, ebből szerkeszti az iskolai értesítőt, az iskolaév végén pedig a B. minta szerinti anyakönyvet.

4. A növendékek *osztályzatait* következő fokok szerint állapítja meg:

Az erkölcsi osztályzat jelölésére használja : 98. dicséretes, jó, tűrhető.

A szorgalmi osztályokra : ernyedetlen, dicséretes, változó, hanyag.

A tanulásbeli előmenetel jelölésére : kitünő, jeles, jó, elégséges, elégtelen. (Isk. sz. Utasítás 64. §. Gondn. Ut. 48. §. Volt határőrvidéki iskolák igazgatásáról szóló szabályrendelet 56. §.)

Hogy a szülőknek gyermekeik iskolai magaviseletéről s tanulásbeli előhaladásairól, vagy hanyagságaikról időről időre tudomásuk legyen, minden tanuló részére kis könyvalakú *iskolai értesítő adatik*, melybe a tanító a gyermekek magaviseletét, szorgalmát, előmenetelét, iskolamulasztását *havonként* bejegyzí.

Az iskolai értesítőnek az iskolai év tíz hónapja számára 10 lapja van, mindenik lapon külön áll egy-egy hónap neve, a hónap neve alatt következő rendben (a tanuló)

Magaviselete

Szorgalma

Előmenetele

Mulasztott

órát.

Ezekből kimentetett

órát.

Ki nem mentett

órát.

Jegyzet

Látta :

(Tanító aláírása.)

(A szülő vagy gyám aláírása.)

vonalakkal osztott mezőcskék a hétnek napjait; e mezőcskék felső része a délelőtti, alsó része délutáni mulasztások bejegyzésére szolgál. A mulasztások *félnaponként* jegyeztetnek, egész napi mulasztás tehát két mulasztás. Például: N. tanuló a második hét első (tehát a hó nyolczadik) napján elmulasztja a délelőtti időt, ez a második sorbeli első négyzet felső részén húzott rovással bejegyeztetik. Ugyanazon héten, a hónap 12-ik napján mulaszt egy délutánt, a hó negyedik hetében, 27-én elmulasztja a délelőttöt és délutánt, és a hónap ötödik hetében 30-án mulaszt ismét két félnapot. E rovasokat a hó végén összeszámítja a tanító s úgy találja, hogy mindössze mulasztott a hónapon át 6 félnapot, ezt a «mulasztott összesen» (m. ö.) rovatba beírja. Igazolt e mulasztások közül a tanuló 2 félnapot, így «ki nem mentett összesen» (k. n. m. ö.) 4 félnapot, vagyis van e hóban 4 mulasztása. Az év végén összegezendők a «m. ö.» és a «k. n. m. ö.» rovatok és a statisztikai táblába irandók az összes mulasztások, meg az ezekből ki nem mentett, igazolatlan iskolamulasztások. (Isk. sz. Ut. 56. §.)

A tanító növendékei irányában a fegyelem- 101.
gyakorlás következő elveit és szabályait köteles szem előtt tartani:

1. Tanítványait nyájassággal, szeretete és igazságossága által édesgesse és csatolja magához: velök bánása, figyelmeztetése, sőt fegyelme is mindig szelid, rendreutasítása és büntetése nem durva, hanem komoly legyen; kerülje az illetlen kifejezéseket, az indulatoskodást és a verést.

2. A fegyelemgyakorlás legbiztosabb és leghelyesb eszköze a tanítási módszerben, a gyermekek figyelmének lekötésében, s azoknak okos módon foglalkoztatásában áll; az oly tanító, ki feladatát lélektanilag érti és gyakorolni tudja, büntetési eszközökre igen ritkán, sőt nem is szorul.

3. A tanítónak jól meg kell tudni különböztetni a gyermekeknek a tanulás elhanyagolásából eredő hibáit erkölcstelenségekből származó vétségeiktől; amazoknak szelid vagy komoly figyelmeztetéssel, vagy azokról való lebeszéléssel, ezeket szigorú komolysággal kell javítania. Mindenek fölött arra törekedjék, hogy a kihágásra vezető s a büntetést utaga után vonó minden alkalmat előrelátással s okos előintézkedésekkel előzzön meg.

4. A tanuló durvaságból származó kihágásait, daczoskodását, erkölcstelen beszédeit, a mások tulajdonának megsértésére czélzó hajlamát s löbb eféléket, ha a tanító egyedül (vagy hol több tanító működik együtt, társaival közösen) megjavítani nem tudná, az esetben az ügyet az iskolaszéknél kell bejelentenie.

(Isk. sz. számára kiadott Utasítás 60. §.)

(Gondn. Ut. 45. §. Volt Hat. Örv. szab. III. 54. §.)

102. A fegyelmi eljárás fokai:

1. Szeretettel és komolysággal való intés magánosan.

2. Az ily megintésre nyilvánosan való figyelmeztetés.

3. Megpirongatás magánosan.

4. Megpirongatás nyilvánosan.

5. Székből kiállítás.

6. Tanítási óra utáni fenmarasztás éhez-
tetés nélkül.

7. Tanítási óra utáni fenmarasztás éhez-
tetéssel (megjegyeztetvén, hogy a fenmarasztás
csak nappali órákra terjedhet ki).

8. A szüléknek szó- vagy levélbeli érte-
sítése.

9. Bejelentés a gondnokságnak (iskolaszék-
nek) végintézkedés végett. (Gondn. Ut. 51. §.
Iskolaszékek részére adott Utasítás 61. §.)

Elemi iskoláknál általában az *osztályrend-* 103.
szer alkalmazandó. Iizr. fel. iskolában az iskolai
bizottság megengedheti a *szakrendszer* alkal-
mazását is. (Iizr. Congr. szabályzat III. 21. §.)

Az állami és a tanyai népiskolákban, de 104.
minden más jellegű iskoláknál is megengedett
(és kívánatos) a *váltogató* iskolázás a nyári
hónapokban. Márczius hó végeig a rendes min-
dennapi iskolázás foly. April—július hóna-
pokban pedig csak a nap egyik felében vagy
minden másodnapon, — a többi időt a gyer-
mekek a mezei gazdaságban szüleik mellett
tölthetik. (1874. márczius 17-én 14.467. sz. a. kelt köz-
okt. min. rend.)

A népoktatási intézetekben minden iskolai 105.
év végén osztályonként *nyilvános vizsgálatok*
tartatnak. Ezt megelőzőleg köteles a tanító
(vagy az igazgató) B) minta szerinti anya-
könyvet a tanulók erkölcsi magaviseletéről meg-
állapított osztályzatok feljegyzésével elkészíteni
s ezt a nyilvános vizsgálaton közszemlére ki-
tenni. (Isk. sz. Utasítás 65. §. Gondn. Ut. 55. §.)

106. A szorgalomidőben a tanulásnak folytonosnak kell lennie, csak a következő *szünnapok* tartandók: kisebb szünetek a hétnek két fél napja (szerda és szombat délután, tehát nem a csütörtöki szünetelés) a vasárnap és az egy naphól álló ünnepnapok, egy májusi nap és az igazgató által a szorgalomidő alatt külön-külön időben adható összesen 3 napi szünetidő. Nagyobb szünnapok: karácsonkor 4 nap, húsvétkor 6 nap, pünkösdkor 4 nap. (Istk. sz. Ut. 49. §. Hat. Örv. Szab. III. 48. §. Gondn. Ut. 39. §.)

107. Minthogy minden állami és községi tanító köteles a tankerületi tantestületnek, vagy a hol ez nem alakult meg, a megyei tanítóegyletnek közgyűlésein és járási értekezletein résztvenni, e gyűlésekre megjelenésük költségei fedezéséről következőkben van gondoskodva: a közgyűlésekre vagy értekezletekre utazó tanítónak fuvart vagy utiköltséget tartozik a község adni, ezen felül el kell tanítóit az utazás és gyűlésezés idejére naponként 1 forint napidíjjal látnia; mulasztás esetén erre a községet a közigazgatási bizottság a járási főszolgabíró által kényszerítteti. (14/IX. 1872. keltű 23201. sz. Szabályr. 9. §. és Közig. biz. Utasítás 14. §.) Az áll. képezdei tanárok és népiskolai tanítók 1 frt napidíj mellett 14 kr. kilométer-pénzt kapnak utiköltségül. (5/XII. 1878. keltű 31331. sz. közokt. min. rend.)

De az állami tanítók ez utiszámlája az összejöveteltől számított 14 nap alatt beterjesztendő a kir. tanfelügyelőhöz, ki a kellő időben beérkezett számlákat egy kimutatásba foglaltan terjeszti föl, az elkésletten beküldötte-

ket pedig mint elévülteket visszantásítani köteles. (1885. okt. 3-án 45114. sz. a. kelt közokt. min. r.)

A tankerületi *tanítótestület* (megyei tanítógyűlés) évenként egyszer rendes közgyűlést tart, a járási tanítókörök pedig évenként kétszer jönnek értekezletre össze. Ugy a járási értekezlet mint a közgyűlés évi jelentést állapít meg, melyet az a közgyűlés elé, ez a királyi tanfelügyelőséghez terjeszt. A legközelebbi közgyűlés helye egy évvel az értekezleté pedig félévvel előre meghatároztatik. Három évre választ a közgyűlés elnököt, 2 alelnököt, 1 fő- és 1 aljegyzőt, meg pénztárnokot, a járási kör pedig egy évre elnököt, alelnököt, jegyzőt.

(1872. szept. 14-én kelt 23201. sz. rendelettel kiadott, 1872. szept. 2-án kelt szabályrend. 7—14. §§.)

A népokt. törvény 141. §-ának rendelete 109 szerint «a tanító megyei, városi, községi, egyházi képviselő, valamint esküdtszéki tag is lehet ugyan, de semminemű *hivatalt* a tanítóság mellett nem viselhet. Oly teendőket azonban, melyeket helyben és a tanórákon kívül végezhetni, a községi és az állami tanítók egyaránt csak az iskolai felsőség előleges engedelmével vállalhatnak el. Ily engedélyeket a közigazgatási bizottság ad, de csak a szorgalmas tanítóknak és kivételesen. A tanító kérvényét az iskolaszék terjeszti véleményes jelentéssel be. (Isk. sz. Ut. 21. §. és Közig. biz. Ut. 13. §.) Leggyakoribb mellékfoglalkozások: a községi vagy állami tanító kántori működése, postakezelés, pénzügyi (takarékpénztári, népbanki, önszegélyező egyleti, fogyasztási szövetkezeti) könyv-

vivőség, ellenőrség vagy más alkalmazás, faskolai felügyelőség, selymértényéssztési, méhésszteti felvigyázóság, philoxera-biztosság, biztossítási ügynökség.

110. Fizetésüket az államtól élvező tanárok, tanítók és szolgák, kik önhibájukon kívül betegség, családi vagy vagyoni csapások folytán szorult helyzetbe jutnak (a mi azonban mindenkor orvosi, vagy más hiteles bizonyítványokkal igazolandó) és a kik szolgálatuknak minden tekintetben megfelelnek: egy, két, vagy három havi *fizetési előlegeket* kaphatnak kamat nélkül. A legmagasb — három havi fizetésnek megfelelő — előleg csak kivételes esetekben, midőn a kérvényezőnek szorult helyzete kétségtelenül igazoltatik, engedélyeztetik, különben csak egy vagy két havi. A visszafizetéseknek — tekintet nélkül az előleg magasságára és a levonásoktól ment járandóságokra, legfőlebb 12 egyenlő és szakadatlanul fizetendő havi részletben kell történnie. Kik további fizetési előleg törlesztésével hátralékban vannak, azoknak új előleg nem engedélyeztetik, az esetre sem, ha az új előleghől az előbbi előleg hátraléka levonatnék. Az előleg iránti kérvények ellátandók a fizetést kiszolgáltató kir. adóhivatal (állampénztár) abbeli igazoló záradékával, hogy kérvényező fizetése semminemű levonásokkal terhelve nincs. A kérvények az illető tanintézet igazgatója és a kir. tanfelügyelőség útján azok véleményes nyilatkozatai kíséretében terjesztendők fel. (1887. ápril 15-én 14395. sz. a. kelt közokt.min. rendelet.)

Fizetéselőlegért folyamodványnak fölterjesztése alkalmával a kir. tanfelügyelő által számszerűleg kitüntetendő a folyamodónak évi fizetése, az ötödévi pótlékot is beleértve.

(1883. február 16-án 1860. sz. alatt kiadott közokt. min. rend.)

A tanítói pályán kiválóan kitűnt, érdemes 111. egyéneknek — tekintet nélkül anyagi állapotukra — évenként egyszer, még pedig minden tanév végén, bizonyos *kitüntetési jutalmak* engedélyeztethetnek.

Az ily kitüntetési jutalmakra az arra érdemesek kijelölése a tanító-egyletekre bízott, úgy mindazáltal, hogy a tanító-egyletek ez iránti ajánlataikat a tanfelügyelők útján terjeszszék fel. A kitüntetési jutalom csak akkor adatik ki, ha az illető tanítónak kitünősége elég indokoltan mutattatik ki.

A kitüntetési díjra való képesítés abban áll, ha valamely néptanító (vallás és nemzetiiségi különbség nélkül) hivatalát több éven át oly kitűnő képességgel és eredménynyel töltötte be, miszerint nemcsak azon községben, melyben működik, hanem a környező vidékre is kihatólag, előnyösen ismert jó hírnévre tett szert; ha egy vidéken mintegy példány-tanítóvá emelkedett; ha egy vagy más tekintetben buzdító, semelő hatást gyakorol szomszédos pályatársaira; ha a tanügyi irodalom terén figyelemre méltó névre tett szert akár jó tankönyvek, akár a népnevelés köréhez tartozó czikkek által.

Ezen érdemek fokozására szolgálhat a fennebbi 3. pont alatt felhozott rendkívüli kö-

rülmények: mint pl. kertészetben, méhészetben s hasonlóknban való kiváló eredményü működés, tornászat, zene- vagy rajzban való kitünő sikerü tevékenység sat.

(26035/1872. sz. közokt. min. rend.)

112. A tanítók *állami segélyezése* alapjául két körülmény jöhet tekintetbe, ugymint: a szegénység, rászorultság, és az érdemesség.

A hol a tanító mindennemű évi jövedelme együtt 300 frtnál kevesebb, a szükség már indokolt, — ezt fokozhatja betegség, terhes családi viszonyok, véletlen, vagy elemi csapás, szerencsétlenség. — Városokban, s oly vidékeken, hol az életmód drágább, 300 forinton felüli jövedelem mellett is részesülhet a tanító segélyben, ha különben rászorultsága kimutattatik.

Az érdemesség mindenekelőtt abban áll, hogy a tanító legalább is középszerű iskolát tartson, a tanításban néhány év alatt elég buzgóságot és képességet mutatott legyen: továbbá, hogy az iskolai anyakönyvet, mulasztási naplót szorgalmasan vigye: a mulasztási kimutatásokat koronként a községi előjáróságnak kiszolgáltassa. Az érdemességet fokozza, ha a tanító iskolájának állapotát híven visszatükröztető statisztikai adatokat szolgáltat: továbbá a gyümölcs-termelés, méhtenyésztés, faiskolaállítás, tornászat és rajz, vagy zenében való hasznos munkálkodás, ugy a póttanfolyamokban való részvét, s általában a mi a szorosan vett tanítói hatáskörön kívüli képességre s tevékenységre mutat. Végre a hosszas szolgálat.

(26035/1872. sz. min. rend.)

Az állami tanító- és tanítónőképezdei ren- 113.
des és segédtanárok, rendes és segédtanítónők,
rajz és szépirás, zene és énektanítók, torna-
mesterek és gazdaasszonyok, ha ez utóbbiak
egyszersmind okleveles s tényleg működő taní-
tónők is, valamint az ezen képezdéssel kap-
csolatos gyakorló iskolai tanítók, továbbá a
római és görög kath. képezdéknél alkalmazott
azon tanárok, kik fizetéseiket a magyarországi
tanulmányi alaphól nyerik, ugyszintén az orszá-
gos izraelita iskolai alaphól díjazott izraelita
tanítóképezdei rendes (esetleg segéd-) tanárok
és gyakorló iskolai tanítók: végül az állami és
államilag segélyezett községi elemi, felső nép-
és polgári iskolai rendes tanítók és tanítónők
ötödik évi pótlékokban részesítettnek.

Az állami elemi és államilag segélyezett
községi elemi, felső nép- és polgári iskoláknál
alkalmazott rendes tanítók és tanítónők ötödik
évi pótlékának megállapításánál csak az emlí-
tett iskoláknál rendes és segédtanítói (tanítónői)
minőségben megszakítás nélkül töltött szolgál-
lati idő vétetik figyelembe.

Azon rendes tanítók és tanítónők ötödik
évi pótlékának megállapításánál, kik a fent
említett iskoláknál már az 1869. év kezdeté-
től folytonosan működnek és az alább körülírt
minősítéssel bírnak, a szolgálati idő ugyancsak
az 1869. évtől illetőleg a hivatalos eskü leté-
tele, vagy az állomás tényleges elfoglalása nap-
ját követő hó elsejétől számíttatik, ellenben az
1869. év előtt töltött szolgálati idő egyáltalán
nem számítható be.

A később alkalmazott tanítók és tanítónőknek az ötödik évi pótlékai megállapításánál alapul veendő szolgálatideje szintén az eskü letétele s illetőleg a tanítói (tanítónői) állomás elfoglalása és működése megkezdése napját követő hó elsejétől számítatik.

A fent megnevezett tanító- és tanítónőképezdei rendes tanárok és tanítónők ötödik évi pótléka, tekintet nélkül a fizetésre, melyet élveznek, 25 évig bezárólag öt évről öt évre 100 frtban, a segédtanárok és segédtanítónők, továbbá az ötödik évi pótlékra igénynyel bíró rajz és szépírási, zene- és énektanítók, tornatanítók, és gazdaasszonyok, ha ez utóbbiak egyszersmind okl. és tényleg működő tanítónők is, szintén 25 évig bezárólag öt évről öt évre törzsfizetésüknek 10 %-tóljában állapíttatik meg.

Az állami, vagy államilag segélyezett községi elemi, felső nép- és polgári iskoláknál alkalmazott rendes tanítók részére 30 szolgálati évig bezárólag öt évről öt évre törzsfizetésük 10 %-tólja állapíttatik meg ötödik évi pótlékok fejében.

Az ötödik évi pótlékok megállapításánál az 1868. évi XXXVIII. t.-cz. 142. §-ban legkevesebbül meghatározott fizetések szolgálnak alapul: ha azonban valamely tanító vagy tanítónő az idézett törvényezikk szentesítése előtt a fentebbi §-ban kitett összegnél nagyobb fizetést élvezett, s ez neki az ugyanazon törvényezikk 144. §-a értelmében meghagyatott, az ötödik évi pótlékok ezen magasabb fizetés után szabotnak meg.

Ha az említett tanítók és tanítónők valamelyikének fizetése nem az 1868. évi XXXVIII. t.-cz. 144. §-ának rendelkezése folytán, hanem beigazolt rendkívüli körülmények következtében szabadtól meg magasabb összegben, a fizetést meghaladó többlet az ötödik évi pótlékokba a következő módon tudatik be: Ha például valamely nagyobb városban alkalmazott polgári iskolai tanító fizetése 900 frtban állapított meg, ez az idézett t.-cz. 142. §-ban legkevesebből megállapított 800 frtot 100 frttal haladja meg. Jelen szabályzat értelmében a törvényileg legkevesebből megállapított 800 frt fizetés után az első öt év leteltével 10%, vagyis 80 frt, ötödik évi pótlék jár az illető tanítónak, ezen első ötödik évi pótlékba a fentebb kitett 100 forintnyi fizetési többletből 80 forint, a fennmaradó 20 forint pedig a következő (második) ötödik évi pótlék kiegészítésére csak 60 forint engedélyeztetik. A harmadik és a következő többi 80 forintnyi ötödik évi pótlékok, a fizetési többlet már egészen be lévén tudva, teljes összegekben rendesen szolgáltatnak ki. A fizetési többletből fennmaradó összeget a jelen példa szerint 20 frtot az illető tanító, tanítónő személyes pótlékul élvezi mindaddig, míg a második, esetleg harmadik ötödik évi pótlékba be nem tudatik.

Ha az állami, vagy államilag segélyezett községi elemi felső, nép- vagy polgári iskolai tanító (tanítónő) a fentebb említett tanító vagy tanítóképezdék valamelyikéhez rendes tanárrá, vagy rendes tanítónővé neveztetik ki:

ezen esetben az ötödik évi pótlékok megállapításánál az elemi iskolánál töltött szolgálati három év képezdei két évnek, a felső-, nép- vagy polgári iskolánál töltött két év pedig képezdei egy és fél évnek vétetik. Ha azonban ily tanítók és tanítónők a képezdéhez történt kineveztetésök előtt már élveztek ötödik évi pótlékot, ez nekik mindaddig meghagyatik, míg a képezdénél is ilyenre igényt szereztek.

Az ötödik évi pótlékok engedélyezését feltételező jelen szabályzatban felsorolt kellékeket igazoló bizonyítványokkal és szolgálati (eskü) okmányokkal felszerelt kérvényeket az állami tanító- és tanítónőképezdei tanszemélyzet az illető megyei (budapesti) kir. tanfelügyelő, a róm. és gör. kath. tanítóképezdei tanítószemélyzet az illető egyházmegyei főhatóság, végül az ország. izrael. tanítóképezdei tanári személyzet az ország. izrael. iroda útján, azon állami, vagy államilag segélyezett községi elemi, felső, nép- és polgári iskolai tanítók és tanítónők pedig, kiknek fizetése közvetlenül saját kezeikhez utalványoztatott, s kiknek ötödik évi pótlékai is ugyanígy lesznek utalványozandók, az illető megye, vagy szab. kir. város közigazgatási bizottsága útján terjesztetik fel a vallás- és közoktatásügyi m. kir. minisztériumhoz.

A kellően föl nem szerelt kérvények a tanfelügyelők és közigazgatási bizottságok részéről, a felszerelés kiegészítése végett az illető kérelmezőknek visszaadandók.

Azon tanítók és tanítónőknek ötödik évi pótlék engedélyezése iránti, kellően felszerelt

körvényei, kiknek fizetése nincsen állandóan utalványozva, hanem évről-évre az iskolai költségvetésben a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszterium számvevősége által állapíttatik meg, mindig a legközelebbi iskolai költségvetéssel egyszerre az illető közigazgatási bizottságnál nyújtandó be, mely azt a költségvetéssel együtt tárgyalván, a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszterium számvevőségéhez az iskolai költségvetéssel javaslata kíséretében egyszerre küldi be.

A tanítók és tanítójelöltek *a tényleges katonai szolgálat* alól felmenthetők. A fölmentési igény feltételei: 111.

1. Népiskolai tanítójelöltek igényök igazolása végett kötelesek az illető tanszak igazgatója által kiállított bizonyítványt, felmutatni, mely szerint, a népiskolai tanító állomás betöltésére képesítve és mint népiskolai tanítóságok alkalmasak vannak.

2. Népiskolai tanítók a tényleges szolgálati kötelezettség aluli fölmentés igényére jogosítvák, ha állandó, rendszeresített tanítói állást — habár csak ideiglen — foglalnak el és kinevezésük az iskolai hatóság által történt. Igazolásul e tekintetben csak az iskolai hatóság bizonyítványa szolgálhat.

(Véderőről szóló 1868. XL. t.-cz. végrehajtása tárgyában kiadott honv. min. Utasítás 44. §).

A népoktatási tanintézetek tanítójelöltjei és az alkalmazott népiskolai tanítók a hadseregben vagy honvédségben tett állománybavételök (október 1.) után a népoktatást legke-

vésbé akadályozó időszakban 8 hét alatt katonailag kiképzendők, azután szabadságolandók és béke idejében ezenfelül csak a tartalékbeli vagy honvédségi időszakai fegyvergyakorlatokban való részvételére kötelezhetők.

115. A nép- és polgári iskolai tanítók sorában mutatkozó hiány ideje alatt a tanítóképezdeknek hadköteles korban álló növendékei, akik a rájuk nézve illetékes rendes ujoncz állítás napján, amerre fel vannak hívva, valamely elemi tanítóképezde két utolsó évfolyamának egyikét hallgatják, vagy tanulmányaikat a polg. isk. tanítóképezdekben folytatják, és tanulmányaikban nem önbibájuk miatt lett megkésésüket igazolják: a hadseregbe vagy a honvédségbe lett besoroztatásuk esetére tanulmányaik befejezhetése céljából — de mozgósítás esetén lehető behivatásul fentartása mellett — *szabadságra bocsátandók*. Ezek azután, ha képezdei tanulmányaikat jó eredménnyel befejezik, és rendszeresített tanítói állást nyernek, véglegesen részesíttetnek e törvényt kedvezményben.

Azon tanítóképezdei növendékek kik az e részbeli igazolványukat nem mutatják be kellő időben, nemkülönben azon tanítójelöltek és tanítók, a kik a tanítói pályáról még védkötelezettségük ideje alatt lelépnek: a közös hadseregbe tartozásuk tíz éve alatt a tényleges szolgálat teljesítésével tartoznak.

(1882. XXXIX. t.-cz. 6. és 7. §§.)

116. A 8 hét alatt katonailag kiképzésre igényt tartó tanítók és tanítójelöltek folyamodványuk-

hoz a következő bizonyítványokat tartoznak mellékelni:

A) a népiskolák és polgári iskolák tanító-jelöltjei: a) az elemi, illetőleg polgári iskolai tanítóképző intézet utolsó évfolyamának legalább kielégítő eredménnyel lett elvégzéséről szóló bizonyítványt, és b) az iskolai hatóság igazolványát, hogy valamely nyilvános elemi, illetőleg polgári iskolánál a tanítás terén működnek:

B) az elemi népiskolák tanítói: a) az A) a) alatt említett bizonyítványt; b) az iskolai hatóság által kiállított okiratot, mely szerint valamely állandóan rendszeresített tanítói állomást — akár ideiglenesen, akár véglegesen — elnyertek:

C) a polgári iskolák és a tanítóképző intézetek tanítói (tanárai) a kinevezési okiratot.

A nép- és polgári iskolai tanítók sorában 117. mutatkozó vagy beállható hiány ideje alatt a tanulmányok befejezhetése céljából leendő szabadságoltatásra a tanítóképezdeknek azon növendökei tarthatnak igényt, a kik valamely elemi tanítóképző intézet két utolsó évfolyamának egyikét hallgatják, vagy tanulmányaikat valamely polg. isk. tanítóképezdében — és pedig ennek bármelyik évfolyamában — folytatják, — és ha mindkét esetben az illető évfolyamok hallgatását az elemi tanítóképezde utolsó előtti évfolyamának hallgatói pedig még azt is igazolják, hogy tanulmányaikban nem önbibájuk miatt késtek meg.

Ezen védkötelesek az 1882: 39. t.-cz. 6. §-a kedvezményében véglegesen azon év deczem-

ber 31-én részesíttetnek, melyben tanulmányai-
kat szabályszerű előmenetel mellett jó ered-
ménynyel be kellene fejezniök, és csak azon
esetben, ha ezen időpontig a fentelőirt igazol-
ványokat bemutatják.

Az e kedvezményben véglegesen részesí-
tett védkötelesek mindaddig, míg szolgálati köte-
lezettségük tart, a hadkiegészítési terület ille-
tőleg a honvédsáskzóalj parancsnoksága előtt
évenként tartoznak igazolni igényük fennállását.

(44,230/1882. sz. honv. min. rend.)

118. A *népfölkelési* törvény életbeléptetését
szabályozó honvédelmi miniszteri utasítás mélt-
ányolván azt, hogy a véderőre vonatkozó
1882. évi XXXIX. t.-cz. 6. §-ában megjelölt
tanítók és tanítójelöltek, kik népfölkelésköteles
korban állva esetleg a *népfölkelési tisztképző*
tanfolyam hallgatására jelentkeznek, hivatásbeli
elfoglaltságuk miatt az iskolai év alatt ugy az
első, mint a második időszak tanfolyamokban
alig vehetnének részt, ezek számára az iskolai
szünidő kezdetével, a mennyire ezt a viszonyok
megengedik, — külön tanfolyamokat rendel
összeállítani, amennyiben egyrészt a népfölkelési
tisztikar kiegészítése, másrészt a jelentkezők
elegendő száma ezt szükségessé teszi. Azon
pályázóknál tehát, kik mint tanítók, tanító-
jelöltek vagy tanárok ezen kedvezményt igénybe
venni és e szerint a népfölkelési tiszti minő-
sültséget csak későbbben megszerezni ohajtának,
az összeírási táblázatnak a tanfolyam idősza-
kára vonatkozó rovatában bejegyzendő: «iskolai
szünidőben». Az 1868. évi XL. törvényezikk

26. §-a szerint azonban a közszolgálatra való tekintetből a népfölkelési tetteleges szolgálat alól való fölmentés is megengedhető, de csak esetről-esetre, ideiglenesen.

«A mi a tanítóságot illeti, a tanfelügyelők fölterjesztik minden évben a nélkülözhetetlen tanerők névjegyzékét s így a valóban nélkülözhetetleneket a honvédelmi miniszter fölmentheti.»

Az iskola- vagy ovoda-fentartó mindegyik 119. segéd, ideiglenes vagy rendes tanító (óvó) után külön-külön 12 forintot fizet az orsz. *nyugdíjintézetbe* évenként, még ha az állomás esetleg nincs is betöltve. (1875. XXXII. 29. §. és 1875. decz. 30-án 32,385. sz. a. kelt közokt. min. Utasítás.)

Minden óvó, segédtanító és elemi isk. rend- 120. des tanító (óvónő, tanítónő) a számára 40 évi szolgálat után biztosított nyugdíjösszeg 2 % -át vagyis 6 forintot, — a felsőnép- és polgári isk. rendes tanító 40 évi szolgálat után nyelendő nyugdíjának 3 % -át, vagyis 12 forintot fizet évente az orsz. tanítói nyugdíjintézetbe.

(1875. XXXII. t.-cz. 29. §. és 30/12 1875. kelt Utasítás III. feje.)

Az iskolafentartó község, egyház, alap, 121. társulat, vagy magántulajdonos nemesak a reá kirótt orsz. nyugdíjintézeti járulékok befizetésére van kötelezve, hanem egyúttal első sorban *szavatól* az általa alkalmazott tanítók részéről fizetendő díjak behajtásáért is; ha tehát a kirótt járulékok a fizetési meghagyás kézbesítésétől számítandó 30 nap alatt az illető tanító által nem fizetgetnének be, a községi előljáróság a szavatos iskolafentartó ellen fordulhat.

122. A tanító *nyugdíjazása* rendszerint a tanév végével eszközözlendő. (1875. XXXII. t.-cz. 43. §. és 1879. decz. 11-én 35,111. sz. a. kelt min. rend.) Tanítói nyugdíj csak július 1-től tehető folyóvá, ha csak nem igazoltatott, hogy a tanító állomását és javadalmát időközben elhagyni kényszerült nyugdíjaztatásra alkalmas okokból.

(1883. apr. 16-án 5376. sz. a. kelt min. rend.)

123. Tanítói állásától önként távozva *végkielégítést* nyer az, ki valamely nyilvános iskolában vagy óvó intézetben legalább 5 évig, de 10 évnél kevesebb ideig szolgált, mint alkalmazott segéd vagy rendes tanító (óvó nevelő) és valamely, önvétke vagy hibája nélkül származott testi vagy lelki elnyomorodás, betegség vagy munkaképtelenség által véglegesen képtelenné lett a tanítói hivatalra; továbbá az, ki 5 évnél kevesebb szolgálati idő alatt vált saját vétken vagy hibáján kívül a tanítási szolgálatra alkalmatlanná. Az előbb említett körülmények közt távozó két éven át nyeri a részére biztosított legnagyobb nyugdíjösszegnek 50 % -át, az utóbb említett okból távozó egyszer mindkorra kapja 50 % -át a legnagyobb nyugdíjösszegnek.

124. Eletük végeig élvezendő rendes *nyugdíjat* igényelhetnek, kik 65. életévüket betöltötték, ha népokt. intézetben legalább 40 éven át szolgáltak mint segéd vagy rendes tanítók (nevelők, óvók); továbbá kik legalább 10 évig szolgálva, önvétkük vagy hibájuk nélkül származott testi vagy lelki betegség, nyomorodás, vagy gyöngeség miatt végleg alkalmatlanokká váltak a tanítói hivatalra.

A szolgálati évek a férfiakra nézve legalább 21-ik, nőket illetőleg legalább 20-ik élet-évük betöltése után történt alkalmaztatásuktól számíttatnak.

A nyugdíj évi összege: a) beszámítható 125. 40 évi szolgálat után óvók, segéd és elemi rendes tanítók számára 300 frt, felső nép- és polg. iskolai rendes tanítók, és az árva-, meg szeretetházak igazgatói számára 400 frt; b) 10 évi szolgálat után a 40 évi szolgálat esetén járó nyugdíj 40 %-a, mely a 11-ik évtől kezdve minden év után 2 %-kal növekedik.

(1875. XXXII. t.-cz. 7—9. §§.)

A nyugdíjra jogosított tanítónak özvegye 126. a nyugdíj-alaphól *özvegyi segélyt* nyer, ha férje legalább 10 évig szolgált, és vele legalább 1 évig élt házasságban, vagy ha rövidebb ideig, de bebizonyítja, hogy egybekeltükkor a férj nem szenvedett azon betegségben, mely halálát okozta. Az özvegyi segélypénz évi összege a férj részére 40 évi szolgálat után biztosított nyugdíjösszeg 40⁰/₀-át képezi.

(1875. XXXII. t.-cz. 13. és 15. §§.)

A nyugdíjra jogosított óvók, nevelők és 127. tanítók, valamint a nevelőnők és tanítónők mindazon törvényes *árváinak*, kik még a nyugdíjazás előtt kötött házasságból származnak, rendes évi *segélypénz* biztosítatik, ha azon szülő, ki után azt nyernék, legalább 10 évig szolgált. Kevesebb szolgálati idő után elhunyt szülő árvái csak akkor nyernék segélypénzt, ha teljes szegénységük kimutatható és szülőjük legalább 5 évig szolgált. A szülőtlen árvák

segély pénzösszege: ha csak az egyik szülő volt tanító (tanítónő), akkor minden árvára fejenként 50 frt; ha pedig mind a két szülő nyugdíjra jogosított volt s mindkettő legalább 10 évig szolgált, akkor mindegyik árvára 75 frt. Ha az anya él és özvegyi segélypénzt húz, akkor egy gyermekre nem számítatik külön segélypénz, hanem egy gyermekén felül mindegyik számára 25 frtot kap; ha pedig az özvegy anya maga is tanítónő volt és mint ilyennek nyugdíja van, akkor mindegyik gyermeke számára az apa után járó évi 20 frt segélypénzt kap. Az ily segélypénzek egész összege azonban 100 frtot túl nem haladhat.

(1875. XXXII. t.-cz. 18. és 19. §§.)

128. A tanítói nyugdíjazásnál a nyugdíjba lépés jogosultsága vagy szüksége felől egy *bizottság* határoz, mely áll a tanfelügyelő elnöklete alatt a közigazgatási bizottság által (lehetőleg saját kebeléből) állandóan kiküldött két tagból, a megyei fő-, esetleg egyik járásorvosból, és nem állami vagy községi tanító szolgálatkép telenségének és nyugdíjjogosultságának megvizsgálása alkalmával az illető iskolai főhatóság két kiküldöttjéből. E bizottság a tanfelügyelőség székhelyén üléséz; ha a vizsgálandó tanító állapota, vagy más kivételes körülmény a székhelyen ülésézést lehetetleníti, avagy ha a bizottság valamely tagja érdekeltségnél fogva közre nem működhet, az eltérő vagy helyettesítő intézkedéseket a tanfelügyelő megkeresése folytán a közigazgatási bizottság elnöke, s illetőleg az iskolafentartó fenhatóság teszi meg.

(23/12 1882. 41,453. sz. m. r.)

A jelzett bizottság a nyugdíjat nem szab- 129.
hatja meg, sőt javaslatot sem tehet, csupán az 1875. 32. t.-cz. 6., 7., 10., 11. és 12-ik §§-ban foglaltak szem előtt tartása mellett megállapítja, vajjon az illető tanító végleg és teljesen, vagy csak valamely muló betegség következtében ideiglenes szolgálatk éptelen-e? és a tapasztaltak alapján kimondja a nyugdíjba lépés szükségességét és jogosultságát.

a) Községi tanítóknál az ideiglenes szolgálatképtelenség esetén egyuttal intézkedik, a fenforgó helyi körülmények és szokások számbavételével, az ideiglenség tartamára (mi egy évnél többre nem terjedhet) a tanító helyettesítése iránt s az ebből eredő költség fedezésére a szabadságolt tanító javadalmának megszorítását is kimondhatja, de csak oly mértékben, hogy az illető szabadságolt tanítónak legalább annyi fizetése szabad élvezetére maradjon, mennyit esetleg nyugdíja tehetne.

Ezen eljárásáról a legközelebbi közigazgatási bizottságnak a kir. tanfelügyelő, helybenhagyás végett, jelentést tesz.

b) Felekezeti tanítóknál előforduló hasonló esetekben az ideiglenesség tartamára teendő intézkedés végett az illetékes egyházhatóságot kiküldötteti által rögtön megkeresi. Az egyházhatóság által teendő intézkedés eredményét a tanfelügyelő figyelemmel kíséri, és szükség esetén a miniszteriumhoz jelentést tesz.

A nyugdíjazási bizottság határozatáról fel- 130.
vett jegyzőkönyv, ha az illető tanító állami, vagy oly községi és felekezeti tanító volt, ki

az országos tanítói nyugdíj- és gyámintézetbe felvétetett, valamint az ily tanítók özvegyeinek és árváinak segély iránti folyamodványa az összes okmányok kíséretében, közvetlenül a vallás- és közoktatásügyi miniszteriumhoz terjesztendő, hol megállapíttatván az orsz. tanítói nyugdíjalap terhére fizetendő nyugdíj-, segély- vagy gyámpénz, a bemutatott okmányok alapján, a nyugdíjtörvény 44. §. által további érvényben fentartott régebbi gyakorlat, szabály vagy kiadott rendeletek értelmében még követelhető nyugdíj megállapítása, illetőleg első foku határozathozatal végett az összes ügyiratok az illető köztörvényhatósághoz fognak küldetni.

(Nyugd. Utasítás III. 4/V.)

131. Ha a tanító nem volt tagja az orsz. tanítói nyugdíjintézetnek, úgy a bizottság által felvett jegyzőkönyv a végelbánás iránti felszerelt kérvénynyel együtt, közvetlenül a köztörvényhatósághoz, az idézett 44-ik §. által érvényben fentartott régibb gyakorlat, szabály vagy kiadott kormányrendeletek értelmében hozandó első foku határozat végett áttendő. Ezen eljárás alól kivételnek az ágost. hitv. és helyv. hitvallásu felekezeti tanítók nyugdíjkérvényei, melyek további elbánás végett az illetékes egyházhatósághoz küldendők, illetőleg a bizottságban résztvett kiküldött tagoknak átadandók. A köztörvényhatóság határozatát úgy a nyugdíj fizetésére kötelezett féllel, mint a nyugdíjazandó tanítóval írásban közli, melyben világosan kiteendő, hogy a meg nem elégedő fél a

kézbcsítéstől számítandó 15 nap alatt felfolya-
modhatik.

(Nyugd. Utasítás III. 6.)

A köztörvényhatóság által hozandó nyug- 132.
díjazási határozatoknál az 1875. XXXII. t.-cz.
44. §-ban törvényerőre emelt következő ré-
gebbi szabályrendeletek szolgálnak zsinormér-
tékül: a) a Ratio educationis publicae 290 §.,
b) az 1824. július 21-én 7644. sz. a. kelt s
16,542. helyt. számmal intézményezett udvari
rendelet; c) az 1845. évi 25,224. helyt. szám
alatt Magyarország elemi tanodái részére ki-
adott szabályrendelet 71. §-a. E szabályrende-
letek csupán a szorosan vett magyarországi
róm. kath. és gör. kath. tanítókra vonatkoznak.
Az 1873. évi 7053. sz. a. kiadott közokt. min.
körrendeletben a községi tanítók nyugdíjazása
a községek kötelességévé tétetvén; az ott sza-
bályozott esetek fenforgásakor a fenti eljárási
szabályok ezekre is alkalmazandók.

(Nyugd. Ut. III. 10. és 11. §.)

A most idézett rendeletek szerint a tanítót
tiz évi szakadatlan szolgálata után, szolgálati
utolsó évében fizetett javadalmának egyhar-
mada, betöltött husz évi szolgálat után fele, és
teljes 30 évi szolgálat után az egész fizetés
illetinyugdíjképen; 10évinél kevesebb ideig szol-
gálatért nyugdíj nem jár.

(Nyugd. Utasítás III. 12. §.)

A nyugdíj a tanítót a nyugalombalépés 133.
napjától, az özvegyet pedig férje halála nap-
jától, vagy félévi kegydíj esetén ennek lejártától
illeti meg, és pedig a multa nézve egyszerre, a

jövőre azonban a nyugdíj mennyiségéhez képest előleges havi vagy évnegyedes részletekben.

134. A megszabott nyugdíjat mindig azon pénztár, község vagy felekezet tartozik fizetni, melyből, vagy melytől a nyugdíjazandó vagy elhunyt tanító fizetését legutóbb huzta.

Ezen nyugdíj a szolgálati idő arányában községenként nem osztható fel, minthogy a kölcsönösség elve az által, hogy minden község, vagy hitfelekezet saját tanítóit, vagy csak özvegyeit, tekintet nélkül a máshol töltött szolgálati évekre nyugdíjazni tartozik, amugy is érvényre van emelve.

Ha az első foku határozat kézbesítésétől számítandó 15 nap alatt a felek egyike sem élt felfolyamodással, a megye vagy sz. kir. város közönsége által hozott első foku határozat jogerőre emelkedvén, foganatosítása iránt a kellő intézkedések azonnal megteendők.

(Nyugd. Utasítás III. 19., 20., 21.)

135. A tanítók nyugdíj, vagy végkielégítés iránti *kérvényjeihez* csatolandók:

a) A tanító keresztlevele.

b) A tanítói pályán töltött összes szolgálatát, a megfelelő időrendben pontosan és hitelesen előtűntető szolgálati okmányok. Ha ezen bizonyítványokból a szolgálati idő folytonossága ki nem tűnnék, a félbeszakítás indoka az 1875. 32. t.-cz. 8-ik §-a értelmében hiteles okmányokkal igazolandó.

c) Az orsz. tanítói nyugdíj és gyámalap javára kivetett díjak pontos megtérítéséről szóló adóhivatali nyugta, vagy a tanítók részére

küldött «Igazoló-ív», melyben a teljesített fizetés igazoltatik.

d) Oly tanítók, kik a tanítói nyugdíj törv. (44. §.) alapján az 1870. év előtti szolgálatok után az állam, vagy az orsz. tanítói nyugdíj alapon kívül, a régebben fennállott kormányrendeletek, gyakorlat, vagy valamely egyházi, községi szabályzat, avagy magán szerződés értelmében, más alap, vagy község avagy testülettel szemben végellátásuk tekintetében igényt formálhatnak, ezen igényük érvényesítésére vonatkozható okmány, legyen az szerződés, alapszabály, gyakorlatra vagy szabályra vonatkozó bizonyítvány.

e) A d) pont alatti esetekben a szolgálat utolsó évében élvezett tisztán tanítói állomása utáni járandóságairól szóló díjlevél.

f) A netáni terménybeli járandóságoknak a legközelebb mult 10 évi átlag szerint számított pénzértékének hiteles kimutatása.

g) Odahagyta-e már (ha igen: mikor hagyta) tanítói állását?

A tanító-*özvegyek* segélydíj iránti folyamodványaihoz, a szerint, a mint az özvegy csupán az állam vagy az orsz. tanítói nyugdíjalapból, vagy máshonnan is igényelhet özvegyi segélyt, a fenti okmányokon kívül még következők csatolandók:

h) A férj elhunytáról szóló anyakönyvi kivonat.

i) Az özvegy és netán hátramaradt árva keresztlevele.

j) Házassági anyakönyvi kivonat, továbbá:

k) A férj haláláig való együttélésről szóló lelkészi bizonyítvány.

l) Az 1868: XXXIII. t.-cz. 140. §-ában jelölt félévi fizetést kikapta-e az özvegy?

m) Végre: ha együtt nem éltek, hiteles alakban kimutatandó, hogy az elválásra melyik fél szolgáltatott okot.

137. Az *árvák* gyámpénz iránti folyamodványaihoz:

a) A szülők elhunytáról szóló anyakönyvi kivonat.

b) Az árvák keresztlevele, melyben a törvényes születés kitüntetendő.

c) Az orsz. tanítói nyugdíjintézetbe felvett szülő vagy szülők által teljesített fizetésről szóló nyugták vagy «igazoló iv».

d) Ha az árva az orsz. tan. nyugdíjalapon kívül máshonnan is tart segélyre igényt, ezen igényének megállapítására vonatkozó okmány.

e) Annak igazolása, hogy az illető árva nem részesül-e akár állami, akár egyházi közsegélyben, ösztöndíjban, vagy nincsen-e valamely nevelőintézetbe felvéve?

f) Egészen szülőtlen árvák folyamodványaihoz a felsoroltakon kívül, még a törvényes gyámot igazoló hatósági bizonylat is melléklendő. (1879. decz. 16-án 35.111. sz. a. kelt rendelettel kiadott Utasítás.)

138. Az orsz. tanítói nyugdíjintézetbe felvett tanítók árváinak nyugdíjazása iránt, ha az magán úton nem kérelmezletnék, a kir. tanfelügyelő hivatalból tartozik felterjesztést tenni.

(Nyugd. Utasítás III. 9.)

Azon tanítók, kik nem az orsz. nyugdíj-
intézet tagjai, a nyugdíjadó testülettel köthetnek
ugyan a nyugdíjazásra nézve szerződést, de ez
semmiesetre sem lehet kedvezőtlenebb a rájuk
nézve különben irányadó szabályrendeleteknél,
sem pedig nem érintheti az özvegy nyugdíj-
jogosultságát.

IV.

ISKOLÁK.

1—47. számok alatt nem kizárólag ugyan, de főkép a községi népoktatási intézeteket illető adminisztratív rendelkezések voltak ismertetve. 48—82. számok alatt szintén főleg a községi iskolák ügyeinek iskolaszéki kezelése tárgyaltatott. De némi kivételekkel, melyek esetről-esetre felsorolvák, ugyanazon eljárási szabályok alkalmaztatnak az állami, felekezeti és magán iskoláknál, irányadókul pedig kivétel nélkül szolgálhatnak.

140

A *felekezeti iskolák* rendszerint felekezeti vagyonból és jövedelmekből tartatnak fenn. A népokt. törvény életbe lépte, tehát 1869. év óta fennálló azon felekezeti iskolát, mely addig községi erővel tartatott fenn, továbbra is segélyezheti mint ilyet a község. Ha ily felekezeti jellegű iskola a község tulajdonát képezi, egyedül a község határoz a felett: felekezeti vagy községi jellegű legyen-e továbbra? Ha pedig hitfelekezeti tulajdont képez, a község pedig csak segélyezi: a község csupán a felett határozhat, megadja-e továbbra is az iskolának mint felekezeti intézetnek a segélyt? vagy megvonja tőle? (1869. november 11-én 21.717. sz. alatt kiadott közokt. min. rend.)

A népiskola jellege fölött a népokt. tör- 141
vény 25. és 26. §§. alapján határozásnál min-
dig az szolgál általános és kivételt nem tűrő
elvül, hogy a létező felekezeti iskolának jellege
kérdésében dönteni az iskola *tulajdonosa* van
jogosítva. Ha e tulajdonos a polgári község,
ugy a község, ha pedig tulajdonos a felekezel,
akkor kizárólag ez, ha végre felekezeti hatóság
a tulajdonos, ily esetben az rendelkezik az is-
kola felekezeti vagy községi jellege fölött.

(1869. okt. 10-én 17,673. sz. a. és 1869. nov.
11-én 21,717. sz. a. kelt közokt. min. rend.)

A felekezeti iskolaszékek megalakulásuk 142
után azonnal bejelenteni tartoznak az elnök és
tagok névsorát a kir. tanfelügyelőnek.

(2/IX. 1876. 20,311. sz. közokt. min. rend.)

Az iskolafentartó zsidó hitközségek közül 143
azoknak, melynek a congressusi alapszabály
szerint szerveztettek, «congressusi izraelita hit-
község» vagy egyszerűen csak «izraelita hit-
község»; azoknak, melyek az 1871. évi no-
vemberi szabályzat szerint alakultak, «autonom
hittörvényhű zsidó hitközség» vagy röviden
«orthodox izraelita hitközség», azoknak pedig,
melyek egyik szabályzatot sem fogadván el, a
congressus előtti állapotban vannak, «statusquo
izr. hitközség» a hivatalosan használandó neve.

(29/III. 1877. 7768. sz. min. rend.)

Minden szerb egyház-iskolai község mi- 144
helyt 30 felnőtt (tanköteles) gyermekkel bír,
iskolát és tanítókat fenntartani tartozik.

Egy tanító legfeljebb 80 gyermeket tanít-
hat. Ha a tanulók száma a 80-at meghaladná,

a község tartozik még egy tanítót, ha pedig a tanulók száma a 160-at is meghaladná, tartozik egy harmadik tanítót is fenntartani, és ily arányban gyarapítani továbbra is a tanítók számát, ugyanannyi elkülönített iskolai teremben.

(Szerb egyházi szabályzat 8. §.)

145. A gör. kel. szerb felekezeti iskolák *fenntartási jövedelmeihez*, melyek az egyház által szolgálatnak, még a következők járulnak:

1. Minden beszedett pénzbirságok azon gyermekek részéről, kik iskolaképesek, de nincsenek beiratva, vagy rendetlenül járnak iskolába.

2. A rendes tanítónak fizetés maradéka, midőn ez segéd- vagy ideiglenes tanító által helyettesítettik.

3. Bizonyítványi díjak, azon gyermekek részéről, kik az elemi és ismélő iskolát elvégezték.

4. Egy forintnyi járulék mindazon egyénektől, kik a helyi egyháziskolai községbe letelepedtek.

5. Legalább egy forintnyi adomány minden új menyecskétől, kit más községből hoztak ide férjhez.

6. Legalább egy forintnyi adomány minden egyes új házaspár részéről, mint esküvési ajándék az iskola számára.

7. Temetkezési adomány, midőn az összes iskolai gyermekkar, tanítója felügyelete alatt részt vesz a temetkezésben, és pedig azon összegben, melyet a helyi iskolai bizottság szab meg.

8. Jótékony adományok az iskolai véd-szent Szent-Sabbas ünnepélye alkalmával, mulatságok és más ünnepélyekkor, melyek a helyi iskolai pénztár javára rendeztetnek.

(Szerb Egyh. és Isk. Szabályzat 54. §.)

A gör. kel. szerb szülőket, vagy helyet- 146.
téseiket, kik a tanköteles gyermekeket az iskolától visszatartják, a helyi szerb iskolai bizottság komolyan figyelmeztetni tartozik, hogy ezen kötelességeiknek eleget tegyenek. Ha az első figyelmeztetés sikertelen maradna, akkor ugyanazon bizottság első ízben 50 krajczárral, második ízben 1 frttal, harmad. ízben 2 frttal, negyed. ízben pedig 4 frttal bünteti meg őket, a helyi szerbiskolai pénztár javára. Ha pedig a legmagasabb pénzbürság alkalmazása is sikertelennek mutatkoznék, az iskolai bizottságnak kötelességében álland, erről a felső iskolai hatóságot értesíteni, mely az illetékes hatóságtól fogja követelni, hogy ily gyermek gondnokra bízassék, ki a gyermek iskolába járására gondot fog viselni.

Hatodik évének betöltése előtt egy gyer- 147.
mek sem vétethetik föl a szerb elemi iskolába.

(1872. április 6. és július 2-án kelt legf. elhatározással szentesített szerb egyházi szabályzat 2. 3. §§.)

A tanulóknak a földművelés és a kerté- 148.
szet különböző szakáiban való oktatására az iskolai kertek fognak felhasználtatni, a hol ilyenek vannak, a hol pedig nincsenek, ott köteles a község azon lenni, hogy ilyen kert minél előbb létrejöjjön. A helyi iskolai bizottságnak feladata gondoskodni, hogy a szóban

torgó oktatásra a leghasználhatóbb eszközök beszereztesse.

(Szerb Egyh. és Isk. Szabályzat 26. §.)

149. A tagosítás és legelőelkülönítés alkalmával nyert községi iskolai fekvő vagyon jövedelmének községi vagy állami tanintézet hiányában kezelése és felhasználása tekintetében a közokt. minister 1880. jan. 13-án 34361/1878. szám alatt kelt rendeletével ekként utasította a közigazgatási bizottságokat: a népoktatási törvény 41. §. értelmében a kérdéses jövedelmek a törvény kívánalmának megfelelő felekezeti iskola, illetőleg iskolák segélyezésére fordíthatók. Miután azonban az 1876. 28. tcz. 6. §-ának 6. pontja értelmében a bizottságot az iskolák segélyezése körül véleményezési jog illeti meg, felhivatott, hogy jövőre nézve eme jogát minden egyes esetben a közvetlenül vagy közvetve beérkezett kérvények alapján az érdekelt községek meghallgatása s az 1873. július 16-án 16781. sz. a. kelt ministeri körrendeletben előirt arány szoros megtartása mellett gyakorolja; a felekezetek részéről eddigelé netalán igénybe vett, s a törvény értelmében jogtalan vagy meg nem érdemelt segélyezés megszüntetése érdekében pedig kimerítő javaslatot terjesztszen föl.

150. Az iskolának fel kell szerelve lenni a kellő *taneszközökkel*. Elengedhetlen taneszközök pedig: a szemléletű képek, a fali olvasótáblák, a földgömb, fali földabroszok, természetrajzi ábrák, vagy ezek helyett kitömött, szárított és borszeszben tartott állatok, szárított

növények, ásvány- és sziklagyűjtemény, természet és vegytani készületek és természet-tani fal-ábrák. A házi vagy kézi ipar valamely ága gyakorlásához megkívántató anyagok és műszerek. A mezői gazdaság és kertészet (helylyelközzel a szőlőművelés) gyakorlásához legalább két holdnyi bekerített s czélszerűen berendezett kert. E kertben a viszonyokhoz képest jól felszerelt testgyakorló tér.

Legfontosabb iskolai butor a *pad*. Ennek 151. szerkezetétől függ a gyermekek testének lehető kimélése, ezáltal egészségük megóvása és a nyugodt ülés folytán a tanításnak is nagyobb sikere. Hogy a tanuló az iskolai padban ültében, írás- avagy olvasás közben kénytelen legyen egyenesen ülni, és előrehajolni (meggörbülni) ne legyen oka, első és főkövetelmény az, hogy ülőhelyének belső széle íróasztala melle felől eső szélével egy függővonalban álljon. Az asztal és ülőhely széleinek ezen egymáshoz állását null distancziának hívják, és a megnevezett két tárgy ezen null distanczia szerinti állíthatása a legegyszerűbb.

A második főkövetelmény az: hogy az íróasztal és az ülőhely egymástól a gyermek testtörzse magasságához mértén állíttassék avagy állíttathassék. Az íróasztal lapjának az ülőhelyhez eső ezen távolságát, műnyelven differenciának hívják.

Az íróasztalnak az ülőhelytől, vagy megfordítva az ülőhelynek az íróasztaltól általában, ha a gyermekek 6—8 évesek, 17—18 centiméterre kell esni,

ha 9—12 évesek, akkor 20—22 centiméter legyen az asztal és ülőhely közti távolság,

ha 12—16 évesek, sőt azon felül is, 26—28 centiméterre kell az ülőhelyet állítani az íróasztaltól.

A nulldistancia által el van érve, hogy a tanuló olvasás-írás közben előre hajolni nem kénytelen s így egyenesen ülhet mindig.

A korhoz, illetve a termethez mérve megállapított differencia szerint meg az van elérve, hogy a gyermek melle az íróasztal táblája szélénél felebb esvén, sohasem nyomhatja azt az íróasztalhoz annál fogva azt nem rongálhatja.

A három rendben megállapított 17—28 centiméter közt első differenciális állítás között a kor és természet szerint még közben-közben a méretnek sok apró árnyalatát lehet felállítani, de ha ezt minden gyermek testtörzse méretéhez kívánnók megcsináltatni, úgy vége-hossza nem lenne a különféle székek csináltatásának.

De a dolgon már e háromféle differenciális állítással úgy lehet segíteni, hogy az egykorú gyermekek közül a kurtább testtörzsűeket a megfelelő kisebb, a nagyobb testtörzsűeket a megfelelő nagyobb differencia szerint állított székekbe ültetjük. A harmadik fontos követelmény a zsámoly (vagy lábitó) állítása.

Az ülőhelynek a pad íróasztaltól a kor és természet szerint megállapított távolságba

(differentia) állítása, s a tanuló lábának hosszúsága szerint, kivált a kisebb gyermekek talpa nem érheti a szoba padlóját, hanem lábszára függeni fog a levegőben. Ezt megengedni nem szabad.

E baj eltávolítására szolgál az iskolapad zsámolya. Ezt a zsámolyt a gyermekek ülőhelyétől

6—8 évesek számára 37—40 centiméterre kell állítani,

9—12 évesek számára 47—50 centiméterre,

13—15 évesek számára 55—58 centiméterre.

De mivel az 50 centiméternél hosszabb lábszárú gyermekek talpa már a szoba padlóját eléri, ekkor már külön zsámolyra nincs szükség.

Negyedik fontos követelmény a tanuló egészséges és jól látásának kimélése és gyakorlása.

Ehez szükséges, hogy az iskolai pad íróasztala a tanuló szemétől mintegy 30—32 centiméter távolságra essék. De ha az ülőhely fenebbi méretek szerinti távolságra állítatik, akkor a tanuló szeme az íróasztal táblájától a kívánt távolságban áll.

De nagy fontossággal bír a szem kimélése és a tisztán látás gyakorlására főleg még az is, hogy a világosság az íróasztal táblájára vetődhessék és onnan a tanuló szemébe keletően dűlt szög alatt jöjjön. Ez okból az íróasztal táblájának a felső szeltől az alsó széle felé legalább 5—6 centiméter dűlésének kell lenni.

Az egyenesen ülhetés előmozdítására és könnyítésére szolgál az iskolai pad háttámlája.

Ennek úgy kell szerkesztve lenni, hogy a gyermek hátizmait szükség esetén egészen hozzá támaszthasssa.

A hátizmok a derékkal együtt működnek, mikor a tanuló a pad íróasztala felé huzódva munkálkodik, akkor ezen izmok nagy ideig a munkálkodó test támaszaiul szolgálnak anélkül, hogy szükség volna azokat az iskolai pad támlájához fektetni.

De egy bizonyos idő múlva ezek is elfáradnak s ekkor csak úgy lehet biztosan megpihentetni, ha a derék és a hátizmok egész hosszukban a pad háttámlájához fektettethetnek. Ez okból a pad háttámlájának nemcsak elegendő magasnak kell lenni, hanem a derék behajlása és a hát kidomborodásához alkalmazottnak is.

De ezen fontos kíváncsolom mellett az iskolai pad háttámlájának rendeltetése részben még az is, hogy a tanulót egyenes ülésre kényszerítse.

Ennélfogva annak az iskolai pad íróasztalától oly távolságban kell állani, hogy a két tárgy közt maradt üres térben a tanuló kényelmesen megférjen, de nagyon hátra ne huzódhassék. (Lásd Gönczy Pál két cikkét a Népt. Lapja 1884. évi 47. és 48. számaiban.)

152. Az iskola *tisztasági* követelményei nagy mértékben megérdemlik a figyelmet, és az 1879. márczius 1-én 3844. sz. a. kelt közoktatásügyi miniszteri körrendeletben felelősség alatt meg-

tartandónak előírt szigorú rendtartásban szabályozvák.

Az összes tanhelyiségeket naponta söpörtetni, poroltatni és erősen szellőztetni kell, — süroltatni és meszeltetni is minél gyakrabban. Az árnyékszék mindennap mosassék meg, és carbolsavas mészszel folyton fertőtlenítsék. A pöczegödörbe naponként fertőtlenítő szer öntendő, és a gödör legalább minden két hónapban kitisztítandó. (A pöczegödörnél czélszerűbb az árnyékszék alá hordó helyezése, mit gyakrabban és könnyebb szerrel lehet az ürülékkel kihordani.) Az udvar naponta söprendő, és a szemétgödör minél gyakrabban kiürítendő.

Szorosan föl kell ügyelni, hogy a tanulók a magok részéről is a tisztaság fentartásához járuljanak: szemetet és bűzt okozó tárgyakat az iskolában szét ne szórjanak: felső ruháikat lehetőleg a tantermeken kívül helyezhessék el: továbbá arra, hogy a tanulók megmosakodva s lehetőleg tiszta ruhában járjanak az iskolába. A kisebb gyermekek számára, ha ez esetleg szükséges, s ha az otthoni mosakodás iránti figyelmeztetések sikerre nem vezetnek, mosdóvíz és eszközök tartandók készen: mindenek előtt azonban a szülők, illető előljáróságaik útján, a tisztaság szemmeltartására figyelmeztetendők, s általában oda kell hatni, hogy az iskolák egészséges voltának fentartására szükséges, s fentebb elősorolt kellékek a tanulók otthonában, szüleik házában is figyelembe vétessenek s állandóan meg-honosuljanak.

153. A tanító magyarázza meg a természeti és embertani oktatásnál vagy ily irányú olvasmányok tárgyalásakor a gyermekeknek, mely szomorú következményei vannak a pálinkaivásnak az emberi szervezetre, mely rombolólag és butítóan hat az a lélekre.

(21/XI. 1882. 1768. eln. sz. közokt. m. r.)

154. A népiskolák *közegészségi* tekintetben a törvényhatóság felügyetete alá helyezettnek; a felügyeletet a törvényhatóság a kebelében levő közigazgatási bizottság vezetése és ellenőrködése mellett orvosai s más tisztviselői által gyakorolja.

Ragályos betegségben szenvedő tanulók a tanoda látogatásától mindaddig eltiltandók, míg orvosi bizonylattal ki nem mutatják, hogy tökéletesen meggyógyultak és általuk ragályozás nem történhetik.

A tanodában fölhnerült ragályos kóresetről a tanoda előjárósága, illetőleg a tanító tartozik a hatóságot azonnal értesíteni.

Ha valahol oly ragályos vagy járványos kór esetei mutatkoznak, mely kór a tanulók egészségét nagy mérvben veszélyezteteti, ez a közigazgatási hatóság által a belügyi és közoktatási miniszternek haladéktalanul bejelentendő, egyszersmind a közönség tudomására is juttatandó. Az ily hivatalos értesítés után köteleztetnek a szülők mindazon tanulókat az iskolától távoltartani, kik ragályos vagy járványos betegekkel érintkezésben voltak. A tanodai előjáróságnak jogában áll e körülményről magának személyes meggyőződést szerezni, vala-

mint a ragály-gyanus tanulókat az iskolába csak kielégítő orvosi bizonylat alapján bocsátani.

Ha a ragályozás magában az iskolában történt, vagy ha a gyermekek közt nagy számú kóresetek fordulnak elő: a tanoda a betegülések tökéletes megszűntéig a közigazgatási hatóság által bezárható, miről azonban mindenkor a belügy- és közoktatási miniszter értesítendő. (1876. XIV. t.-cz. 27—33. §§.)

A *védhímlő-oltást* elrendelő 1887. évi **155.** XXII. törvényczikk fontosabb és az iskolát is érdeklő intézkedései ezek:

Az elemi népiskolába belépő tanköteles gyermek fölvétele alkalmával igazolni köteles, hogy jó sikerrel be volt oltva, vagy a legutóbbi 5 év alatt természetes hímlőt állott ki, vagy esetleg hogy a törvény értelmében fel van mentve a beoltási kötelezettség alól. Az ezt igazolni nem képes tanköteles gyermeket a tanító az első fokú illetékes egészségügyi hatóságnak a felvételtől számított 3 nap alatt bejelenteni tartozik, e hatóság pedig a gyermek beoltása iránt megteszi a kellő intézkedéseket.

A nyilvános és magániskolák és tanintézetek növendékei, úgy az ipartanoneczok életük 12. évének betöltése előtt újra oltandók, ha az újraoltási idő előtt 5 éven belül valóságos hímlőt nem állottak ki, vagy nem igazolják, hogy azon időn belül eredményesen beoltva voltak. Az ily igazolással nem bíró tanulók vagy tanoneczok a tanító vagy iparos gazda által az első fokú illetékes egészségügyi ható-

ságnak bejelentetnek, mely hatóság újraoltásuk iránt intézkedik.

A polgári és középiskolákba, s az ezeknek megfelelő vagy magasabb tanintézetekbe az ily növendékek addig véglegesen föl nem vehetők, míg a kiderített hiány pótolva nincs, vagy nem igazolják azt, hogy az újraoltás kötelezettsége alól törvény szerint fölmentettek.

A beoltásra és újraoltásra kötelezett gyermekeket az oltás megtörténte után legkorábban 6, legkésőbbben 8 nappal az, ki a gyermek gondozását teljesíti, az oltó orvosnak ugyanott, ahol a beoltás történt, bemutatni tartozik. Ha az orvos az oltást eredménytelennek találja, újra beoltja a gyermeket; ha pedig sikerült az oltás, arról védhimlőanyagot venni van az orvos jogosítva.

Az, ki a gyermek első beoltására kötelezve van, ha e kötelességnek eleget nem tesz, az illetékes hatóság által megintetik és záros határidőben oltásra utasíttatik, s ha ekkor sem felel meg kötelezettségének 10 frttól 50 frtig terjedhető pénzbüntetéssel sújtatik; ha 14 nap alatt ismét nem tesz kötelességének eleget, a pénzbüntetés az 1876. XIV. t.-cz. 7. §-a értelmében az illetékes egészségügyi hatóság által fokozatosan 300 forintig fölemelhető. Nem fizethetés esetén a pénzbüntetés szabadságbüntetéssé változtatik át akként, hogy 10 frt pénzbüntetés egy napi elzárásnak felel meg.

Azon polgári, középiskolai, vagy magasb tanintézeti igazgató, ki a vezetésére bízott

iskola növendékei közé véglegesen fölveszi a 12 életévet már betöltött oly tanulót, ki véd-himlővel újraoltva nem lett, vagy az újraoltás alóli törvényszerű mentességét nem igazolja, — továbbá azon elemi népiskolai tanító, ki a jelen törvény által reá vonatkozólag kimondott kötelezettségeinek nem felel meg, 10 frttól 50 frtig terjedő pénzbírsággal büntetetik.

A himlőoltásról megkívánt bizonyítványok bélyegmentesen és díjtalanul szolgáltatnak ki.

A közegészségi felügyelők (orvosok, szol- 156.
gabírák) az iskolákat egészségi és tisztasági szempontból megvizsgálni mindenkor jogosít-
vák; ez eljárásukban a kir. tanfelügyelő által támogatandók. (1885. aug. 10-én 28696. sz. a. kelt közokt. min. rend.)

A tanköteles gyermekek testépségét és 157.
erkölcsi érdekeit egyaránt óvja a *gyermekzenekarok* kérdésében 1885. május 5-ikén 16340. sz. a. kiadott közokt. min. rendelet. E szerint mindennapi tanköteleseknek zenekarban működése egyáltalában tilos; ismétlő tanköteleseknek csak akkor adható engedély reá, ha igazolják, hogy a 6 éves mindennapi tanfolyamot kellő sikerrel végezték, és az ismétlő oktatást pontosan látogatják. A gyermekzenekarok működésének zárórája a köz-
igazgatási bizottság által megszabandó.

V.

TANFELÜGYELŐ.

158. A kir. tanfelügyelő hivatala elfoglalása-kor azonnal (ha lehet személyesen) bemutatja magát :

a) a különböző hitfelekezetek mindazon egyházi főhatóságainál (püspökeinél s espere-reseinél), kiknek egyházi kormányzata alatt állanak a kerületében létező összes egyház-községek. Tudatja velük lakhelyét és működése megkezdésének napját. Felkéri őket, hogy működésében szívesen támogassák ;

b) a vármegyei fő- és alispánnál, úgyszintén a kerületében levő sz. kir. városok polgármestereinél. Hasonlóul ezeket is értesíti hivataloskodása elkezdésének napja felől s felkéri mind működésének részükről való buzgó támogatására, mind pedig arra, hogy az 1876. XXVIII. törvény 8. §-a értelmében az *állandó népnevelési bizottságot* alakítsák meg, s ezen testület tagjainak névsorát, azoknak lakását vele hivatalosan közöljék. Végre a megyei hatóságtól kérje el a megyébe bekebelezett községek és puszták hivatalos névjegyzékét s azok mindegyikének utolsó postáját.

A kerületében levő községeket s az azok-

ban levő mindennemű népoktatási tanintézetet évenként legalább egyszer meglátogatja, vagy a mennyiben ezt személyesen nem tehetné, megbízottjaival meglátogattatja. E látogatás folytán szerzett tapasztalatokról s a tankerület tanügyi viszonyainak így megismert állapotáról évenként előterjesztést tesz mind a törvényhatósági közigazgatási bizottságnak, mind a közoktatási miniszternek.

(Tanf. Ut. 2. 3. §§.)

A *segédtanfelügyelő* a tanfelügyelő mellé 159. és alárendelt, vele tisztvársi viszonyban álló kormányhivatalnok; együtt és egyetemesen alkotják a tanfelügyelői hivatalt, együtt és összhangzóan végzik a tanügy vezetését. Oly helyekre, melyeknek iskoláit a tanfelügyelő elfoglaltsága miatt meg nem látogathatja, a segédtanfelügyelőt küldi ki és utiköltségeit fedezi. A segédtanfelügyelő ily látogatások alkalmával a helyszínen azonnal intézkedik és rendelkezik; az így el nem intézhető ügyekről szerzett tapasztalatait közli a kir. tanfelügyelővel, ki a közigazgatási bizottság útján a kellő rendelkezéseket megtételi. Ha a tanfelügyelő betegség vagy más ok miatt akadályozva van a közigazgatási bizottság ülésén megjelenésben, a segédtanfelügyelő által helyettesítetik ministeri meghatalmazás alapján, de így is csak a saját szakkörét érintő tárgyakban bír szólási és szavazási joggal.

(Tanf. Ut. 5—9. §§. és 1877. jan. 3-án 31229/1876. sz. a. kihoesátott közokt. min. rendelet.)

A tanfelügyelő a tanügyhöz értő művelt 160.

egyének közül minél több olyat, ki hajlandó az iskolalátogatásokban segítségére lenni, fölterjeszt a közoktatási minsterhez *ideiglenes iskolalátogatóul* megbízás végett. Az ily megbízottak az utasítások szerint járnak el, és eljárásukról a tanfelügyelőnek jelentést tesznek, ki ehez képest intézkedik tovább, vagy eszközöl újabb vizsgálatot. (Tanf. Ut. 13—16. §§.)

161. A *tollnok* esetleg *napdíjas* a tanfelügyelő irodájában annak utasítása szerint dolgozik és segédkezik. A tanfelügyelő tollnokát utazásaiban magával is viheti, vagy pedig iskolai ügyekben, ha ő maga személyesen nem járhat el, szakértő tollnokot ki is küldheti, s aztán a jelentés alapján intézkedik. Ily alkalmakkor a tollnok költségeit a tanfelügyelő fedezi. Rendkívüli körülmények közt, vagy ha a nyelvi viszonyok igényelnék, a tankerület egyes részeinek községeiben a tollnok is végezheti a körlátogatásokat, ha mint *szakértő* részére a szükséges meghatalmazást kieszközölte a ministeriumtól. A tollnoknak, mint szakértőnek felszámított utiköltsége a tanfelügyelő fölterjesztése folytán az állampénztárból nyer fedezetet.

162. A tanfelügyelő a tanév megkezdése előtt, tehát augusztus hóban felhívja az állami iskolai gondnokságokat és községi iskolaszékeket a költségelőirányzat beterjesztésére, ugyanakkor bekívánja a jelentéseket a tanhelyiségek és taneszközök rendbehozása, jó karba hozatala felől; utasítja a gondnokságokat és közs. iskolaszékeket a szükséges tankönyvek, tan-

eszközök és tanszerek bevásárlására, közölve az árakat és beszerzési helyeket. (1868. XXXVIII. tcz. 30. §., 1876. XXVIII. 13. §. Tanf. Ut. 30. §., Gondn. Ut. 11. §.) Felhívja a felekezeti iskolák fenhatóságait a tanterveknek, továbbá a tankönyvek és taneszközök jegyzékének szeptember hó folytán közlésére. (1876. XXVIII. 5. §. 3 p., Tanf. Ut. 74. §.) Ugyanezeket bekivánja az áll. isk. gondnokságoktól és a közs. iskolaszékektől. (Tan. Ut. 32. §. c. p.)

Körlevélben minden tanítónak és iskolaszéknek (gondnokságnak) tudomására juttatja azon *írányelveket*, melyeket a tanításnál szem előtt kell tartaniok, és a melyekre ő az iskolavizsgálatok alkalmával a legkiválóbb gondot s ellenőrző figyelmet fordítandja. (1880. augusztus 9-én 1046/eln. sz. a. kelt ministeri rendelet.)

A közigazgatási bizottság októberi üléséből bekövetelteti a tanfelügyelő a községektől az iskolába járók (beiskolázottak) és nem-járók pontos kimutatását, (1876. szept. 2-án kelt Közig. biz. Ut. II. fejr. 2. §.) továbbá bekivántatja a főszolgabírók útján a *czigány* tankötelesek beiskolázásáról szóló községi jelentéseket. (1871. július 14-én 14694. sz. a. kelt közokt. min. rendelet.)

Az iskola *beléletének ellenőrzése és irányzása* levén legfőbb hivatása a tanfelügyelőnek, minden alkalommal : látogatásainál, iskolaszéki jelentések útján, tantestületi értekezletek és az igazgatók utasítása által, esetről-esetre pedig a szükségeseeknek mutatkozó előterjesztések, jelentések bekívánásával gondosan ügyel arra, hogy a tanító

a) az iskolaszék (vagy gondnokság) közbejöttével tart-e pontos rendet a tanulóknak *A* minta szerinti bejegyzésében, vagyis vezet-e kiszabott módon a tanulókról *felvételi naplót*? A *B* minta szerint *anyakönyvet*? A *C* minta szerint *mulasztási naplót*? amazt a maga idején s ennek kivonatát minden hét utolsó napján beadja-e az iskolaszéknek (gondnokságnak) esetleg az igazgatónak?

b) ügyel-e az iskolának mind belső, mind külső tisztántartására s szellőztetésére? (Miket az egészségi szemponton kívül különösen azért is kell eszközöltetnie, hogy ezek által is hasson a gyermekek rend és tisztaságra szoktatására);

c) megtartja-e rendszeren és pontosan a tantervben és órarendben kiszabott tanítási órákat?

d) megtanítja-e a különböző korú s osztályú gyermekekhez mértén a tantervben elrendelt köteles tantárgyakat? S ezekre értelmesen vagy csak könyv nélkülözve oktatja-e tanítványait?

e) a gyermekek kora és fejlettsége szerint helyesen osztja-e föl a tantárgyakat a tanítási órákhoz mérve? S különösen a több osztályt vezető tanító fordít-e arra kellő gondot, hogy naponként minden osztálylyal személyesen legalább kétszer foglalkozzék?

f) megtartja-e azon rendet, hogy az iskolában a tanítási órák kezdete előtt, az iskolába érkező gyermekek fogadására mindig maga jelenik meg legelőször? A tanítási órák alatt állandóan tanítványai közt van s velők

állandóan foglalkozik-e? Es hazabocsátáskor ő megy-e ki a tanteremből legutoljára?

g) a kormány által kiadott, ajánlott vagy engedélyezett könyveket használ-e? A természetrajzi és mértani tárgyakat képes-e magukról a tárgyakról, a természet- és vegytant kísérletileg tanítani?

h) tudja-e tanítani az éneklést, testgyakorlást, a gazdasági és kertészeti, lányoknak a női kézimunkákat s általában a kézügyességi foglalkozásokat? Oktattatnak-e a lányok a konyhakertészetben, a fiúk és lányok a háziipar valamely ágában?

i) az ismétlő iskolai tanfolyamban a törvény szerint és pontosan tartja-e az oktatást?

Bármily jellegű népiskolában megjelenése 168.
alkalmával a tanítás sikerének megtudására elővétet a tanítóval, vagy elővesz maga is különféle tantárgyakat a különböző osztályok szerint, kérdéseket intéztet vagy intéz a gyermekekhez, különösen a gyengébb tehetségűekhez. Így megismeri a tanító ügyességét és a növendékek értelmi fejlettségét. Ha a tanító eljárásában akár a tanítási irányt és módszert, akár a tanításbeli gyakorlottságot vagy a szorgalmat illetőleg hiányokat tapasztal, azokra a tanítót négy szem között (azaz nem a növendékek vagy az iskolaszék tagjai előtt) figyelmezteti, és az állami, közs. és magánintézeti tanítót elméleti oktatás, nemkülönben gyakorlati tanítás által a tanítás helyesb módszerének követésére utasítja.

Az iskolák ily megvizsgálása alkalmával 169.

hanyagnak tapasztalt községi iskolai tanítót, ha a tanfelügyelőnek utasítására és ismételt megintésére sem javulna, a közigazgatási bizottságnak, sőt a mennyiben szükségesnek látja kormánynál is bejelenti: az állami iskolai tanítót egyenesen a közokt. ministernél jelenti föl; a felekezeti iskola tanítóira pedig az illető egyházi főhatóságot figyelmezteti.

(Tanf. Utasítás 42., 43. §§.)

170. Szigorúan felügyel, hogy a községi népiskolákban az 1868. XXXVIII. tcz. 57. §. szerint gondoskodnak-e a hitfelekezetek a *hit- és erkölcsstan* tanításáról? Ha nem gondoskodnának, a hitfelekezetek lelkészeit e kötelesség teljesítésére felhívja. Ha ez eljárásnak nem lenne sikere, az egyházi főhatóságot szólítja fel a törvény rendelete teljesítésére; és ha e fölhívásnak sem lenne kellő sikere, fölterjesztést tesz a közoktatásügyi ministerhez.

(Tanf. Utasítás 50. §.)

171. A *magántanintézet* tulajdonosától vizsgálás alkalmával előkérheti, vagy másolatban bekivánhatja az engedélylevelet, mely a közigazgatási bizottság ajánlatára a közoktatási minister által adatik ki. Ha ily engedélylyel nem bír az intézettulajdonos, felhívja a tanfelügyelő őt a népokt. törvény 16—19. §§. megtartására, s ha ez intézésnek nem lenne fogamatja: mint zugiskolát a közigazgatási bizottság útján bezáratja. Szintén úgy jár el, ha a magánintézet helyiségei és berendezése nem felelnek meg a törvény követelményeinek.

172. Magántanintézet vizsgálásánál ugyanazokra

van különös tekintettel a tanfelügyelő vagy megbízottja, melyek 167. szám alatt felsorolva. Továbbá előkivánja, vagy magához be rendeli a tanintézet oktatási szervezetét, és szigorúan felügyel, hogy *a)* a ministerium által az engedélyokmányban kijelölt fokú iskolát helyettesíti-e az intézet? *b)* Tanterve ezen föladathoz képest, s a kormány által kiadott tantervhez van-e alkalmazva? Tanítási óráit a törvény és rendeletek intézkedése szerint rendezte-e be? *c)* Föl van-e az intézet minden szükséges tankönyvvvel, taneszközzel szerelve, és nincsenek-e ezek közt államellenes, vagy tiltott tankönyvek avagy taneszközök? *d)* Az intézet vezetője és köztanítói a népiskolai törvény 133. §-a szerint jogosítottak-e tanításra?

Ha magántanintézetben a népoktatási és 173. közegészségi törvények s rendeletek meg nem tartatnának, vagy erkölesi bajok jönnek a tanfelügyelő tudomására : azonnal vizsgálatot rendeltet el a közigazgatási bizottság által.

(Tanf. Ut. 54. és 56. §§.)

Hitfelekezeti iskolákban nem ereszkedhe 174. tik ugyan a tanfelügyelő a tanrendszer és módszer megállapításába, de szorgosan felügyel, hogy :

a) a törvényben reájuk nézve is kötelezett tantárgyak mily terjedelemben s az egyházi főhatóság által megállapított tanterv szerint taníttatnak-e? Megkivánja tehát, hogy minden felekezeti iskolában meglegyenek annak illetékes felsősége által a törvény rendelete

alapján megállapított tanterve és tanítási órarendje, ugyanazon főhatóság által meghatározott s engedélyezett tankönyvek és taneszközök;

b) a kötelezett tantárgyak tanításáról, s ennek sikeréről az iskolaszék jelenlétében kérdeztetés vagy kérdésés által szerez meggyőződést;

c) oly helyeken, hol a népokt. lörvény 45. §-a rendeletéből a felekezeti iskolában más felekezethez tartozó növendékek is tanulnak, megvizsgálja, hogy azok meghatározott órákban saját hitfelekezetök gondoskodásából és felügyelete alatt részesülnek-e hit- és erkölcsi oktatásban?

175. Ha hiányokat tapasztal felekezeti iskolában a kir. tanfelügyelő, figyelmezteti a tanítót, az iskolaszéket; a dolog fontosságához képest értesíti az iskola illetékes felsőségét, és a mikor szükséges, jelentést tesz a közoktatásügyi minsterhez.

(Tanf. Utasítás 59. §.)

176. A népiskolai hatóságokról szóló törvény 5. §. 3. pontja értelmében a hitfelekezeti illetékes felsőbbiségeket évenként egyszer (szeptember hóban) vagy a hányszor szükségesnek látja, felhívja, hogy az iskoláikra nézve megerősített s helybenhagyott tanterveket, és a tankönyvek s taneszközök jegyzékét vele közöljék. Ezeket megvizsgálja, s ha a törvény-nyel meg nem egyezőknek találja, észrevételei kíséretében javítás végett az illető egyházi felsőségnek visszaküldi; amennyiben a kívánt

javítás nem eszközöltetnék. a közigazgatási bizottsághoz tesz jelentést. mely szükség esetén az ügyet a közoktatásügyi miniszterhez terjeszti föl. (Tanf. Utasítás 74. §.)

Felügyel a tanfelügyelő, hogy minden oly 177. községben, hol a magyar és nem-magyar ajkúnak vegyesen laknak, akár felekezeti, akár egyéb nyilvános népiskolában a tanítói állomások betöltésénél, úgy rendes, mint segéd- vagy ideiglenes tanítóul alkalmazandó egyének között a *magyar nyelvet tudóknak* adassék elsőbbség. Az ily tanítói állomások betöltésénél az illető iskola-fentartóktól a pályázók vagy jelöltek névsorát és képességét tanúsító okmányokat *bekívánhatja* s az esetben, ha a magyarul tudó tanító az e nyelven nem tudóval szemben mellőztetnék, a közigazgatási bizottság értesítése mellett, a vallás- és közoktatásügyi miniszternek jelentést tenni köteles.

(Magyar nyelvtanítási Utasítás 6. §.)

A tanfelügyelő a népiskolai hatóságokról 178. szóló törvény 5. §-a szerint a *közigazgatási bizottságnak tagja és tanügyi előadója*. E bizottság havonként tartandó rendes, úgy rendkívüli üléseire az iskolai folyó ügyekről előadandó tárgyak sorozatát előkészíti s azokat az ülésben referálja. A népnevelési állapotról évnegyedenként jelentést terjeszt a bizottság elé, valamint bejelenti havonként a hatáskörében nelán fölmerült nehézségeket, akadályokat, összehitközöéseket. (1876. VI. sz. 15. §.)

Ha az iskolafentartó a tanítónak illetmő- 179. nyeit pontosan és idejében be nem fizetné,

a közigazg. bizottság által a járási főszolgabíró útján azonnal behajtatja és kiszolgáltatja.

(1876. VI. t.-cz. 30. §., Közig. biz. Ut. 11. §.)

180. A népokt. törvény 34. §-a értelmében egy tanító 80 növendéknél többet rendszerint nem taníthat; kivételes esetekben a tanfelügyelő indokolt előterjesztésére a közig. bizottság ad engedélyt 100 tankötelesnek egy osztályban tanítására. (Ut. 12. §.)

181. A kir. tanfelügyelő ha a közigazgatási bizottság tanügyi határozatát törvénytelennek, vagy a tanügy szempontjából sérelmesnek vagy károsnak tartja, az ellen *azonnal* bejelenti *fellebbezését*. Ez 24 óra alatt a miniszteriumhoz fölterjesztendő. Ha a határozat iránt a miniszter 14 nap alatt nem nyilatkozik, vagy azt helyben hagyja, feltétlenül és újabb gyűlés bevétele nélkül végrehajtatik. (1876. VI. t.-cz. 22. §.)

182. Ha valamely oly tanító, ki az orsz. nyugdíjintézetnek tagja, lakhelyét változtatja: a kir. tanfelügyelő e változásról a miniszterhez jelentést tesz. (Tanf. Ut. 49. §.)

A tanító lakhelyváltozása a tanfelügyelő által azon adóhivatallal is közlendő, melynél az elköltözött tanító nyugdíjilletékei fölvetettek. (23/l. 1878. 2441. m. r.)

183. Tanító ellen elrendelt fegyelmi eljárás esetén a *vizsgálat* foganatosítása idejéről értesítetvén a kir. tanfelügyelő, a vizsgálatnál személyesen vagy megbízottja által jelen lehet, és gondoskodik, hogy az iskolaszék (gondnokság) mindenestre meghallgattassék.

(Közig. biz. Utasítás 22. §.)

A tanító ellen indított bűnvádi eljárástól 184.
a tanfelügyelő értesítetik a bíróság által, az eljárás befejeztekor pedig közlendő vele a megszüntetési vagy marasztaló határozat.

(5/Vl. 1885. k. 18,190.sz. vall. m. rend., 30/IV. k. 20,861. sz. ig. min. rendelet.)

A tanügyi általános állapotokról *évenként* 185.
gyedenként jelentést terjeszt a tanfelügyelő a miniszter elé. Január, április és július hónapok elején pedig külön jelentésben a tett *iskolalátogatásokról*, azoknál szerzett tapasztalatairól, és tett intézkedései felől ad számot. Febr. 28. és július 15. a zárhatárideje az *ösztöndíjas tanulók* felől félévi «rovalos értesítvény» fölterjesztésének. Ez értesítvénybe az előmeneteli eredmény és a magaviselet pontosan kiteendő. Az értesítvény azon esetben, ha a pénzügyminiszter adományozásához tartozó ügy nevezett «Buda-vácsi kincstári, Mária Terézia-féle» alap és a «jövedéki birság-alap» ösztöndíjairól is szól, nemcsak a közoktatási, de a pénzügyminiszterhez is fölterjesztendő.

(1884. aug. 18-án 24,336. sz. a. kelt min. rend.)

A kereskedelmi szakintézetekről évenként 186.
jelentés teendő külön a közokt. miniszterhez, ki ezt a kereskedelmi miniszterrel közli.

(1872. dec. 20. án 32,385. sz. a. kelt közokt. min. rendelet.)

Az iskolákról szóló évi jelentésben külön 187.
kiemelendő részletesen a cigány tanköteles oktatásának sikere. (1871. jul. 14-én 14,694. sz. a. kelt közokt. m. rend.)

Azon fölterjesztésekben, melyek a volt 188.
határörvidék területén levő iskolák ügyeire

vonatkoznak, a külzeten kitüntetendő «Határ-
őrvidéki iskolaügyben».

189. A népiskolai közoktatás ügynek mindin-
kább szélesbülő munkakörével szemben s azon
körülménynél fogva, hogy az állampénztár
helyzete a szükséges munkaerő szaporítását
egyelőre meg nem engedi: de különösen figye-
lembe véve azt, hogy az orsz. törzskönyv szer-
kesztése a tanfelügyelők személyes teendőit
nagy mértékben igénybe veszi: az 1868. évi
XXVIII. t.-cz. 148. §-a értelmében, az ország-
gyűlés elé terjesztendő jelentésnek a népiskolai
közoktatásról szóló részét illető *statisztikai*
anyag feldolgozása s felterjesztése megkönnyít-
tetett. Az 1880. évi 16,880. szám alatt kelt
utasítás szerint évről-évre begyűjti s feldolgozza
ugyan a tanfelügyelő a statisztika egész anya-
gát: de a szokásos *részletes kimutatását*
csak minden harmadik évben terjeszti fel:
ellenben a közbeeső két év alatt csak a főbb
adatokat mutatja be, azon rovatos lapokon,
melyek a kormánytól hivatalból megküldetnek.
Önként értetődik, hogy az irattárban megör-
zött eredeti anyagnak, valamint a feljuttatott
kivonatnak hiven kell visszatükrözni a tény-
leges állapotot s ezért a tanfelügyelőt teljes
felelősség terheli.

190. A tanügyi statisztikai adatok gyűjtése meg-
könnyítésére nézve következőleg járjon a tan-
felügyelő el: I. Az 1890. évig állandóan meg-
hagyható: a község lakosai számáról már
egybeállított rovat: — ennek adatait tehát
nem kell újból gyűjteni. II. Évről-évre nem

kell gyűjteni, de a változásokat évenként ki kell javítani: 1. Iskola van-e a községben? 2. Az iskola épülete, tantermei, tanítóilak; az iskola külső-belső felszerelése. 3. A tanító rovatát, a tanító nyelvismeretét, a melyen tanítani köteles. 4. Hánynak van, vagy nincs tankönyve? 5. A mulasztási rovatokat. 6. Az iskolából kilépett olvasni, írni tudók számát. 7. A tanítási nyelv állapotát; még pedig az előszámláltak mindenikét alrovataikkal együtt.

(1883. márcz. 1-én kelt közokt. min. rend.)

Az 1887. márczius 23-án 12,452. sz. a. 191. kiadott közokt. min. rendelettel végleg megállapított statisztikai ívek használatára nézve utasításul adja a jelzett rendelet, hogy a) a főkimutatás és az összes külön kimutatások egyik példánya pontosan kitöltve november 15-ig fölterjesztendő; oly esetben, midőn a kir. tanfelügyelő betegség vagy más, az egész adminisztrációt gátló akadály miatt a határidőt meg nem tarthatná, indokolt jelentést tegyen november hó első felében a miniszterhez, kijelölve a statisztikai adatok fölterjesztésének végső határidejét, mely december 31-én túl nem eshetik. Az adatokért maga a kir. tanfelügyelő felelős, — a kimutatások csak az ő aláírásával ellátva fogadlatnak el.

A *törzskönyv* 3 állandó, és 3 időszak 192. laphól áll.

Az elsőhöz tartozók I. II. III. (római), az utóbbihoz tartozók A) B) C) jeggyel jelölvék.

Az I., II., III. sz. törzslap szerkesztése a kir. tanfelügyelők személyes ellenőrizése alatt

azon módozat mellett történik, melyet a központi közeg a kir. tanfelügyelővel, s az e célra kiküldött törvényhatósági meghatalmazottal jegyzőkönyvileg megállapít. Ezen módozat szerint: oly megyében, hol a kir. tanfelügyelő $1\frac{1}{2}$ év alatt valamennyi iskolát meglátogathat, illetőleg, hol az iskolák száma a 200-at nem haladja, a rovatok betöltése az iskolalátogatás alkalmával a tanfelügyelő által történik; 200-nál több iskolával bíró tankerületben a rovatokat vagy az arra önként vállalkozó hivatalos iskolalátogatók, vagy a járási szolgabírák a jegyzők segédkezése mellett töltik be.

Az első esetben a kir. tanfelügyelő csak a további kezelésre oktatja be a szolgabírákat s a községi előljáróságot, ellenben a második esetben a betanítás a szerkesztésre épügy, mint a kezelésre kiterjesztendő.

Mindkét esetben szükséges azonban, hogy a községi előljáróság — s a szolgabírák — az A) B) C) jegyű ívek gyakorlati kezelésére is beoktattassanak.

A ingatlan vagyonra vonatkozó részek a tulajdonjog szempontjából a telekkönyvek alapján, a tanítói hivatallal kapcsolatos ingatlanokra, valamint a tanítót illető mindennemű járulékokra vonatkozóak a tanító díjlevele s más ezzel egyenértékű okmány alapján jegyeztetnek be. Bér, vagy pénz egyenértéküket a legutóbbi 10 évi piaci árak átlaga fejezi ki.

A tanító személyére vonatkozó III. sz. tábla rovatai a tanító okmányai, bevallása s a kir. tanfelügyelő tudomása szerint töltenek be.

Általában okmányok alapján töltetik be mindazon rovat, s adatik felelet mindazon kérdésre, mely természeténél fogva közokmánynyal fedezhető.

Helyi szemle, illetőleg fölmérés alapján töltetnek be az iskolaház minőségére, a tanterem s tanhelyiségre, ezek butorzatára, taneszközeire s az iskola kiegészítő részeire vonatkozó adatok.

Bevallás alapján töltendők be azon részek, melyeknek adatai sem okmányilag, sem helyi szemle mellett meg nem szerezhethők.

Az adatok igazolására szolgáló okmányok, ha másolatok, mindenkor bélyegmentesek ugyan, de hitelesítésüket («törzskönyvi hivatalos czélra» bejegyzéssel) a helyi politikai hatóság teljesíti.

Oly esetben, midőn valamely adat csak bevallás alapján töltetik be, a községi előljárásság, továbbá az iskolaszék, lelkész- és tanító külön-külön megkérdezendő. Különösen figyelembe veendő ez a II. sz. tábla szerkesztésénél.

A III. sz. tábla kizárólag a kir. tanfelügyelő által szerkesztendő.

A törzslapok közül legelőbb a III. sz. lap szerkesztetik s küldetik meg. Ezután a II. s végre az I. számu.

A törzskönyv — törvényhatóságok szerint elkülönítve — I-től LXIV-ig terjedő csoportban kezeltetik.

A kir. tanfelügyelők számára — a saját tankerületük kezelési száma — innét határoztatik meg.

Erre nézve irányadó a miniszt. jelentésben szokásos sorrend.

Mindenik csoportban 1-től kezdve annyi folyó szám következik, a hány polgári község van az illető megyében. A pusztai iskolák folytatólag s 1-től kezdve új folyó számozás alatt kezelendők.

Mindenik község folyó száma alá annyi I., II., III. számú tábla csoportosíttatik, a hány önálló iskola van a községben. Ha valahol egynél több iskola találtatik, azok száma a), b), c)-vel jegyeztetik. A logikai sorozatot az I. sz. tábla mutatja.

Minden egyes törzskönyvi csoport élén a «mutató» lap áll: ezután következnek a községek.

A tanítók nyilvántartására külön «betűrendes» mutatókönyv (bárcza) vezettetik.

Az I. sz. lap mindaddig érvényes, míg az alapját képező iskola: ház avagy tanterem helyett másik nem épül, vagy az oly módon átalakíttatik, hogy az adatok ez által megsemmisülnek.

A II. sz. törzsalap érvényes marad mindaddig, míg az abban jelzett vagyoni viszony fennáll. Mihelyt valahol új tanítói állomás szerveztetik, s ez által az iskolafenntartására fordított jövedelem s kiadás megváltozott, új, megfelelő lap szerkesztendő.

A III. sz. lap érvényes addig, míg a tanító e pályán működik.

A megváltozott viszonyoknál fogva a törzs-

könyvből kiszorított lap nem semmisítették meg, hanem mint történeti lap félretéve, irattárilag kezeltek.

Az A), B) és C) jegyű időszakos lapok kezelési módja magán az egyes lapon világosan jelezve lévén, további meghatározást nem kíván. Ahány községi előjáróság (bíró, képviselőtestület) van a megyében (tankerületben), annyi község helyi tanügyi állapotát ismerleti a statisztika.

Jegyzet: Valamint egy községnek lehet több jegyzője, úgy lehet több községnek egy jegyzője. Néhol 2—3 kis, névleges községi csoport egyesül közös községi háztartásra, így több község is képezhet 1 polgári községet, pl. Budapest, vagy: egy és ugyanazon határterületen, háztömegétől s látszólag egy község lakosságából több polgári község is keletkezik s áll fönn, pl. Balázsfalva (A.-Fehérmegyében) Balázsfalva város és Balázsfalva kis község.

A község fogalma: helyi képviselőtestület egy bíró vagy polgármester elnöke alatt.

Ha a polgári községben (egy vagy több törvényes jogú iskolában), a tanköteles gyermekek helyben nyerhetnek oktatást, a község helyi iskolával bírónak tekintetik.

Ha valamely polgári községből a tanköteles gyermekek egy, közel szomszédos községbeli iskolába nemcsak járhatnak, de tetteleg járnak is, az ilyen község isk. csatlakozó mindaddig, míg a gyermekek egy helyi iskolába nem járhatnak.

Ha valamely polgári községben helyben

nincs iskola s a tankötelesek sehol sem oktattnak, a község iskola nélküli. Ha valamely községben van ugyan egy iskola, egy tanteremmel és egy tanítóval, de a tanítói állomás szeptember 1-től június végeig betöltetlenül hagyatott, a község az iskola nélküliek közé sorozandó.

Az iskola fogalmát 3 tényező képezi, t. i. a tanuló, a tanterem (vagy a tanításra rendelt szoba) s a tanító.

Hol a hármas tényező egyike vagy másika hiányzik, ott nincs iskola.

A közokt. törvény szerint:

Önálló elemi népiskola az, mely a 48. §. ért. (illetőleg a III., IV., V. és VI. fejezet jellegével) hat tanfolyamu mindennapi s három tanfolyamu ismétlő iskolai szervezettel bír.

Önálló felső népiskola az, mely a 61. §. ért. (a III., IV., V. és VI. fej. jellegével) fiuk számára három, leányok számára két tanfolyam szerveztetett.

Önálló polgári iskola az, mely a 68. §. ért. (a III., IV., V., VI. fej. jellegével) fiuk számára hat, leányok számára négy tanfolyam szerveztetett.

Ezen iskolák teljeseek, ha valamennyi tanfolyamuk kifejlődött és csounak, ha csak egyes tanfolyamaik állanak fenn.

Lehetnek egyébként:

Vegyesek, ha fiuk s leányok egy és ugyanazon tanteremben,

fiúiskolák vagy

leányiskolák, ha a gyermekek nemük szerint, tantermenként elkülönítve oktattnak.

Nyilvános jelleggel bírnak közülök azok, melyek a közokt. törv. III., IV., V. és VI. fejezetében kiszabott módozatok mellett tartatnak fenn.

Zugiskolák azok, melyeket egyes egyének, vagy egyes, szövetkezett családok a törv. IV. fejezetében foglalt föltételek mellőzésével hoztak létre.

Magán jellegű iskola állítására s fenntartására kizárólag csak a vallás és közokt. magy. kir. miniszter adhat engedélyt. Az ilyennel nem bíró a zugiskola fogalma alá esik s vagy rendessé szervezendő, vagy bezárandó.

A magániskolák tanítási nyelvét — az engedélyt adó vallás és közokt. magy. kir. miniszter az engedély okmányban a törv. 17. §-a alapján meghatározhatja.

A nevelési egyesületek által szervezett iskolák fentartásához — az esetre, ha a bel- és közokt. magy. kir. miniszter által jóváhagyott alapszabályaikban az egyesülés ilyennemű célja világosan kifejeztetett — a közokt. törvény IV. fejezete szerinti engedélyokmány nem szükséges. Intézetük, ha abban a törv. követelményei teljesítetnek, a többi nyilvános iskolákkal azonos jellegű.

A gyermekek családi (házi) nevelése s oktatása e törv. 6—7. §§-ai által szabályoztatván, a jog minden egyes családot megillet ugyan, de minden olyan esetben, midőn több család, gyermekeik közös taníttatására szövetkezik, már nem a 6—7. §§-ok, hanem a IV. fejezet tekintendő irányadónak.

Az iskola fogalmának egyik legsarkalatosabb föltételét a tanító képezvén, hol ilyen nincs, iskola sincs.

Okleveles az, kit az 1868. évi XXXVIII. t.-cz. 133. §-a ilyennek minősít s az ki tanképesítő vizsgálat alapján tanítói oklevelet szerzett, de ilyennek tekinthető azon lelkész (levita) is, ki papi képesítése alkalmával a tanítóit is megnyerte, s erről oklevéllel bír.

Világi egyének tanítói oklevelet csak valamely nyilvános jogu tanítóképezdében nyerhetnek, vagy hosszabb gyakorlatuk, vagy szakképzettségük alapján a vallás és közoktatásügyi minisztertől kivételesen nyernek.

Rendes vagy segéd minőségű az, ki az iskolát fentartó által okmányilag ilyennek szervezett állomást elfoglal; szervezettnek tekintetik a segédtanítói állomás még oly esetben is, midőn annak tartási kötelezettsége a rendes tanítót okmányilag terheli.

A szervezett állomás lehet: egyszerűen tanító, lehet kántor- vagy lelkésztanítói.

Oly esetben, midőn a kántortanító vagy lelkésztanító a maga helyettesítésére fogad tanítót, vagy valamely állomás üresedésbe jő, s betöltéseig «elláttatik», a helyettesítő «kíségítő» nevet visel.

Az első esetben mindenkor a kántortanító vagy lelkésztanító minősége tekintelik irányadónak, az utóbbi esetben a segéd fogalma áll be.

A tényleg betöltött állomás helyettesítője a tanítói létszámban elő nem fordulhat: ugyan ez áll az ugynevezett «tanítógyakornokokra»

nézve is, kik csak tanulói minőségűek. Ha valamely iskolánál egyéb szaktanítói állomások (kézimunka, rajz, torna, ének, szépirásmesteri) vannak szervezve vagy beteghelyettesítők rendszeresítve, az állomás minősége szerint vétetik számba a tanító; ellenben, ha ilyen állomás szervezve nincs, de bármily okból egyik vagy másik tárgy valaki által gyakoroltatik az illető nem megy tanító számba.

Az iskola saját házában van:

a) ha annak használatáért az iskolafenntartók bért vagy kötelezett szolgálmányt nem adnak:

b) ha osztályainak, tanfolyamainak nagyobb része ilyenben van elhelyezve.

Ha egy és ugyanazon, saját, avagy bérelt épületben több iskola nyert is elhelyezést, saját házában vagy bérhelyiségben van valamennyi.

Ha egy iskola több épületben van elhelyezve, akkor a *b)* pont tekintendő irányadónak ugyan, de csak egy saját-, vagy bérház számíttatik.

Tanterem számba mennek azon zárt helyiségek, melyekben a törvényszabta tantárgyak oktattatnak. A tanító által lakott szoba még az esetben sem tekintetik tanteremnek, ha abban a gyermekek oktattatnak.

Tanhelyiség fogalma alá esik:

a) a tornatér, s ez lehet az iskolaház udvara vagy egyéb e célra kijelölt terület, kivéve az utcákat és községi beltereket.

b) a faiskola, vagyis azon terület, mely kizárólag a fa nemesítésére szolgál, ha az iskolai

növendékek oktatására tényleg használtatik : a tulajdonjogra nézve a telekkönyvezés irányadó ;

c) iskolakert alatt értetik azon terület, mely a közokt. törvény 55., 64., és 74. §§-ai értelmében az iskola által mezőgazdasági és kertészeti gyakorlatokra használtatik.

d) tanítói kert az, melyet az iskola-fenntartók a közokt. törvény 142. §-a ért. a tanító javadalmazására minden további kikötések nélkül ennek átadtak.

Ellenben, ha a tanító díjlevélben s szerződésileg kikötetett, hogy a tanító a neki átadott kert területén az iskola növendékeit a fanemesítésben, mezőgazdaságban s kertészetben gyakorolni köteles, s a terület az $\frac{1}{4}$ -ed holdat meghaladja, a szóban forgó terület hármas czélra szolgálónak tekinthető, s ily esetben lehet az iskola mellett: 1 faiskola, 1 iskolakert s 1 tanítói kert.

Oly esetben, mikor egy faiskolai területen, vagy egy iskolakerthen több iskola növendéke közösen oktatatik, annyi faiskola és iskolakert létezik, a hány iskola által tényleg használtatik, az egy terület.

Ugyanez áll a torna, rajzteremre s tornaterre nézve.

Az iskola butorzatára nézve irányadó egyfelől az, hogy azok az iskola tulajdonát képezék és másfelől, hogy azok a használatnak megfeleljenek.

A gyermekek által behordott saját székecskék, tuskok, kő- és téglaulések nem jönnek számításba.

A tanítási eszközök fogalma alá esik minden olyan készülék, mely valamely tantárgy földolgozásánál szemléltetésre szolgál, s arra alkalmas, és az iskola tulajdona.

Névszerint:

az iskolai fekete tábla darab szám szerint:

a beszéd- és értelemgyakorlathoz tartozó szemléltető képek összesen, gyűjteményenként. (Ilyen a vallás és közoktatásügyi m. kir. miniszter által hazánk viszonyaihoz mérten kiadott 40 tábla, továbbá a külföldi kiadóktól származó ugynevezett «Anschauungsbilderek» egész gyűjteménye; a bibliai képek ezek közé nem számíttatnak);

az olvasás tanításához használt nyomtatott és írásos betűjű fali olvasó táblák és mozgatható betűk külön-külön egy-egy gyűjtemény egésze;

azon számolási eszközök, melyek nagy alakban a tízes rendszert képviselik, mint az orosz szomológép, és pedig egy gép egy számban:

földrajziak, u. m. a község, a megye. Magyarország, Osztr.-magy. Monarchia, Európa, földtérse stb. nagy fali abroszok, mindegyik darab szám szerint.

Ide tartozik még a földgömb (s e fogalom alá a tellurium, planetarium) darab számban; természettudományiak, melynek: a természet három országát képviselő mezőgazdasági stb. képek, továbbá: kitömött állatok, állati ismertető, szárított növények és ásvány-példányok egy-egy különálló gyűjteménye, ezután a fizikai képek, ábrák, eszközök összesége egy-

egy gyűjteményben, s a vegytani laboratorium eszközei és szerei egy-egy gyűjteményben;

szépirásiak, pl. a nagy fali táblák, ha irasos betűik a haladottabb igényeket kielégítők; rajztanításiak, a Maszák s egyéb eféle fali táblák egy-egy gyűjtemény szerint;

testgyakorlatiak a teremben és a szabadban, és pedig ide nem számítva a szabadgyakorlatiakat; ellenben egy gyűjteményt képez a tornaszerekből, ha van karzó, mászó, hinta.

Ide tartozik továbbá még: az iskolai és ifjusági meg népkönyvtár.

E cím alá esik: a tanító továbbképzésére szánt paed. didact. könyvgyűjtemény 1 számban, a tanulók számára létesített tankönyvgyűjtemény 1 számban, a tanuló ifjuság számára szerkesztett kedélyes, mulattatva oktató könyvek gyűjteménye 1 számban, s a felnőttek továbbképzésére alkalmas hasznosan oktató «népkönyvtári» kiadványok gyűjteménye 1 számban.

Minden egyes, itt elmondott szakcsoport, ha legalább 20 művet tartalmaz — önálló könyvtárt képvisel.

Oly esetben, midőn több iskola számára egy könyvtárban egyesítették a szakcsoportok, minden használó iskola bírja a taneszközt s a könyvtárt.

Egy iskola fentartására szolgál mindazon ingatlan vagyon, tőkepénz, tandíj, segély, s vegyes forrásból származó pénz, termény, szolgálmány, anyag, béregyenérték, mely állami, községi, hitközségi, országos hitfelekezeti és magán jellegű természettel akár a tanítói (kán-

tortanítói) állomás javadalmazására a közokt. törvény 141—142. §§-ai, akár az iskola dologi szükségleteire bármely cím alatt létezik.

Ingatlan vagyon elnevezés alá tartozik az iskola saját háza, az iskolai és tanítói (kántortanítói) szántóföld, rét, legelő, erdő, kert, bérthozó ház, kőbánya, vízi és száraz malom; és pedig a jövedelem a 10 évi átlag szerint, az érték maga — az ingatlan minimális becslés szerint.

Tőkepénz czímen mindazon tőkésítés, mely be- vagy be nem fizetett alapítványból, kölcsönökből, állami vagy magán értékpapirokból, részvényekből, sorsjegyekből — kamatszerű jövedelhet ad, s ez iskolai célra szolgál.

Tandíjnak tekintendő mindaz, mit az iskola vagy tanító a tankötelesek után fejeként nyer és pedig akár pénzben, akár terményben, akár élelmi, tüzelő cikkben és kézi vagy igás napszámban nyer.

Állami segély az, melyet egyfelől az állampénztár (adóhivatal, kincstári, bányai, erdő stb. pénztár) az iskola fentartására kifizet, s másfelől a vallás- és közoktatásügyi magy. kir. minisztertől engedélyezett taneszköz értéke.

Községi segély mindaz, mit a polgári község a saját háztartása terhére, pénzben, terményben ad.

Egyházi segély az, mit a kántortanító egyházi teendőkért nyer.

Vegyes forrásu az, mi valamely országos, magán egyéni vagy társulati alapítványból ered. Ilyen természetű pl. az, ha valaki bizo-

nyos időre valamely ingatlant iskolai használatra átenged, ha valamely társulat, vagy magán egyén (még a lelkész is) pénzben, taneszközben, ruházatban, stb. az iskolának, a tanítónak, vagy a tanulóknak adományoz: ilyen természetű azon szolgálmány, mit a hitközségi tagok kézi- vagy igás napszámban — nem a tanulók mennyisége szerint, hanem általában az iskolaház, tanterem, butorzat fenntartására — teljesítenek, mit a tanító által használt földek, rétek, szőlők, kertek megmunkálására stb. teljesíteni tartoznak.

Ezen jövedelmi ágak a kiadásban vagy mint személyiek, rendes és segédtanítók javadalma, vagy mint dologiak szerepelnek.

Oly esetben, midőn a rendes tanító díjlevelében bizonyos fenntartási kötelezettségek (segéd tartás, iskolatisztítás, fűtés s más egyéb dolgok) kikötvék, ezek, a tanító személyes javadalmazásától elkülönítve, a megfelelő rovatban mutatandók ki.

192

A községi iskolák jelentései, és a statisztikai gyűjtőívek a kir. tanfelügyelőség levéltárában megőrzendők. (1887. jan. 15-én 51085/1886. sz. a. kelt közokt. min. rend.) A jóváhagyott községi iskolai számadások is megőrzés végett a kir. tanfelügyelőség levéltárában helyezendők el. (1875. május 4-én 10031. sz. a. kelt min. rend.) A tanfelügyelőséghez beérkezett ügydarabok, úgy azok elintézésére szerkesztett fogalmazványok az irattár épségére megtartandók. (1887. január 15-én 51085 1886. sz. a. kelt közokt. min. rend.)

A tanfelügyelő közreműködik a *község- jegyzői szigorlatokon*, melyeknek tárgyai a népoktatás szempontjából: a népiskolai ügyekben az elemi oktatás ellenőrzésére nézve a községi előljárókra ruházott teendőkről a törvényben és min. utasításban foglalt intézkedések. (1884. nov. 5-én 58285. sz. a. kelt belügym. rend., és 1885. jan. 3-án 48674. sz. a. kiadott közokt. min. rend.) 194.

A községi iskolai alapvagyon megfenn- tartása és használásának szorgos ellenőrzését a tanfelügyelő úgy saját hatáskörében mint a közigazgatási bizottság kebelében eszközli. Ügyel a 149. és 206. tétel alatt foglaltakra: vigyáz a tagosítás és legelő-elkülönítés alkalmával a törvény 39. §-ának érvényesítésén, és pedig úgy, hogy az $\frac{1}{100}$ rész ne csak terjedelmileg, de érték szerint is kiszolgáltatassék; e tekintetben sérelmet tapasztalván: a megyei ügyész által azonnal jogorvoslattal él, és erről jelentést tesz a közokt. miniszterhez. (16/6. 1873. 787. eln. és 7/6. 1887. 203/3. sz. min. rend.) 195.

A tanfelügyelő a reá bízott tankerület bejárásán és a tanügy vezetésén, valamint erről szóló jelentéseinek beküldésén felül, a közokt. miniszter rendeletére a tankerületén (vagy ügykörén) kívül reá bízandó tanügyi dolgokban is köteles eljárni: ily eljárások esetén az útiköltségeken kívül egyéb díjat föl nem számíthat. (Tauf. Ut. 83. §.) 196.

VI.

KÖZIGAZGATÁSI BIZOTTSÁG (Tisztviselők).

197. A községi iskolaszék által megállapított és 2 példányban beterjesztett *tanítói díjlevél* a közigazgatási bizottság által erősítettik meg, elnöke és jegyzője által iratik alá. Az egyik példány az iskolaszéknek visszaküldetik, másik a közigazgatási bizottsági levéltárban őrzetik meg. (Közig. biz. Ut. 9. §.)

A közs. isk. tanítót az iskolaszék a *közigazg. bizottság által kiküldött elnök* vezetése alatt választja meg. E kiküldött a tanfelügyelővel egyetértve megállapított napon a választást megejtetvén, arról 2 példányban jegyzőkönyvet vétet föl, s ezt aláírván, valamint az iskolaszéki elnökkel és jegyzővel aláírván, egyik példányát beterjeszti a közig. bizottsághoz. A tanító csak a választási eljárás közigazg. biz. jóváhagyása és a válaszas megerősítése után foglalhatja el állását.

(Közig. biz. Ut. 10. §.)

198. Bármily jellegű iskola tanítójának *melékfoglalkozásul* oly teendők végzésére, melyek tanórákon kívül elintézhetőek, engedélyt a közigazgatási bizottság adhat, de csak kivéte-

telesen és csak ha a tanító szorgalmasnak bizonyult. (1868. XXXVIII. 141. §., Közig. biz. Ut. 13. §.)

A közigazgatási bizottság a járási közegek (szolgabíróságok) által felügyeltet arra, hogy a népiskolákban oly tankönyvek, melyek sem a kormány, sem a felekezeti iskolákat illetőleg jogosult fenhatóság által *engedélyezve nincsenek*, vagy éppen a kormány által eltiltvák, ne használtassanak; hogy a tanítók fizetése pontosan kiszolgáltassék; hogy az épületek jó karban tartassanak. A főszolgabírónak ezekre vonatkozó jelentései a közig. bizottság elnöke útján a tanfelügyelőnek adatnak ki, s általa javaslattal a biz. ülésbe vitetnek. (1876. VI. 30. 31. §§.)

A közigazgatási bizottság a *főszolgabírák* által állandóan ellenőrzi, hogy a felekezeti iskolások összeírassanak, az iskolamulasztások bejelentessenek, ezekre a bírság kirovassék és behajtottassék; a magánúton vagy intézetben tanuló tankötelesek nyilvántartassanak a községi előljárók által. Hogy az iskolaépületek egészségesek, tiszták, világosak legyenek, a létszámhoz arányos méretekkel építtessenek, vagy azok szerint kibővítettessenek. Hogy a felek, iskolákban a szorgalomév betartassék; hogy a fiúk és leányok lehetőleg elkülönítettessenek; hogy a 6 évi mindennapos és 3 évi ismétlődő tanfolyam megtartassék; hogy a törvényben kijelölt tantárgyak kivétel nélkül és kellő terjedelemben taníttassanak; hogy csak okl. tanítók alkalmaztassanak, végre hogy egy tanító 80 gyermeknél többet ne oktasson.

A főszolgabírák mindezek felől helyszíni vizsgálat alapján jelentést tesznek a közigazgatási bizottsághoz. (1876. VI. t.-cz. 30. 31. §§. és közig. biz. Utasítás III. fej. 16. §.)

201. A közigazgatási bizottság, mint első fokú bíróság határoz a községi iskolaszék (gondnokság) és a tanító közötti panaszokban. Másodfokú bírósága elé tartoznak az áll. és közs. népoktatási intézetekre nézve a szülők és tanítók közt fennforgó ügyek. Első fokú határozatai ellen a felek 15 nap alatt a közokt. miniszterhez folyamodhatnak, — másodfokú határozata ellen csak azon esetben, ha ez eltér az első fokú határozattól. (Közig. biz. Ut. 21. §.)

202. *Fegyelmi vizsgálatot* indít a közigazgatási bizottság azon *előljáró* ellen, ki megsérti vagy hanyagul teljesíti a törvényben, és szabály- vagy kormányrendeletekben az iskolaügy iránt megszabott kötelezettségeit, — és a ki az iskolaügyre vonatkozó, s a törvényhatóság, tanügyi hatóság és kormány által nyilván vagy hallgatagon jóvá nem hagyott vagy megmásított oly határozatot hajt végre, mely felsőbb helybenhagyás előtt végre nem hajtható. Továbbá áll. vagy közs. népiskolában alkalmazott tanító ellen erkölcsi kihágás, vagy hivatali vétség miatt; ilyen a hanyagság, a növendékekkel durva bánás, törvényen alapuló vagy rendeletben kiszabott hivatalos köteletségének akár mulasztással, akár más módon megsértése.

203. A vizsgálat befejeztével a *fegyelmi bíráskodást* a közigazg. bizottság fegyelmi választmánya gyakorolja. Büntetések: megintés vagy

dorgálás; pénzbírság, mely a tanító összes fizetésének 10⁰/₀-ig terjedhet; az ötödévi pótlékra való igény megvonása; nyugdíj-igény elvesztése; igazgatói állástól büntetésképp fölmentés; tanítói állástól elmozdítás. Pénzbírság, fokozatos előlépés megvonása, büntetésből való áthelyezés alkalmazásának, úgy a tanítói állásból elmozdításnak vagy nyugdíj-igény megvonásnak eseteiben a közig. biz. elnök felülvizsgálás végett hivatalból fölterjeszti a fegyelmi iratokat a közokt. miniszterhez, — úgy egyéb esetekben is, ha 8 nap alatt nála felelbezés nyújtatott be.
(Közig. biz. Ut. 22. §. Hat. Örv. Szab. II. 34. §.)

Február hóban bekivánja a közig. bi- 204.
zottság a községektől az iskolaszékek által hozzájuk beterjesztett *évi jelentéseket*, és a belőlük tudomásul vettek alapján esetleg intézkedik. (Közig. biz. Ut. 7. §.)

Az állami és államilag segélyezett köz- 205.
ségi népiskolák évi rendes *számadásait* úgy fölszerelési, építkezési és egyéb rendkívüli számadását a közigazgatási bizottság számvevő közegei által felülvizsgálja. A követendő eljárást a közokt. miniszter 1880. márczius 7-ikén 11871/1879. sz. a. kiadott Utasítása a «pontos megtartásért felelősség» kimondása mellett következőleg szabályozza.

Az állami és államsegélyben részesített községi elemi, felső nép- és polgári-iskolák fentartási, fölszerelési, építkezési és egyéb számadásai, mielőtt a közigazgatási bizottságok részéről a vallás és közoktatási magyar királyi miniszteri számvevőséghez fölterjesztnének, a

közigazgatási bizottság számvevő közegei által előzetesen megvizsgálándók s a szabályszerűleg okmányolt számadáson kívül, két okmányolatlan másolati példány s a közigazgatási bizottságoknak a számvizsgálat eredményét tartalmazó jegyzőkönyvi kivonata is bemutatandó.

Érdemleges bírálat alá csupán azon számadások veendők, melyek az 1874. évi augusztus 12-én 21556. szám alatt kiadott miniszteri utasítás és minta szerint szerkesztvék és okmányolvák; ellenkező esetben újabb szerkesztés és okmányolás végett az illető számadóknak visszaadandók.

Ha későbbi évi számadások terjesztetnek be felülvizsgálatra, anélkül, hogy a megelőző évi számadások beküldettek és megvizsgáltak volna, a hiányzó korábbi számadások azonnal bekövetelendők s a vizsgálatnál az időszaki rend mindenkor megtartandó.

A számadások vizsgálatánál mindenképp előttr megállapítandó, hogy a megelőző számadás szerint esetleg fennmaradt pénzkészlet, a vizsgálat alá vett számadásban bevételkép befoglaltatik-e? Megjegyeztetvén, hogy a mennyiben az állami iskolák gondnoksága a tanév letelte után fennmaradt készpénzt a közoktatási tárcza javára tartozik beszállítani, a pénztári maradvány, ha ez az illető község részéről nem teljesített volt előbb, a legközelebbi adóhivatalhoz beszállítatandó, s az adóhivataltól nyert nyugta, — mielőtt a számadás a miniszteri számvevőséghez felterjesztetnék — a számadás megfelelő kiadási tételéhez csatolandó.

A számadások vizsgálatánál a miniszteri számvevőség által megállapított ugyanazon évi fentartási költségvetések mindig szem előtt tartandók, s azokkal a számadások összehasonlítottván, különösen figyelem fordítandó arra, hogy mindazon bevételi összegek, melyek az iskola fentartási költségvetésében előirányozvák, a számadásban okvetlenül előforduljanak, mi azonban nem zárja ki azt, hogy ha évközben oly jövedelmek keletkeznének, melyeket a költségvetés készítésénél előre látni nem lehetett, a számadásba szintén fel ne vétessenek.

A kiadásoknál szigorúan a költségvetési összegekhez kell ragaszkodni: egyes rovatoknál az előirányzati összegeken felül való túlköltekezés egész szigorral meggátlandó és az igazolatlannak mutakozó tulkiadásért az iskolaszékek s gondnokságok felelősségre vonandók.

Oly kiadások, melyek előirányozva vagy külön engedélyezve nem lettek, a számadásban helyt nem foglalhatnak, különösen a tanítókért az országos tanítói nyugdíj — és gyámalapba a község által fizetendő évi járulék a tanítóknak tantestületekké való alakulásáról szóló szabályrendelet 9-ik és a közigazgatási bizottságok életbe léptetése iránt 1876. szeptember 26-án 41,221. szám alatt kibocsátott belügyminiszteri rendelethez csatolt mellékletnek, a közoktatási magyar királyi miniszterium ügykörére vonatkozó 14. §-a értelmében tantestületi gyűlésekből eredő napidíjak s utiköltségek, továbbá az iskola jövedelmeinek beszedése és kezeléseért s egyáltalán semminemű

utazásokért díjak fel nem számíthatók, ellen esetben ily kiadás a község által — mely azt különben is viselni tartozik — megtérítendő.

Ha az előírányzott iskolai jövedelmek ugyanazon évben teljesen be nem folytak, figyelni kell arra, hogy az ekként hátralékban maradt s a számadás bevételeinek hátralék az év végén czímű utolsó hasábjaiiban kitüntetett cselekvő követelés a következő évi számadás »mult évi hátralék» czímű hasábjában pontosan előtüntettessék.

Ily cselekvő követelések, illetve hátralékok a legnagyobb szigorral hajtandók be.

A kiadásoknál hasonló módon kell eljárni, — csak hogy itt csupán a tanítók vagy szolgák illetményei és esetleg a házbérekből tényleg ki nem fizetett és valódi adósságot képező összegek vehetők fel az év végén maradt szenvedő hátralék gyanánt, (a «kiadások hátraléka az év végén» czímű hasábjában).

A szenvedő hátralékok szaporodását minden lehető módon gátolni kell, nehogy ezek miatt a tanügy érdeke kárt szenvedjen.

Az állam részéről nyújtott segély a számadásba teljes összegben felveendő: mihoz köpest a megyei számvevő által az alább következő minta szerint készített nyilvántartási könyv vezetendő, melyben minden államilag segélyezett község és az abban létező elemi, felső-nép- vagy polgári iskola részére külön lap nyitandó.

A nyilvántartási könyv egyik lapját következő minta mutatja.

Az ekként készitendő nyilvántartási könyvbe a miniszteri utalványok időről időre bejegyzendők lévén, szükséges, hogy az utalványok a közigazgatási bizottsághoz, vagy a megyei számvevőnek feljegyzés végett mindig kiadásának, mert csak a pontos feljegyzések vezethetnek biztos ellenőrzésre.

A közigazgatási bizottság tartozik szigoruan ügyelni arra, hogy a számadások minden évben a tanév letelte után legkésőbb egy hónappal — vagyis szeptember végével hozzá felterjesztessenek, minél fogva a számadások beküldésével késedelmeskedő községek a fennebbi határidő lejártával — a most említett nyilvántartási könyv segélyével — a számadás felterjesztésére azonnal szigoruan tasítandók.

Különös gond fordítandó arra, hogy az iskolák alapvagyona mindenkor árvaszerűleg legyen biztosítva.

A számadások vizsgálata alkalmával a közigazgatási bizottság illető számvevő közege részéről esetleg támasztott észrevételekre az illető számadótól a megfelelő felvilágosítás záros határidő alatt bekívánandó, s a megyei számvevőség szigorlati záradékával ellátott okmányolt és okmányolatlan példányok csakis a felvilágosítás beérkezte után s ennek hozzácsatolása mellett terjesztendők fel a vallás és közoktatási magyar királyi miniszterium számvevőségéhez felsőbb fokulag megejtendő vizsgálat netán szükséges intézkedések megtétele s a nyújtott államsegélynek a nyilvántartásból való törlése végett.

Az iskolai alapvagyon feletti fölügyeleti 206.
jog a közigazgatási bizottságot, a főfelügyelet
pedig a közokt. minisztert illeti; annak törvényes
organuma a tiszti ügyész, emezé a kir. tan-
felügyelő. Mind a kettő mint a közigazg. bizott-
ság tagja hivatalos functiojánál jogosítva és
kötelezve van arra, hogy az 1868. XXXVIII.
tcz. 39. §-ának érvényt szerezzen. (1883. évi 13217.
sz. a. jóváhagyott és 1884. nov. 16-án 42913. sz. a.
rendelettel közzétett Utasítás 1. §.)

A közigazgatási bizottság *félévenként* je- 207.
lentést tesz a miniszterelnökhöz és a törvény-
hatósághoz a népoktatás állásáról és erre vo-
natkozólag tett intézkedései felől. (1876. VI. t.-cz.
64., 65., 70. §§-ai és közig. biz. Ut. 23. §-a.) E félévi
jelentésekben kiemelendők: a) a szükséges elemi,
felső- nép és polgári, továbbá ipar- és keres-
kedelmi iskolák, kisdudovodák és szeretetházak
felállítása, végre a háziipar érdekében tett in-
tézkedések, úgy a zúgiskolák ellen való rendel-
kezések; b) a tankötelesek pontos iskoláztatása
céljából tett intézkedések és azok eredménye,
úgy szintén az iskolák felszerelését, fentartását.
— a tanulók elméleti és gyakorlati képességét,
erkölcsi magaviseletét, — az iskolák berende-
zését, és a törvényben megszabott tantárgyak
előadását illető adatok; c) a tanítói fizetések
kiszolgáltatása és a tiltott tankönyvek elkob-
zása iránt tett intézkedések. A jelentés mel-
lékletéül szolgáló statisztikai kimutatások rovatai
ezek: (1879. június 18-án kelt belügymin. rend.)

Iskolák összes száma	Állami jelleggel						Községi jelleggel						Felekezeti jel- leggel						Magán jelleggel						Tanítók összes száma	
	elemi	felső nép	polgári	környekedelmi	ipar	kindodovoda	szerecliaz	elemi	felső nép	polgári	környekedelmi	ipar	kindodovoda	szerecliaz	elemi	felső nép	polgári	környekedelmi	ipar	kindodovoda	szerecliaz	rendes segel	kepestett	nem kepest.		
A törvénynek megfelelő fölszerelés hány iskolában	van	nincs	van	nincs	van	nincs	van	nincs	van	nincs	van	nincs	van	nincs	van	nincs	van	nincs	van	nincs	van	nincs	nem kepest.			
B Törvényben megszabott összes tantárgyak hány iskolában	van	nincs	van	nincs	van	nincs	van	nincs	van	nincs	van	nincs	van	nincs	van	nincs	van	nincs	van	nincs	van	nincs	nem kepest.			

VII.

FOGLALKOZTATÓ NEVELÉS-OKTATÁS A NÉPISKOLÁBAN. KISDEDOVODA. SZAKISKOLÁK. POLGÁRI ISKOLA.

207. A népoktatási törvény és számos min. rendelet még mindig nem elég sikerrel sürgeti a *faiskolák* rendezésének és kihasználásának nagy fontosságú ügyét. A földművelési miniszterium 1214/1871., 3593/1874. és 6947/1874. sz. körrendeletei, s a közokt. miniszter 32,488/1872. sz. a. kibocsátott rendelete szabályozza tüzetesebben a faiskola-ügyet; mind e rendelkezések egyesítve és rendszeresítve vannak a közoktatási miniszter 1875. aug. 28-án 20,377. sz. a. kelt körrendeletében és az ehhez csatolt «Utasításban». Főbb tételei ezek:

A községi faiskolák feladata:

a) Az ország befásításához minden község határbeli ültetésekkel járulandó, e czélra alkalmas eseményeket nevelni.

b) Azon vidék legalkalmasabb nemes gyümölcs fajait szaporítani, és azokat első sorban a község lakosai között, azután a vidéken terjeszteni.

c) Azon vidék viszonyainak és a községi lakosok igényeinek legjobban megfelelő jövedelmező kertipart kifejteni.

d) A népiskolai ifjuságot a közs. faiskolában erejéhez mért munkálatokkal elfoglalva, az elsorolt gazdasági és kertészeti okszerű műveletekbe tanítójuk által gyakorlati úton bevezetni, és ez úton adandó magyarázatokkal felvilágosítani, oktatni.

e) Ezeknél fogva a községi faiskolák berendezésénél oda kell törekedni, hogy az azon község viszonyai szem előtt tartásával tenyész-, kísérleti- és minta-kertjéül, valamint beszerzési forrásául szolgáljon a község földművelő lakossága azon osztályának, melynek változott viszonyai követelte ismereteket határán kívül magának megszerezhetni sem módja, sem alkalma. Ezen szakaszban foglaltatván a közs. faiskolák nagy horderejű munkássága, rövid, ki nem elégítő magyarázat helyett, alkalmi utasításokkal lesz az «a községi faiskolák hivatalos közlönye» útján szabatosan kifejtve, szükség esetében külön utasítással, és helyszínén adandó útbaigazítással kiegészítve. A határbeli ültetésekhez tartozik:

a) A községi szélesb utczák, nagyobb terek, különösen a templom- és iskola-tér szegélyezése.

b) A köz- és mellék-utak alkalmas fákkal szegélyezése.

c) A csordakutak mellékeinek, a marhadelelőknek befásítása, hogy a forró nyári napokban egészséges menhelyben részesüljön a legelésző marha.

d) Homokkötés, a futóhomok tovább terjedésének gátlásául.

e) Partos vidéken a vízmosások és partszakadások faültetésekkel orvoslása.

f) A tagosított magánbirtokrészek határainak élő sövénynyel állandó jelölése.

A községi faiskolák kirekesztőleg és egyedül a fent megnevezett célokra szolgálván, azzal ellenkező, bármily néven nevezhető használata tilos, ellenkezvén a törvény világos rendeletével, és a faiskolatért adományozók akaratával. Annál fogva a községi faiskolák netáni haszonbérlelése — mint semmis — rögtön beszüntetendő, a befolyt haszonbérleti összegek, habár időközben más célokra fordítottak is, valamint a jogtalan bitorlókon megveendő haszonélvezet kizárólag és feltétlenül a községi faiskola felszerelésére, művelésére fordítandó.

A faiskolát kezelő, különösen néptanító illető jutalmazásáról az illető előljárásnak kell gondoskodni: a méltányosság azt követelvén, hogy miután a község anyagi és erkölcsi előnyben részesül, a szakoktatás, fatenyésztés, a kertipar kifejtése által és a határbeli ültetményekhez szükséges csemeték termelésével, a községi faiskolában kifejtett munkásság anyagi osztalékának nagyobb fele része a néptanító jutalmazására fordíttassék; ha tehát a faiskola kezeléséből haramló jövedelmek fele része az előlegezett felszerelésre és beszerzésekre, a faiskola további céljai kifejtésére fordíttatnék is, másik felerésze a faiskolát kezelő és azt ellenőrző egyén jutalmazására fordítható.

A faiskola pénzalapját képezik:

a) A fent megnevezett, időközbeni haszon-

béri és az illetéktelenül bitorlókon megveendő haszonélvezeti összegek a közs. faiskola használata folytán.

b) A mező-rendőri kihágások után befolyó birságok.

c) A faiskola jövedelmei, mely jövedelmek semmi szín alatt más egyébre, mint a községi faiskola czéljaira nem fordíthatók.

d) E czélra netán befolyó ajándékok. A nevezett jövedelmi források hiányában, vagy elégtelensége esetében a népoktatási törv. 11. §-a értelmében a szükséges költségekről, valamint a művelési munkaerőről az illető előljáróság köteles gondoskodni.

A faiskolák ügyével kapcsolatosan minden- 209.
kor kiváló gondját képezte úgy a földművelési mint a közoktatási kormánynak a *selyemtermelés* nemzetgazdasági fontosságú, az iskolában pedig nevelő hatású ügye. Ennek tárgyában a közokt. miniszter 1880. márczius 1-én, 6740. sz. a. így utasítja a kir. tanfelügyelőket:

A mi feladatunk a jólét megszerzésére szolgáló eszközöket feltalálni, sokasítani, és ezek által a népet a megélhetésre és a jólét megszerzésére tanítani.

Ezen eszközök egyik nevezetes ágának lehet tekinteni a selyemtermelést is, mely hazánk némely vidékén egy század óta virágzik, s mely a haza minden oly vidékére kiterjeszthető, a hol az eperfa megél és tenyészik.

Felhivom ennélfogva (czímet) hogy a felügyeletére és vezetésére bízott minden oly népiskolai előljáróságot és népiskolai tanítót, mely-

nek iskolája oly vidéken van, a hol eperfa már tenyésztetett vagy jövőre tenyészthető, — utasítson oda, hogy ott a selyemtenyésztés lehetőleg már most, minden esetre azonban a közel jövőben az iskolás gyermekek között gyakorlatilag megkezdessék, és lassankint meghonosíttassék.

Az ország túl a dunai, különösen annak déli részein, az eperfa-, szederfa- és azzal kapcsolatban a selyemtenyésztés egy évszázad óta azon iparág, mely a népnek jövedelmező és biztos keresetforrásul szolgál már eddig is, s a melynek terjesztése által a nép anyagi jóléte csak fokozódni fog.

E célból tett egyéb intézkedések közt, miniszteri meghatalmazott Bezerédy Pál megbízott, hogy a népiskolákat és az azokban működő tanítókat időről időre meglátogathassa s ott a tanítókat és növendékeket a szederfa- és a selyembogártenyésztésben gyakorlati utmutatásaival oktathassa és utasíthassa.

210. A faiskolák és szederfa ültetése felvigyázására s irányzására hivatvák a járási *faiskola felügyelők*, kik többnyire a tanítók közül neveztetnek ki. A faiskolai «Utasítás» végrehajtásának ellenőrzése céljából ezek járásuk, községeit évenként kétszer tavasszal és ősszel beutazzák és ügyelnek arra, vajjon a megyei szabályrendelet pontosan végrehajtatik-e és tartoznak e mellett a szükséges gyakorlati szakoktatást a fatenyésztésben megadni, ekkép úgyszólván mint vándortanítók szerepelnek, kötelesek minden utazásukról jelentést tenni a

megyei hatósághoz, és az orsz. selyemtenyésztési felügyelőséghez, a mennyiben a megyére annak működése kiterjed. Ez esetben utasításokat is az országos selyemtenyésztési felügyelőségtől nyerik.

A selyemtermelés fokozása céljából az 211. orsz. miniszteri meghatalmazott messzeterjedő kedvezményekkel könnyíti meg a nép, a tanítók és a növendékek selymértenyésztési munkásságát.

Mindazok, kik szederfamagot kívánnak vetni, ebbeli szándékukat a szegzárdi orsz. selyemt. felügyelőséggel közölik, mely ingyen és bérmentve küldi meg bárkinek a lehető legbiztosabb szederfamagot a kívánt mennyiségben.

Kik tenyésztés céljából selymérpetét óhajtanak, a szegzárdi országos selyemtenyésztési felügyelőséghez forduljanak, mely azt a lehető legjobb minőségben szolgáltatja ki a hozzáfordulóknak, teljesen ingyen és bérmentesen; mégis azonban azon jóakarató figyelmeztetés mellett, miszerint a tenyésztéssel való foglalkozás a tenyésztőre anyagi haszonnal csakis az esetben járhat, ha a tenyésztés körüli munkálatok nem napszamosok igénybevétele mellett, hanem azok nélkül végeztetnek a tenyésztők által.

Egy másik főfeltétele a tenyésztés jövedelmezőségének az, hogy a tenyésztő, termelt selyemgubóit lehetőleg helyben, vagy egy hozzá legfeljebb csak 2—3 óra járásnyira eső beváltó állomáson értékesíthesse és ne legyen kénytelen gubóinak értékesítése céljából a költ-

séges postaszállítást használni, a mi különben még azon hátránnyal is jár, hogy a gubók a szállítás alatt úgy értékükben, mint súlyukban veszítenek.

A selyemtenyésztő érdekében is áll tehát a gubóbeváltó állomások felállítása, de hogy gubóbeváltó állomás valamely vidéken létesíthető legyen, okvetetlenül megkivántatik a tenyésztőknek nagyobb száma, vagyis, hogy minél több család foglalkozzék a selyemtermeléssel: a mi ismét azon követelményt vonja maga után, hogy a vidék a tenyésztők magasabb számarányának megfelelő szederfaállománnyal birjon.

A szederfatenyésztés emelése képezi ezek szerint főalapfeltételét ezen iparág fejlődésének és ezen czélból mindenekelőtt teljes erélylyel oda kell törekednünk, hogy a szederfatenyésztés minél tágabb körben, úgy az egyes magánbirtokosok, mint a községek részéről felkarakollatván, minél többen vessenek szederfamatot.

212. A közhelyeken álló szederfáknak selyemtenyésztési czélokra díjtalan felhasználását biztosítja a belügyminiszternek 1883. nov. 15-én 60,972. sz. alatt kiadott közrendelete.

213. Minthogy a törvény 55. §-a a «mezei gazdaság és kertészet köréből való gyakorlati útmutatásokat», továbbá a testgyakorlatot minden népiskolában köteles tantárggyúl rendeli; e czélra a község minden esetre tartozik az iskolának kertül alkalmas és bekerített telket (ha lehet legalább 2 holdat) és a gyermekek

létszámához mért nagyságú testgyakorló tért adni. (Közs. Ut. 13. §.)

A tanfelügyelő «minden erejével oda hasson 214. és a népiskolai hatóságoknál követelőleg sürgesse», hogy a népiskolák mellett kertek állíttassanak, s ezekben a tavaszi és nyári hónapokban, különösen a fa, méh és a hol lehet selyemtenyésztésben, a lányok pedig főleg a konyhakertészetben oktattassanak, az őszi és téli hónapokban pedig a vidék viszonyaihoz képest valamely kézimunkában, a házi ipar egynémely ágában gyakoroltassanak.

(9/VII. 1880. 1,046. elnöki sz. m. r.)

Az *iskolakerti* oktatással kapcsolatos a 215. méhészet megkedveltetése és oktatása. A méhészet okszerű kezelésének elsajátíttatására és ellenőrzésére hivatvák a *méhészeti vándortanítók*. Ezek részére a földművelési miniszter 1880. évi 42,463. sz. a. adott «Utasítást» ki, melyből közérdekűek a következő tételek:

«Feladata leendő Önnök, mindenekelőtt az illető megyék méhészeti viszonyairól, a mennyiben ezek eddigi működéséből ismeretesek nem volnának, közvetlen tájékozást szerezni, s ezen adatok alapján a jelen állapotról, a fejlődést gátló akadályokról, valamint az elhárításuk tekintetében szükségesnek mutatkozó intézkedésekről ide véleményes jelentést tenni.

3. A vidék viszonyairól nyert tájékozás alapján általában feladata leendő Önnök, hogy az okszerű méhészeti eljárást ismertesse, annak előnyeiről a közönséget meggyőzze, a czelszerűen szerkesztett méhkaptárakat terjeszsze,

az érdeklődőket útmutatással ellássa, a czélszerű eszközök beszerzését és a méhészeti termékek értékesítését közvetítse.

4. A néptanítók lévén legalkalmasabb közegek arra, hogy azok útján a méhészeti ismeretek a nép közt elterjedjenek, de még ezek szerény javadalmazása mellett az okszerűen üzött méhészet jövedelme rájuk nézve becses segély lévén, ezek kiképzése leendő Ön által első sorban figyelembe veendő.

5. E végből kötelezve leendő az egyes járások, vagy kisebb köröknek néptanítóit, erre alkalmas helyen és időpontban összehívni, ezeknek gyakorlati útmutatásokkal összekötött méhészeti előadásokat tartani, s őket minden irányban szakszerű felvilágosítások s tanácsokkal támogatni.»

216. Az iskolát az élettel összekötő kapocsnak, a *kézi munka* tanításnak megszilárdítására több miniszteri rendelet utal: álljon itt az 1880. aug. 9-én 1.046. eln. sz. a. kiadott közokt. min. körrendelet:

Az ismeretek elméleti úton való megszerzése csak akkor lévén valóban gyümölcsöző, ha a mindennapi élet gyakorlati czéljaira is alkalmaztatnak a szerzett ismeretek, (ezimnek) oda kell hatnia, hogy az különösen a kézi-munka megszerettetése és kiváló ápolása által a lehetőségig már a népiskolában megtörténjék. E végből minden erejével oda hasson és a népiskolai hatóságoknál követelőleg sürgesse, hogy ott, a hol még nem volnának a népiskolák mellett kertek, állíttassanak: az őszi és téli

hónapokban pedig a vidék viszonyaihoz képest valamely kézimunkában a háziipar egynémely ágába gyakoroltassanak.

Különösen kiváló gondját fordítsa (czímed) arra, hogy a leányok a női munkák legszükségesebbjeire kivétel nélkül megtaníttassanak, s e végből a hol csak lehet, külön munkamester-nők fogadtassanak, a hol pedig erre még megszorítással sincsen mód, mindenesetre a kézimunkában is jártas elemi tanítónők alkalmaztassanak.

A munkának és a munkaszeretetnek magában is végetlen fontosságán kívül, annak szellemi s erkölcsi haszna is kiszámíthatatlan lévén: (czímed) mind a tanítók, mind különösen az iskolafenntartók és a helyi iskolahatóság irányában minden eszközzel oda hasson, hogy a népiskolai oktatás a munkaoktatással ilykép mindenütt kiegészíttessék.

A munkaszeretet erényét ily sokszerűen 217.
foglalkoztató nevelésmóddal fejlesztvén a gyermekekben, föl kell ébreszteni *takarékossági* erényüket is, melynek irányzására igen alkalmasak az *iskolai takarékpénztárak*. Ezek kívánatos terjedésének és áldásos működésének sok nehézséget gördített elébe a kezelés és ellenőrzés komplikált volta, mi miatt a tanítók egy része vonakodott meghonosítani iskolájában a takarékpénztárt; úgy, hogy ismételt miniszteri rendeletek (legújabbán az 1887. évi ápril hó 26. napján 7.748. sz. a kelt körrendelet) daczára még aránylag kevés iskolai takarékpénztár működik, holott a csak imént tárgyalt iskolai foglalkozások,

kertészeti, kézügyességi, háziipari, méh- és se-lyemtenyésztési, faiskolai *munkák* mindtöbb forrását nyitják meg a gyermekek czélul (leg-alább első rendű czélul) nem tekintett *szer-zésének*.

218. Az 1885. IX. törvénycikk megalkotta azon országos intézményt, mely az iskolai takarékpénztárak eddig csüggesztő nehézségeit is elhárítani hivatott: a *postai takarékpénztárt*.

A közmunka- és közlekedésügyi m. kir. miniszterium 1886. évi 3980. eln. sz. alatt bocsátotta ki rendeletét a posta-takarékpénztári tanács, a takarékpénztár és közvetítő hivatalai teendőinek és ügykörének szabályozása tárgyában. Ezen rendelet értelmében a posta-takarékpénztár az említett miniszterium hatásköre alá helyezett, külön pénztárral és számvévóséggel bíró, állami kezelés és jótállás alatt álló intézet, melynek székhelye Budapest s feladatát az 1885. évi IX. t.-cz. értelmében teljesíti. Az intézet egy igazgató közvetlen vezetése alatt áll, kit az említett miniszterium előterjesztésére O Felsége nevez ki, a többi takarékpénztári tisztviselőket pedig a közmunka és közlekedésügyi miniszter. A rendelet részletesen felsorolja azon ügyeket, melyek a törvény értelmében a közmunka és közlekedésügyi miniszter elé terjesztendők, részletesen kijelöli továbbá az igazgató hatásköre alá tartozó ügyeket is. Az intézet ügyosztályai a következők:

1. közigazgatási osztály, 2. számvévóság és ellenőrzés, 3. pénztár, 4. gazdasági osztály 5. iroda.

Az intézet felett áll a postatakarékpénztári tanács, mely az elnökkel együtt hét tagból áll.

Az elnököt az említett minister nevezi ki, a tanács többi hat tagját is ő, csakhogy a m. kir. pénzügyministerium, az ipar- és kereskedelmi ministeriumból kettőt-kettőt, kereskedelmi szakértők köréből szintén kettőt. A tanács a törvény értelmében az intézet érdekeinek előmozdításáról gondoskodik, jogában áll a takarékpénztár ügyvitelét s számadásait megvizsgálni, gondoskodik az intézmény fejlesztéséről, megjelöli a bevásárlandó értékpapirokat stb. A tanács tagjainak állása tiszteletbeli, munkájukért megfelelő utazási kedvezményekben részesülnek.

A m. kir. postatakarékpénztár közvetítő-hivatalai útján (ezek a felhatalmazott fővárosi és vidéki postahivatalok) betétösszegeket fogad el, azokat az egyes betevők javára külön elszámolja, gyümölesözölég kezeli, a betevők kívánságához képest a törvényben megállapított kamatozó értékpapirokat vásárol számlájukra és azokat letétként megőrzi, valamint a vásárolt értékpapiroknak eladását minden díj felszámítása nélkül végezi. A betevők felmondása alapján a takarékbetéteket bármely közvetítő-hivatalnál részben, vagy teljes összegben kiutaltványozza, az év végén megállapított kamatokat a betevők számlájára új betét gyanánt előírja, a betétek forgalmáról szerkesztett havi kezelési kimutatásokat hivatalos lapjában közhírré teszi, s vagyonáról szabályszerű évi

zárszámadást készít, a más személyre átruházott vagy elveszett betétkönyvecskék ügyében határoz, a betevőknek bármely ügyben hozzá intézett folyamodványaikra írásbeli felvilágosítást nyújt stb. A takarékbetéteket kölcsönképen nem adja ki, hanem a IX. cz. értelmében kamatozó magyar állampapírokban és sorsjegyekben helyezi el gyümölcsözőleg. Ezen műveleteknél azonban a közmunka- és közlekedésügyi miniszternek a pénzügyminiszterrel egyetértő utasítása illetőleg jóváhagyása a takarékpénztári tanács útján előre kikérendő. A betétek jövedelmeiből mindenekelőtt a betétek kamatai fedeztetnek, azontúl az igazgatási s egyéb költségek. Ez utóbbiak a postaforgalmi pénzekből fedeztetnek előlegképen, míg a betétek jövedelmeiből ki nem kerülnek. A még ezek után fenmaradt jövedelmekből egy millió forint maximális összegben megállapított tartalékalap képeztetik, a miből esetleges veszteségeit fedezi. A postatakarékpénztár jövedelme adómentes. Az összes ügykezelést a közmunka és közlekedésügyi miniszter, számvitelét pedig a m. k. államszámvívőszék vizsgálja felül és ellenőrzi.

A közvetítő-hivatalok a miniszter által megbízott postahivatalok, melyek ezen minőségükben az ezen szolgálatot illető minden ügyekben a m. kir. postatakarékpénztárnak vannak közvetlenül alárendelve, ennek utasításait felelőség terhe alatt teljesíteni tartoznak. Feladatuk a törvény értelmében és a rendeletek szerint a postatakarékpénztár nevében takarékbetéteket átvenni, betétkönyvecskéket

kiállítani, azokra a személyazonosság megállapítása mellett visszafizetéseket teljesíteni és a megjelölt esetekben a takarékpénztár és a betevek közti levelezést közvetíteni, kiváló kötelességük továbbá hatáskörükben az intézmény fejlesztését és felvirágoztatását kitelhetőleg elősegíteni, a betevőkkel udvariasan bánni, azokat útbaigazítani és az intézmény felől felvilágosítani.

A közvetítő hivatalok összes alkalmazottjai felelősek a takarékpénztári pénzek helyes kezelése- és elszámolásáért ugyanazon módon, mint a postapénzekért, gondatlanságuk- és vigyázatlanságukból eredhető minden kárt kötelesek megtéríteni; az ilyen hiánylatok és megtérítések behajtásáért a postaigazgatóságok felelősek.

Az alkalmazottaknak a betevek neveiről és az összegek magasságáról rögtön elbocsátás terhe mellett nem szabad idegeneket értesíteni. A közvetítő-hivatalok a betevőknek szükséges nyomtatványokkal láttatnak el a postatakarékpénztár által, a takaréklapokat, melyek postaértékeket képeznek (bélyeggel ellátott lapok) a postaigazgatósági értékezikraktárnál kapják. A számozott és a postatakarékpénztár czégével ellátott betétkönyvecskéért a főnökök személyesen szavatolnak, a könyvecskék mindig zár alatt tartandók. A szükséges nyomtatványok mindig ingyen szolgáltatandók ki a betevőknek. A betétek a postapénzekkel együtt kezeltetnek, s azok visszafizetése is a postapénzekből teljesítendő.

A közvetítő-hivatalok arra készített jegyzékekben napi számadásokat tartoznak tenni a postatakarékpénztárhoz, a kerületi postaiszolgálatához pedig havi számadásokat. Erre nézve a legapróbb részletekig elmenő utasítást nyújt a rendelet. A közvetítő-hivatalok év végével az általuk végzett ügyek számához és a fennmaradt betétjövedelmek magasságához képest bizonyos jutalmakban részesülnek.

Betevő mindenki lehet, ki a törvény és a rendeletnek megfelelően, valamely közvetítő-hivatalnál tetszés szerinti, de legalább 50 krt tevő összeg lefizetése által egy betétkönyvecskét szerez. Kiskorúak és gondnokság alatt lévők is jogosítva vannak önállóan eszközölni betéteket, tehát az ilyenek sem utasíthatók vissza a közvetítő-hivatal által. A szülők is fel vannak jogosítva saját, mostoha vagy fogadott kiskorú gyermekeik javára, azok 14 éves koráig betéteket eszközölni, ilyen esetben helyhatósági vagy lelkészi bizonyítvánnyal tartoznak igazolni az illető gyermekhez való viszonyukat (hogy saját vagy mostoha gyermekük-e az illető). Ezen bizonyítvány, vagy a gyermek keresztlevele alapján az illető gyermek nevére betét-könyvecske állítható ki, melybe a gyermek személyére vonatkozó adatok bejegyzendők. A könyvet és nyilatkozatot a gyermek helyett a szülő írja alá s mindaddig, míg a betétkönyvecske a szülő aláírásával van ellátva, ő mondhatja és veheti fel az összeget. Ha a gyermek 14 éves lett, a betét-könyvecskébe annak aláírása veendő fel

egy új belépési nyilatkozat alapján, ekkor a gyermek egy rendes betevő jogaiba lép s fölmondásokat is eszközölhet, a szülőnek azonban jogában áll a IX. cz. 14. §-a értelmében esetleg az ellen írásban tiltakozni. A postatakarékpénztárnál minden betevőnek külön személyszámra nyitnak.

Ha tehát a postatakarékpénztár előnyeit, biztonságát és kényelmét az iskolai takarékpénztárakra alkalmazni akarjuk, ezt a legkönnyebben eszközöltetjük. Az eljárás ez lenne:

A gyermekek önállóan tegyék be megtakarított összegeiket a postatakarékpénztárba, minden gyermek külön-külön saját nevére szóló betétkönyvecskét szerezzen, ezt a könyvecskét a tanító őrizze talán elismervény mellett az iskolában, hogy így a megtakarított összegekről tudomást szerezhessen s képes legyen kívánatra az illetékes hatóságoknak az iskolatakarékpénztár állapotáról adatokat szolgáltatni be.

Attól nem kell félni, hogy a betétkönyvecskékkel valami visszaélés történhetik, mert a szabályrendelet 53. §-a szerint idegen személy csak a könyvecske tulajdonosának kezeltetésével, jelszavával, betétkönyvecskéjének és a fizetési utalványnak számával ellátott szabályszerű meghatalmazásával veheti fel az illető közvetítő-hivatalnál a felmondott összeget. S ha a könyv esetleg elveszne, még akkor is a tulajdonos személyazonosságának helyes megállapításáról s az elveszett könyvnek megsemmisítéséről a legapróbb részletekig gondos-

kodik a szabályrendelet. Melynélfogva a tanító a gyermekek helyett betéteket nem végezhet, s a bevételeket is csak külön szabályszerű felhatalmazás alapján eszközölteti, de ezzel az eljárással lehetőleg ritkán éljen a tanító. Látható ebből, hogy a tanítót a postatakarék-pénztár akként megállapított szervezete minden esetleges gyanúsítás ellen megvédi, mivel a pénzbetételeket mint kivételeket nem gyakorolhatja közvetlenül.

A tanító legcélszerűbben úgy segíti elő a gyermekek célját, ha az iskolaszék vagy gondnokság által egy 15—20 frtra menő forgó összeget utalványoztat, melyet elszámolás kötelezettsége mellett kezel. Ezen összegből üres takaréklapokat és 2. 3. 5. 10. 20 kros bélyegeket vásárol s azokat készletben tartja az iskolában, most már mihelyt valamelyik gyermeknek 5 kr. megtakarított összege gyűlt össze, megveszi az 5 kros takaréklapot, a további megtakarított összegekből minden esetben levélbélyeget vesznek a tanulók és azokat a tanító utasítására a takaréklapra ragasztják, míg ilyen formán a bélyegek értéke el nem érte az 50 krt.

(Népt. L. 1886. évi 2. és 4. sz.)

Foglalkoztatva nevelő intézetek és szakiskolák.

219. A *foglalkoztató* nevelés-tanításmód, melynek a *kézimunka tanítási központul* tételével az elemi iskolákban meghonosítása még csak kevés helyen sikerült: teljes érvényre jutott a kisdédóvó-intézetekben, szeretet- és árvaházakban, a vakok és siketnémák intézeteiben, a

földmíves- és kertész-iskolákban, az ipartanműhelyekben és egyéb szakiskolákban.

A *kisdednevelő intézetek* (gyermekkertek, 220. óvodák) gyakori kezdeményezés, kísérlet dacára még nincsenek törvény által szervezve, mint a népnevelés-oktatás alapvető intézménye. Fenntartásuk a társadalom munkája; az államkormány csak segélyezésekkel, — ritka kivételtől kópen állami kisdednevelő intézet létesítésével — és a tanfelügyelők útján irányzással, ellenőrzéssel támogatja e jó ügyet; a törvényhozás pedig csupán a kisdednevelőknek a tanítói nyugdíjintézetbe föl vételével tette országos jellegűvé a kisdednevelésnek eddig oly laza szervezetét. A kisdedek cselekvési ösztöne által irányzott foglalkoztatás és játék az óvodai nevelés fejlesztő eszközei; módszerük ismertetése kívül esik jelen munka keretén. Még csak annyi legyen hát megemlítve, hogy a kisdednevelő-intézetek egy újabb hajlésa az első sorban nem nevelési, hanem élet- és erkölcs-óvási, meg tűzbiztonsági és mezei munkakönnnyítési célokat szolgáló *nyári óvó* (gyermek-menedekház). Mind a két intézet kitünően szolgálván a népnevelés ügyét, előképzője levén az elemi iskolának, és legkönnnyebb módot nyújtva a nem magyar ajkuaknak a magyarnyelv elsajátítására; a társadalom gondozó figyelmét teljes mértékben megérdemli. A közigazgatási bizottság a ministeri utasítás I. fejj. 1. §. 6. pontjában a kisdednevelő-intézeteket illetőleg így utasíttatik: törekszik és mindent elkövet arra nézve, hogy különösen

a munkásosztály gyermekei számára minden községben kisdedóvó-intézetek állíttassanak, s ezekbe kivált az arra szorult néposztály gyermekei beadassanak.

Kisdedóvó intézetek felállítása és szervezése tárgyában 1878. aug. 1-én 19361 sz. alatt adatott min. körrendelet ki. Az 1881. jul. 7-én 654. eln. sz. a. kelt min. rendelettel pedig kimondatott, hogy ovodákat (gyermekkerteket) külön engedély kikérése nélkül állíthatnak föl a hitfelekezetek és községek, ha előzőleg annak létesítését szabályszerűen elhatározták, a költségek viseléséről gondoskodtak, az intézetet egészséges és alkalmas helyiségben kifogástalanul felszerelték, és a kir. tanfelügyelő mindezekről meggyőződést szerzett. Egyesek és társulatok az 1868. XXXVIII. tcz. 16. §-ában foglaltak figyelembe vételével előzetesen tartoznak még engedélyt is kérni ki a közoktatásügyi minisztertől.

A kisdednevelő intézetben csak az «Orsz. kisdedóvó Egyesület» vagy az «Orsz. Fröbel-Nőegylet» budapesti óvó (gyermekkertésznő) képezdájében képesített, vagy külföldi oklevelőket nostrificált kisdedóvók (gyermekkertésznők) alkalmazhatók. A magyar nyelv teljes bírása feltétlenül megköveteltetik. A nem magyar ajkú kisdedek az 1879. XVIII. tcz. értelmében okvetlenül bevezetendők a magyar nyelv beszélésébe. A nem magyar nyelvű községek iskoláinak emélfogva nélkülözhetetlen, a magyar népiskoláknak is a tanítási sikert biztosító áldásos előképző intézetei az óvodák.

A *szeretetházak* és *árvaházak* elhagyott 221. gyermekek nevelését, oktatását, ezzel maguk és az emberiség számára megmentését vallják szép hivatásukul. Módszerük foglalkoztató, tanításuk nem osztályrendszerű, hanem családcsoportos. Hazánkban első szeretetház, melynek mintájára szervezkedett a többi is, a balatonfüredi. Ennek növendékeiül fölvétetnek, kik

1. a magyar királyságból származnak,
2. legalább hat, legfőlebb tizenhárom évesek ;

3. szellemileg művelhetők, taníthatók, testileg egészségesek (különösen ragályos, vagy chronikus bajban nem szenvednek), be vannak oltva és munkára képesek. Minden felveendő növendék a felvétel alkalmával az intézet orvosa által megvizsgáltatik ;

4. eddigi életkörülményeik, életmódjuk, anyagi helyzetük és jellemük hiteles kimutatása által igazolják, hogy úgy szegénységük, mint erkölcsi helyzetüknél fogva igényt tarthatnak az intézetben felvételre.

Ellenben nem vétetnek föl :

1. kik nem taníthatók.
2. kik testileg nyomorékok, vagy ragályos betegségben szenvednek,

3. kiknek testi alkotása vagy természete nem engedi meg az intézetbeli életmódot, vagy a gazdasági munkákat,

4. olyanok, kik megrögzött, kóbor életűek, vagy már szándékosan gyújtottak avagy egyéb súlyos büntényeket követtek el.

A felvétetni óhajtóknak hivatalos bizonyítvánnyal kell kimutatniok anyagi állapotukat, erkölcsi körülményeiket, eddigi életmódjukat, továbbá a mennyire a körülmények engedik, orvosi bizonyítvánnyal kell igazolniok előbbi egészségi állapotukat s a beoltást; hasonlóul iskolai bizonyítványt kell felmutatniok iskolai tanulásukról; — úgyszintén keresztelő levelük is (a mennyiben megszerezhető) benyújtandó.

Felvétetni akaróknak írásban, vagy élő szóval a szeretetház igazgatójánál kell jelentkezniök Balaton-Füreden.

A növendékek ruházatot az intézettől nyernek, azonban belépésükkor a rajtuk levő ruhán kívül még legalább egy öltözetet és két pár fehérneműt kell magukkal hozniok. Csak kivételesen (t. i. ha gondviselőjük sem képes ruhát adni) vétetnek fel olyanok, kiknek a rajtuk lévön kívül semmi ruhájuk sincs.

A növendékek az intézetben semminemű egyenruhát nem kapnak, hanem egészen családiásan s az egyéni sajátságokra tekintettel egyszerűen ruháztatnak.

Minden egyes növendék felvétele alkalmával szerződés köttetik az illető szülőkkel, vagy gyámokkal avagy községi hatóságokkal, melyben: 1-ször a szülők (gyámok, vagy hatóságok) a gyermek személyére vonatkozó mindenemű szülői kötelelességeiket és jogaikat az intézetre ruházzák át a fiú 16-ik életévének betöltéséig, s illetőleg az intézetből kilépéseig; az intézet pedig ezen jogok s kötelelességek gyakorlását magára vállalja; 2-szor a meg-

állapított tartásdíjnak félévenként előre lefizetésére kötelezik magukat. E szerződéseket az intézet részéről az igazgató, és igazgatótanács elnöke írják alá.

Rendesen minden növendék 50 ötven o. é. frt évi tartásdíjt fizet, mely érték azonban esetenként az intézet igazgatójával egyetértőleg megállapítandó áron beszámítandó — és ugyanígy meghatározandó minőségű — nyers terményekben is lefizethető.

Ezen tartásdíjat az igazgató-tanács a növendék anyagi körülményei szerint emelheti, vagy alább szállíthatja.

Minden tartásdíj nélkül, csak kivételesen, és az igazgató ajánlatára vehet föl növendékeket az igazgató-tanács. (Alapszabály 7—13. §§.)

Ez idő szerint az országban levő árva- és szeretetházak: 222.

Hol ?	Foglalkoztatás
Balatonfüred	mezőgazdaság, kert- és szőlőművelés
Zólyom-Lipce	házi gazdaság, kalap- és kosárfonás.
Kézdi-Vásárhely	házi gazdaság, női kézi munka.
Zólyom-Radván	kertészet.
Szombathely	házi-ipar, kézi munka.
Budapest (fővárosi)	háztartás s kertészet.
Budapest (fővárosi)	kertészet.
Győr	
Kolozsvár	kézi munka, kert művelés.
Pécs	kézi munka s házi gazdaság.

Hol ?	Foglalkoztatás
Pozsony	női kézi munka.
Szeged	házi gazdaság s némi ipar, kertészet.
Székesfehérvár	kézi munka.
Temesvár	kézi munka, háztartás, főzés, mosás.
Gyöngyös	—
Pálócz	mezei gazdaság, kosár- s kalapfonás.
Pozsony	—
Debreczen	—
Nagy-Szeben	mezei és házi gazdaság s ipar.
Arad	—
Budapest (I. kerületi egyleti)	kertészet, kalapfonás, fafaragás, asztaloság, kefekötés, házi munka.
Budapest (IV. kerületi egyleti)	főzés, mosás, vasalás.
Debreczen	kézi munka.
Eperjes	—
Gyöngyös	—
Kaposvár	háztartás, kertészet, földmívelés, női kézimunka.
Kassa	kertészet és selyemtenyészítés.
Kolozsvár	kertmívelés, szőnyegszövés.
Maros-Vásárhely	házi ipar, konyha kertészet.
Miskolcz	kézi munka s házi gazdaság
Munkács	házi munka.
Nagy-Károly	—
Nagy-Várad	—

Hol ?	Foglalkoztatás
Nyiregyháza	házi-, kocsí-, női munka foglalkozás.
Szatmár-Némethi	—
Ungvár	házi munka.
Békés-Gyula	házi gazdaság és kézi munka.
Eger	—
Eger	—
Fiume	—
Győr	kertészet, női kézi munka.
Kalocsa	—
Kőszeg	—
Pécs	—
Sopron	kézi munka.
Szatmár-Némethi	háztartás s varrás.
Szatmár-Némethi	
Szepes-Olaszi	háztartás s konyhaker- tészet.
Temesvár	vasalás, konyhakertészet.
Zsolna	—
Budapest (izraelita hit- községi)	háztartás s kertészet.
Bazin	—
Brassó	—
Nagy-Szeben	—
Pozsony	—
Rozsnyó	—
Sopron	kézi munka.
Arad	—
Budapest (VII. kerületi protestans)	háztartás és kertészet.
Budapest	főzés, mosás, vasalás.
Gyöngyös	—
Pozsony	—

223. Az «Országos magyar Gazdasági Egyesület» *istvántelki földműves- és kertész-iskolájának* célja: egyrészt az intézetbe felvett növendékekből jóraavaló, értelmes, elméleti alappal is bíró gazdasági s kertészeti munkasegédet (kik gazdasági kertekben mint kertészlegények s idővel gazdasági kertészek; közép és nagy birtokokon mint munkavezetők, felügyelők, csűrbirók, udvarbirók, pajtagazdák stb. czímen nyernének alkalmazást), és sajátjukon gazdálkodó önálló kis (majorostelkes, vagy paraszt) gazdákat gyakorlati irányban nevelni, másrészt intézeti gazdasága és kísérleti telke által a hasontermészetű homokvidéki gazdának alkalmat nyújtani az okulásra, és végül nemes gyümölcsfajok, gazdasági- és díszfák szaporítása s azok olesó áron terjesztése.

A tanfolyam rendszeren kezdődik október hó 1-én és tart szünet nélkül 3 évig.

A tannyelv: magyar.

A tanítás elméletileg és gyakorlatilag történik, de mint az intézet célja magával hozza, a képzés kiválólág gyakorlati úton történik, s ennél fogva gond fordittatik arra, hogy a felvett növendékek a végzendő föld- és növényművelési munkák körüli legelőnyösebb s leghelyesebb kézfogásokkal, gépek és eszközök kezelésével s az állatok gondozásával azonnal munkaközben megismerkedjenek, s azon kívül az estéli órákban beszélgetés alakjában figyel-mők a naponta végzett munkák célja — és természetének megismerésére reávezetessék.

A tanfolyam, szünetidő nélkül 3 évig tart, s az intézeti helyiségekhez képest évenként 10—12 tanuló léphet be úgy, hogy a három éves tanpálya növendékeinek száma 30—36.

Az intézetbe csak oly ifjak vétetnek fel, kik keresztlevéllel igazolt 15 életévet már betöltöttek, ép, egészséges, gyakorlati munkára alkalmas testalkattal bírnak, s a 6 osztályú elemi népiskolát már bevégezték, vagy ennek megfelelő képzettséggel bírnak, mit rendes iskolai bizonyítvánnyal kell igazolniok, ellenkező esetben felvételi vizsga alá vétetnek. Azok, kik az említettél magasabb előképzettséggel bírnak, a körülményekhez képest és saját kívánságukra mindjárt a második évre is felvehetők.

Azok, kik az intézetbe felvétetni akarnak, folyamodványaikat iskolai bizonyítvánnyal, keresztlevéllel, szülői vagy gyámi engedéllyel felszerelve az «Országos magyar Gazdasági Egyesülethez» czimezve (Budapesten, üllői út, Köztelek) szept. hó 1-ig küldjék be.

A *siketnémények* intézetének humanus fel- 24.
adata a hallásuktól s ezzel együtt beszélő képességüktől megfosztott mindkét nembeli gyermekeknek, tekintettel származásukra társadalmi helyzetükre, melyből az intézetbe s innen a tanfolyam befejezése után a közéletbe lépnek, lelki s testi tehetségeiket kiművelni, őket oktatni s belőlük nemcsak vallásos és erkölcsös, de egyuttal keresetképes embereket is képezni.

A növendékek nagyjából a nép alsóbb osztályaihoz tartozván, arra vannak utalva,

hogy kézi munkával keressék kenyerüket. Ezért ezen intézet feladatához az is tartozik, hogy fiúk egyéniségüknek leginkább megfelelő, azonban a szülék egyetértésével választott iparágban kiképeztessenek, — a leányok pedig női kézi munkákat tanuljanak. Ezen kívül a házi ipar, kertészet és a ház körüli munka is gyakoroltatik az intézetben, sőt oly növendékek, kiknél határozott műérzék és tehetség nyilvánul, műiparosokká is képezhetők.

A siketnémák oktatásának és nevelésének czélja: a növendékek összes tehetségeinek összehangzatos, életpályájuk követelményeinek megfelelő kiművelése. E czél el van érve, ha a tanítványok értelme úgy fejlesztetett, hogy az általok szerzett ismeretekkel és az előszó használatával hasznos tagjaivá válhatnak a társadalomnak, illő helyet foglalván el így ember-társaik körében.

A tanítás a következő tárgyakra terjed ki: az írásra, olvasásra, beszéd- és értelmgyakorlatra, az anyanyelvre, a számtanra, közhasznú ismeretekre a természetrajzból, földleirásból: a siketnémák életviszonyaiban elkerülhetetlenül szükséges polgári jogok és kötelességek ismertetésére; a hittanra s a rajzra.

Tekintet van arra, hogy az alaki képzés magától fejlődjék a tartalom értelmé s gyakorlata által. Mellőzve azt a tartalmat, melyet a siketnéma gyermek fel nem foghat, képessége érdekelttség és öntevékenység által fejlesztetik.

A tanulás a valódi esettel, ennek tüneményeivel hozatik kapcsolatra. A szemlélet, gondolkozó tehetség és nyelvképesség mindennek előtt a növendék környezetének tárgyain ébresztetik. Ezen eljárás lelki életet ad s fölébreszti a szellemet.

Ipartanműhelyekben gyakorlati szakoktatás nyújtatik a növendékeknek :

Község	Iparág
Hosszufalu	műfaragó és vasipar.
Sz.-Keresztúr	fűzvessző ipar.
Zay-Ugrócz	faipar különféle neme.
Csik-Szereda	esztergályosság.
Rima-Szombat	faipar különféle neme.
Kézdi-Vásárhely	fa, vessző és szőripar.
Homonna	műfaragás és asztaloság.
Beregszász	vessző- és káka-ipar.
Beregszász	női iparágak egészen s gépkötés.
Körmöcz	fehér és színes szövet stb.
Szakolecza	női iparágak.
N.-Szombat	női iparágak.
Sz.-Keresztúr	műfaragás.
Ungvár	fehér és színes keztyűvarrás stb.
Bánffy-Hunyad	gyermekjátékok fából.
Budapest	műasztaloság, faragás stb.
Gy.-Alfalu	szalma-, vessző- és faipar.
Miskolcz	női ipar minden ága.
Sepsi-Szl.-György	szövésszet különféle ága.
Zníóváralja	műfaragás.
R.-Szombat	női kézi ipar.

Község	Iparág
Budapest	a női iparágak összesége.
Budapest	a női iparágak összesége.
Székely-Keresztúr	műtakács iparágai, női kézi munkák.
Galántha	kötés, horgolás, himzés.
Sepsi-Szt.-György	az összes női iparczikkek.
Brassó	fehérművek s gépkötés.
Jolsva	női iparczikkek.
Kovászna	női iparczikkek, továbbá szalma- és vesszőipar.
Arad	szalma- és vesszőipar.
Budapest	műasztaloság, faragás.
Csik-Szereda	női ipar és fényüzési cikkek, takácság.
Kolozsvár	kézi- és gépvarrás, kötés, szabás.
Munkács	gyermekjátékok, háztartásiak.
Munkács	himzés, ruhavarrás.
Sepsi-Szt.-György	műlakatoság.
Úrvölgye	csipkeverés cseh mintára.
Eperjes	kézi s gépszövés.
Komárom	fehér és színes ruhavarrás, himzés stb.
Zalaegerszeg	műasztaloság s a vele kapcsolatos.
Ungvár	agyag és porcellánipar.
Nagy-Szeben	gyapjú-, pamut-, len-ipar, posztóverés, takácság.
Pozsony	női kézi munkák.
Pozsony	női kézi munkák.
Pozsony	női kézi munkák.
Huszt	műasztaloság.

Község	Iparág
Dicső-Szt.-Márton	műtakács és gombkötő- ipar.
Gyöngyös	női ipar.
Nagy-Rócze	műasztalosság s más fa- ipar.
Bártfa	vessző ipar.
Bártfa	Macheé s másnemű gyer- mekjáték.
Sóbánya	carlsbadi és idriai csipke- ipar.
Zboró	tilinkó, guzsaly, bot, pipa- szár, kézi fecskendő (esztergályos).
Bajna	összes női iparágak.
Ludány	összes női iparágak.
Segesvár	takács ipar, posztó csi- nálás.
Nagy-Becsikerek	szerb és perzsa szőnyeg- szövés.
Nagy-Kikinda	szövőiskola.

Az *iparos tanoncok* oktatása felől az 226. 1884. XVII. t.-cz akként rendelkezik, (60. §.) hogy ha kivételesen megengedtetik 12 éven aluli fiúnak tanonczul felvétele, az iparosgazda köteles öt mindennapi tankötelezettsége alatt rendesen járattani az elemi iskola mindennapos tanfolyamára; ha pedig a tankötelezettségen túl van a tanoncz, köteles öt *tanoncziskolába*, ennek hiányában ismétlőiskolába járattani. Az iparhatóság a tanoncokról jegyzéket vezet, és ebből a tanviszonyban álló fiúk névsorát a tanév előtt (augusztusban) közli a tanfelügyelő-

vel, valamint pótlólag bejelenti hozzá az év-
közben lajstromba vett tanonczoikat. (77. §.)
Oly községben, hol legalább 50 tanonc van,
e tanoncok számára köteles a község külön
tanfolyamot «iparos tanoncziskolát» rendezni
be. A tanonczoktatásra a polgári és elemi
iskolák helyiségei, taneszközei és tanerői hasz-
nálhatók fel. (80. 81. §§.) A tanonc mindaddig,
míg tanonczideje tart, köteles ily iskolába járni.
A tanév 10 hó; hetenként két köznapon legalább
4 óra az általános ismeretek tantárgyaira, vásár-
nap pedig 3 óra rajzoktatásra fordítatik. Az
iparhatóság állapítja meg: nappali vagy esti
órákban tartassék-e az oktatás. Ha a hitfele-
kezetek a vallásoktatás felől intézkednek, vásár-
naponként egy vallástani óra is kötelező. (82. 83. §§.)

227. A tanoncziskolák költségeire fordítandók
az ipartörvényben megszabott pénzbürságok
és díjak, u. m. az iparbejelentési díj (4. §.),
iparendeléyi díj (21. §.), végeladási díjak (51. §.),
és az iparkihágások büntetései (155—158. §§.).
Amennyiben a község a tanoncziskola költségei-
nek fedezésére másként nem képes: a belügy-
miniszter és pénzügyminisztertől kikérendő en-
gedély alapján a községben fizetett állami
egyenest adók 2°/_o-a erejéig külön adót vehet
ki a község összes adófizetőire. (87. §.)

228. A tanoncziskolák fölött a közvetlen fel-
ügyeletet a kerületi tanfelügyelő és az első
fokú iparhatóság gyakorolja: ügyeit pedig az
iskolaszékeknek megfelelő szervezettel és hatás-
körrel az iparos *tanoncziskolai bizottság*
vezeti. Ez ipariskolai bizottságok az 1884. évi

27,496. sz. a. kelt körrendelet mellett kiadott «az iparos tanulók iskolái (tanoncz-iskolák) szervezete» 38. §-ának e) pontja értelmében üléseiket havonként egyszer s a szükséghez képest többször is pontosan tartsák meg és az ülésekről felvett jegyzőkönyveket az azokban foglalt határozatok végrehajtása előtt az ülés napjától számított 8 nap alatt, sürgős ügyekben pedig 2 nap alatt a kir. tanfelügyelőhöz küldjék be.

A kir. tanfelügyelő a beküldött jegyzőkönyvet vizsgálja át és a mennyiben a határozatok végrehajtása ellen kifogása nem lenne, a jegyzőkönyvet annak kézhez vételétől számított 8 nap alatt, sürgős ügyekben lehetőleg előbb is észrevétel nélkül visszaküldi. Ha azonban valamely határozatot a törvények és rendeletekkel ellenkezőnek vagy a helyi körülmények között indokolatlannak talált, a jegyzőkönyvet az említett határidő alatt visszaküldi, megjelölve, hogy mely határozat ellen van kifogása. Az ipariskolai bizottság a kir. tanfelügyelő által így kifogásolt határozatot végre nem hajthatja, de a kir. tanfelügyelő kifogása ellenében kérheti a vallás és közoktatásügyi m. kir. miniszter elhatározását, kihez a kir. tanfelügyelő az ipariskolai bizottság kérelmét saját véleményes jelentése kíséretében azonnal felterjeszteni tartozik. A kifogásolt határozat végrehajtása a miniszteri rendelet leérkezéseig függőben tartandó. (1886. nov. 23-án kibocs. közokt. min. körrend.)

Ha az iparostanoncz 20 napot igazolatlanul mulaszt a tanoncziskolában: a rendtar-

tási szabályok 12. §. szerint azon tanfolyamot a következő tanévben ismételnie kell, mit ha mellőz, iskolai bizonyítványt nem kap. Az iskolai bizonyítványt, mely nélkül az 1884. XVII. t.-cz. 67. §. értelmében a felszabaduláshoz szükséges iparhatósági bizonyítvány ki nem adható, megtagadhatja az iparos tanoneziskolai bizottság a min. szervezeti szabályzat 23. §. e) pontja szerint akkor is, ha a tanonez vásott, rossz magaviseletét ismételt intéek daczára sem vetkezné le.

230. Magasabb ipari képzést nyújt, de egyszersmind egyes munkaágakban az elméleti képzés lehető mellőzésével rövid gyakorlati tanfolyamokat rendez a *budapesti állami középipar-tanoda*. Célja és feladata, hogy építőmestereket, építőpallérokat, a gépekkel és a munka megosztásával dolgozó, az u. n. tömegtermelő iparágak számára pedig előmunkásokat, művezetőket és kivételkép olyan szakembereket képezzen, a kik kisebb ipartelepeknek, gyáraknak stb. önálló vezetőivé is lehessenek.

Az intézetben jelenleg hat különböző szakcsoport: u. m. az építészeti, gépészeti, két vegyészeti, fém-vasipari és faipari szakcsoport van életbe léptetve.

A tanulók beiratása szeptember 1-ső napjától 10-ig tart.

Az intézetbe rendes tanulókul felvétetnek:

a) azok, kik az iparos-tanulók számára szervezett iskola három évi tanfolyamát bevégezték s legalább is jó osztályzatu bizonyítványuk van;

b) azok, a kik a polgári iskola, gymnasium vagy reáliskola négy alsó osztályából jó sikerű bizonyítványt nyertek ;

c) iparos segédek és mindazok, a kik az a) avagy a b) pontban kívánt készségöket felvételi vizsgálat útján bizonyítják.

Általában megkívántatik, hogy a belépni kívánó növendék az általa választott szakcsoportbeli iparágban már előre *gyakorlatot* szerzett legyen; továbbá, hogy minden tanuló az első és második tanév bevégeztével kiadott két havi szünet alatt a gyakorlatban *foglalkozzék*.

A felvételi feltételeknek különben megfelelő s már a gyakorlatban működött tanulók a nem gyakorlottak felett előnyben részesülnek.

A tanításért félévénként 5 forint tandíj fizetendő.

A tanfolyam három évre terjed: ennek sikeres bevégeztével a tanulók végbizonyítványt nyernek, melynek alapján jogosítva vannak mindazon iparágak üzésére; a melyeket az intézetben tanultak.

Azon tanulók, kik valamelyik középiskola négy alsó osztályának sikeres elvégzése után lépnek az intézetbe, s itt a három évi tanfolyamot szintén sikeresen végzik el, a katonai szolgálatnál az egyéves önkéntesség kedvezményében részesülnek.

Azon tanulók, a kik a gépészeti és a 231. fémvasipari szakosztályba lépnek, a műhelyi gyakorlatot már az első tanév második felében megkezdik.

E félév alatt a gyakorlat abban áll, hogy

e tanulóknak megmagyaráztatik a különböző szerszámok anyaga, szerkezete, czélja és alkalmazása s ezekről természet után méretekkel ellátott szabatos vázlatrajzokat készítenek, úgy hogy e rajzok után a komplikáltabb szerszámokat is meg lehet szerkeszteni és elkészíteni.

Az említett két szakosztály másodéves tanulói az egész tanév alatt hetenkint 12 órában az egyszerűbb és összetettebb kovács és géplakatos-munkák kivitelében fokozatosan gyakoroltatnak; s itt az ügyesebbeknek és gyakorlottabbaknak szabadabb mozgás engedtetik, s időnkint és alkalmilag az előmunkás teendőjét is teljesíthetik.

A harmadéves tanulóknak hetenként szintén 12 órai gyakorlatuk van, s ez alatt folytatólagosan gyakoroltatnak a kovács- és géplakatos-munkák készítésében, a különböző szerszám-gépekkel való műveletekben és a szerelésben, hogy a gyakorlat terén bizonyos önállóságra lehessenek szert.

Azon tanulók, a kik a gyakorlatból léptek az intézetbe, főképen azon műveletekre oktattatnak, a melyekben magokat kellően ki nem képezhették.

Minden tanulónak van munkakönyve, a melybe naponként bejegyzik a munkaidőt és a végzett munka nemét; a bejegyzéseket a művezetők ellenőrzik s azok helyességét aláírásukkal bizonyítják; az év végén pedig az intézet igazgatója és a műhely főnöke a munkakönyvet hitelesíti úgy, hogy az a bizonyítványnak kiegészítő részét képezi s reá hivatkozás

is van. — A munkakönyvbe bejegyeztetnek az illető tanulónak a műhelyben előfordult fegyelmi vétségei s a büntetések is.

Azon czélból, hogy a tanulók tanulásuk ideje alatt gyakorlatilag is minél jobban kiképezthessenek, a szabályzatok szerint kötelezve vannak arra, hogy a nyári szünidők alatt is választott szakjokhoz tartozó műhelyekben, gyárakban gyakorlatilag foglalkozzanak.

Ez a gyakorlat a bizonyítványokba bejegyeztetik s azon tanulók, a kik azt elmulasztják, megrovatnak.

A tanulók egyrésze, különösen azok, a kik a gyakorlatban gyengébbek, a nyári szünidő alatt az intézet műhelyeiben fognak dolgozni, hogy a gondosabb vezetés és szigorubb felügyelet alatt kellő gyakorlati ügyességet szerezhessenek.

A vegyészeti szakosztály másodéves tanulói a gyakorlatot a minőleges elemzéssel kezdik, a gyakorlatban leginkább előforduló elemeket analizálják nedves és száraz úton; a törekvőbbek a tanév végeig rendszeren haladnak annyira, hogy ásványoknak — mint a márga, vasérczek és silicatok — mennyileges elemzését is teljesíthetik.

A harmadéves tanulók a technikai elemzéssel foglalkoznak. — Így gyakorolják :

az égvényeknek és savaknak technikai elemzését ;

az élenyülésen alapuló módszereket, mint a vas, barnakő chromsavas sók, salétrom stb. meghatározását ehamileommal, továbbá a chlor,

chlormész és a többi halóidok meghatározását különféle uton: — a szénhydrátok — mint keményítő szőlő és nádcukor elemzését a Ventzke-, Soleil- és a Mischerlich-féle készülékkel; — a czukorgyártás anyagainak, a nyers czukor, melasse s a spodiumnak elemzését és a szénsavas calcium meghatározását a Scheibler-féle készülékkel; — a borszesztartalmú anyagoknak — bor, sör, liqueur stb. — elemzését; — a világító gáz világító képességének meghatározását a Bunsen-féle photometerrel; az elégési gázoknak elemzését a Winkler- és Orsat-féle készülékekkel; — készítenek a tanulók különféle vegyületeket és főképen üveget és mázat.

A gyakorlati munkaidő hetenként itt is 12 óra, s a tanulók munkálataikról rendszeres munkakönyvet vezetnek s a nyári szünetidő alatt szintén kötelezve vannak a gyári gyakorlatra.

233. Az *építő-iparosok* számára berendezett *téli tanfolyam* célja a télen szünetelő kőműves-, ács- és kőfaragó-iparosoknak oly rendszeres szakképzése, a mely őket szakmájukban önálló, öntudatos működésre képesítse.

A tanfolyam négy téli félévre terjed s évenként november hó elejétől márczius hó végeig tart.

A tanulók beiratása október hó 15-ik napjától 30-ig eszközöltetik.

Tanulókul felvételnak a 14 életévet betöltött azon kőműves-, ács- és kőfaragósegédek, a kik folyékonyan olvasni, írni és számolni tudnak és legalább egy évig a gyakorlatban működtek.

A felvételre jelentkezők erkölcsi bizonyítványt, továbbá főnökeiktől igazolványt tartoznak előmutatni arról, hogy mely idő óta működnek a gyakorlatban és melyik szakban dolgoznak.

A tanulók a tanfolyam sikeres bevégzésével végbizonyítványt nyernek, a melynek alapján képesítve vannak a kőmíves-, kőfaragó- és ácsmesterség gyakorlására. Ezen tanfolyam tanulói a hadi kötelezettségnél azon kedvezményben részesülnek, hogy ha tanulások ideje alatt soroztatnak be, a katonai szolgálatot tanfolyam bevégzése után teljesíthetik.

A *gépkezelők és fűtők* részére berendezett tanfolyamok célja a mezőgazdasági gépeknél és a gyártelepekben alkalmazandó gépkezelők és fűtők kiképzése a gőzmozgonyok (lokomobil), a stabil gőzkazánok és gőzgépek, továbbá a cséplő- és más gazdasági gépek, végre az egyszerű gazdasági malmok helyes kezelésében és ápolásában. A gőzkazán-fűtők tanfolyama október hó első napján, a stabil gőzgépek kezelőinek tanfolyama november hó harmadik napján, a lokomobil és cséplőgépkezelők tanfolyama pedig február hó első napján nyitlatik meg.

Az első tanfolyam tartama hat hét, a másodiké két hónap, a harmadiké pedig három hónap.

Az előadások köznapokon este 7 órakor, vasárnap- és ünnepnapokon pedig délelőtt tartatnak.

Ezen tanfolyamokba felvétetnek az önálló lakatosok, kovácsok, ezek segédei s a

különböző gépgyárak munkásai, okleveles gazdák, valamint oly gazdák is, a kik a természettani tudományokból annyi ismerettel bírnak, hogy a tanfolyamot kellő sikerrel hallgathatják, végre géptulajdonosok.

A tanítás díjmentes.

A tanfolyam bevégeztével a tanulók vizsgálatot tesznek, s ennek sikere szerint a fűtési vagy a gépkezelési szolgálat gyakorolhatására jogérvényes bizonyítványt nyernek.

235. Az 1868. XXXVIII. t.-cz 59—76. §§-a a polgári középosztály műveltségét biztosító két fontos tanintézménynek ad létet: a *felsőbb nép- és polgári* iskolának. 5000 lakost számláló községek *kötelesek* felsőbb népiskolát állítani és tartani fenn. A tanfolyam a felső népiskolában a fiuk számára 3, lányok számára 2 év. A felvételhez 6 oszt. elemi iskolai bizonyítvány vagy felvételi vizsgálat szükséges. A fiuk és leányok elkülönítetten tanítandók. Az iskolai év a felső népiskolában szeptember hó 1. napján kezdődik s tart a következő év junius hava végéig.

A felső népiskola első osztályába szabályszerűen csak oly tanuló léphet be:

ki életének legalább 12 évét betöltötte;

kinek az elemi (nép) iskola hat osztályára kiszabott tantárgyakban elegendő jártassága van, s ebbeli ismereteit szükség esetén e végre elrendelt fölvételi vizsgálat útján igazolja.

A felső népiskolába lépő tanuló, bármely nemzetiséghez tartozik, köteles a magyar nyelvet is tudni annyira, hogy a törvény által

ezen iskolában elrendelt magyar nyelvi oktatásban fennakadás nélkül résztvehessen.

(16/VIII. 1882. keltű 18634. számű min rend.)

Nagyobb községek, melyeknek anyagi ereje engedi, felső népiskola helyett *polgári* iskolát kötelesek felállítani, mely 6 (lányoknál 4) évfolyamból áll. A polgári iskolának kiváló előnye, hogy a növendék természeti hajlamát és tehetségét valamely életpályához idejekorán felismerhetővé teszi: a tantárgyak csoportosítása, és bevégzett egészűl feldolgozása által megelőzve van a tanítványoknál a *pályatévesztés* veszélye. Ha a human műveltség ösvénye vonzza az ifjút, átmehet a polgári iskolából a gymnasium V. osztályába; ha a reáltudományok tanulmányozására hajlik, beléphet a reáliskola V. tanfolyamába; ha népnevelő hivatástól lelkesűl, fölvétetik tanító, vagy óvó-képezdébe; ha kereskedéshez mutat kedvet, átléphet a keresk. középiskolákba; ha az ipar magasb ismereteiben óhajt jártasságot, nyitva áll előtte a középipartanoda, ha gazdasági műveltségre akar szert tenni, fölvétetik az ily szakintézetbe. Mind e helyekre hajlama szerint átmelve a polg. iskolából: az itt tanuloknak *bevégzett* egészűt viheti magával, mi a más tanintézeteknél, a középiskoláknál hiányzik. A tananyag ily bevégzett földolgozása a polg. iskola teljes végzésével *egész* polgári műveltséget nyújt az ifjunak, s e mellett a két felső osztályban gyakorlati szakképzést is: hajlama és követendő életpályája szerint gazdasági, ipari vagy kereskedelmi

irányban. A polgári iskola e kiváló előnyeire járul a hivatalnoki és község-jegyzői pályára is képesítés: mindezeknél fogva méltán hívtott a közfigyelem föl a kormány által a polg. iskolák fölkarolására. (Legrészletesebben 1879. szept. 5-én 24793. sz. a. kelt közokt. min. körrendelet.)

236. Az iskolai év a polgári iskolában szeptember 1. napján kezdődik s tart a következő év június hava végeig.

A polgári iskola első osztályába szabályszerűen csak oly tanuló léphet be:

a) ki legalább 9-dik évét betöltötte;

b) kinek az elemi (nép-) iskola negyedik osztálya számára kiszabott tantárgyakban elegendő jártassága van s ebbeli ismereteit e végre elrendelt felvételi vizsgálat útján igazolja.

A polgári iskolába lépő tanuló, bármely nemzetiséghez tartozik, köteles a magyar nyelv elemeiből is annyit tudni, hogy a törvény által ezen iskolákban elrendelt magyar nyelvi oktatásban fennakadás nélkül résztvehessen. A polgári iskola bármely osztályába bevehető minden oly tanuló, ki koránál fogva az általa kijelölt osztályba beillik és az azon osztályban megkivántató előkészültségről a vizsgálat útján bizonyosságot tesz: középtanodából a polgári iskolába átlépni kívánó tanulót bizonyítványa alapján is fel lehet venni. A felvételi vizsgálat díjmentes. (21678/1877. sz. közokt. min. rend.)

237. Polgári fiúiskolákban a tanterv úgy állapítandó meg, hogy a polg. iskola első négy évfolyama alatt — habár kimerítőbben —

ugyanazon tantárgyak taníttassanak, melyek a gymnasium vagy reáliskola 4 alsó osztályában taníttatnak, a latin nyelv kivételével (mely azonban mint nem köteles tantárgy szintén előadatik). A többi tantárgy a tanfolyam első 4 évében legfőlebb megkezdethetik s főleg a 2 utolsó évfolyamban taníttatik. (Népokt. törv. 76. §.)

Egyrészt a polg. iskola gyakorlati iránya, másrészt főleg a köztisztviselők minősítéséről szóló 1883. I. cz. által megkívánt elméleti előképzés mind sűrűbbé teszi a más iskolát látogatóknak s még inkább a közhivatalok kezelési szakban alkalmazottainak polgári iskolai *magánvizsgálatra* jelentkezését. Az 1885. okt. 9-én 37603. sz. a. kiadott min. körrendelet értelmében (3. 4. és 5. §.) ily magánvizsgára bocsátásért csak az illető iskolaszéknél kell jelentkezni ha a magántanuló megfelelő középiskolai osztály végzéséről szabályszerű iskolai bizonyítványt tud felmutatni; ellenben ha több osztály tantárgyaiból összevont vizsgát, vagy több osztály mellőzésével felsőbb osztály tantárgyaiból akar a jelentkező vizsgát tenni. — végre ha az előző osztály végzését iskolai bizonyítvánnyal nem igazolhatja: polg. isk. magánvizsgálatra bocsátási engedélyért az illető tanfelügyelő útján a közoktatási miniszterhez kell a jelentkezőnek folyamodnia. Ily kérvényhez a keresztlevelel, az utolsó évi iskolai bizonyítvány, az iskolából kimaradás óta lefolyt időnek mivel töltését igazoló okiratok és a jelenlegi alkalmazást tanúsító bizonyítvány csatolandók.

Az 1883. I. t.-cz. a *köztisztviselők minő-* 238.

sítéséről rendelkezve a polgári iskolák növénydekeire nézve a következőket rendeli:

15. §. A kinevezett távirtdakezelőknél legalább a polgári iskola, katonáknál az altiszti iskola bevégezése, szerződötteknél legalább a népiskolai tantárgyak ismerete, s mindnyájukra nézve az előirt kezelő vizsgák letétele.

18. §. A fogyasztási adószedő, ellenőr és tiszteknél, a sőtárnok, ellenőr, mázsatiszt és hivataltisztnél a minősítvény algymnasiumi, alreáltanodai tanulmányoknak vagy polgári iskola négy osztályának szabályszerű és jó sikerrel való bevégezése.

19. §. A segédhivataloknál alkalmazottakra nézve a központi igazgatásnál, a bíróságoknál, a jogügyi és alapítványi igazgatóságnál, és minden egyéb állami vagy törvényhatósági hivatalnál négy gymnasialis vagy reáltanodai, vagy polgári iskolai négy osztálynak szabályszerű bevégezése.

E képzettség kívántatik a dohánybevéltási felügyelők, kezelők és tisztek tekintetében is.

20. §. A dohányárúdei, raktári, valamint a lottó-igazgatósági tisztviselőknél a főgymnasiumi vagy főreáltanodai tanulmányok és érettségi vizsga, vagy valamely, ezen középtanodákkal egyenrendű kereskedelmi iskola bevégezése kívántatik s csak kivételesen vehetők fel egyének polgári iskolai hat osztálylyal.

21. §. Fogház-felügyelőknél, mennyiben nem megfelelő katonai, vagy alsóbb rendű közigazgatási szolgálathól vételnek át — a képzettség négy osztályu polgári iskola bevégezése.

22. §. Zálogházi alsóbb tisztviselőknél négy gymnasialis vagy reáltanodai, vagy polgáriskolai négy osztálynak szabályszerű bevégezése kívántatik.

A polg. iskolák IV. osztályát jó sikerrel 239. végzett fiuknak a cs. és kir. hadapród-iskolákba vizsgálat letétele nélkül leendő felvételi jogosultságuk a közös hadügyminiszterium 1882. szept. 11-én 2752. sz. a kelt körrendeletével kimondatott. (26/IX. 1882. 29818. sz. a kelt közokt. min. rend.)

Vasúti üzletgyakornoki állomásokra fel- 240.vételi vizsga nélkül alkalmaztatnak az okleveles tanítók és a hat polg. isk. osztályt végzett ifjak. Felvételi vizsga mellett pedig alkalmazhatók a tanítóképezdők 2 osztályát, vagy polg. iskolai 4 osztályt végzettek.

(3/XI. 1881. 16506. számú közm. és közokt. min. rend.) (22/I. 33788. sz. közokt. min. rend.)

Hat polg. isk. osztályt végzett ifjak fel- 241.vételnek: a magyar-óvári gazdasági akadémia kivételével minden gazdasági középtanintézetbe, úgy az állatorvosi intézetekbe (628/eln. 879. sz. földm. min. rend.); a selmeczi erdészeti akadémiába 34505/1879. sz. pénzügym. rend.); mint postakiadók 628/eln. 879. sz. keresk. min. rend.); számvevőségi- és pénztári-, adó-, vám-, fogyasztási hivatali-, pénz- és adóörsegi-, dohánybevallási-, gyártási-, eladási-, lottóhivatali-, bélyegző-, és sóhivatali szolgálatokra.

(34505/1879. sz. pénzügym. rend., 1879. szept. 5-én kelt 24793. sz. közokt. min. rend.)

VIII.

TANKÉPESÍTÉS.

242. Az elemi, polgári, ipar és szakiskolai *tanító-képesítésre* vonatkozólag álljanak itt a főbb tudnivalók:

Az *elemi iskolai tanítói* képesítő vizsgálatok június utolsó napjain tartatnak meg.

E vizsgálatokra jelentkezhetnek mind-azok, kik

a) a tanítóképzdei rendes tanfolyamot bevégezvén egy vagy két évet gyakorlati tanítással töltöttek;

b) kik a törvény keletkezte előtt gyakorló tanítók voltak;

c) kik magukat a tanítóságra magán úton képezték.

A kellően bélyegelt folyamodványok keresztlevéllel, iskolai-, orvosi-, szolgálati- és erkölcsi-bizonyítványokkal felszerelve azon tanfelügyelőhöz nyújtandók be, kinek kerületében az illető tanítóskodik vagy tartózkodik, ki azt a maga véleményének hozzácsatolásával az illető képezde igazgatójához teszi át.

Megjegyzendő, hogy az 1886. évi 18290. sz. miniszteri rendelet értelmében nem az intézetben végzett jelöltek 10 frt vizsgálati díj fizetésére köteleztetnek.

(1879. XVIII. t.-cz. 6. §. és Magy. ny. Utasítás 19. §.)

Az állami tanítónőképezdékebe fölvétel ez 243. intézetek túltömöttsége folytán az 1877. évi 10998., 1879. évi 15717., 1880. évi 15584., 1886. évi 24995. és az 1887. június 18-án kelt 8304. számú miniszteri körrendeletekkel fokozatosan szigorított. Ezekhez képest csak a 14 életévöket egészen betöltött, és valamely nyilvános polgári vagy felsőbb leányiskola IV. osztályát vagy a felső leány-népiskola II. osztályát általános jó eredménnyel végzett, testileg lelkileg teljesen ép fejlődésüket igazoló leányok folyamodhatnak felvételért, a jelzett kellékek okmányokkal igazolása mellett a felől is biztosítékot nyújtva, hogy képezdei pályájuk bevégeztével egyedül csak tanítónők kívannak lenni és ezen pályán megmaradni. Így fölszerelt kérvényök az illető tanítónőképezde igazgatótanácsához czímezve, azon megyei tanfelügyelőhöz nyújtandó legkésőbb július 15-ig beküldendő körletében laknak. A tanfelügyelő a határidőn túl beérkező, vagy a fenti igazolásokkal el nem látott folyamodványokat köteles hivatalból visszautasítani, a többieket pedig véleménye kíséretében legkésőbb augusztus 1-ig azon tanfelügyelőhöz teszi át, kinek felügyelete alá a folyamodványban megnevezett képezde tartozik. E tanfelügyelő a képezdei igazgató közbejöttével megvizsgálja a kérvényeket; az elkészetteket vagy jelzett kellékekkel nem bírókat visszautasítja, a többi kérvényezőket felvételi vizsgára meghívja.

A felvételi vizsga írásbeli és szóbeli. Az írásbelinek tárgyai: a) magyar nyelvi dolgozat

a növendék felfogásának, fogalmazó képességének, írásának és helyes írásának megítélésére; e dolgozat anyagául a tanárok egyike által a polg. leányiskolai. tananyag köréből vett valamely konkrét tárgyról (pl. állatról, történeti eseményről stb.) tartott legfeljebb 10 percnyi előadásnak önálló írásbeli reproductiója szolgáljon, melynek kidolgozására $1\frac{1}{2}$ órai idő engedhető. *b)* Ugyanazon tananyag köréből vett 2—3 számtani feladat megoldása, melyre szintén $1\frac{1}{2}$ órai idő adatik. Szóbeli vizsgálatra csak az írásbeli dolgozatokat kielégítő sikerrel végzetek bocsáttatnak; e vizsga tárgyai; *a)* a magyar nyelv, fő tekintettel a nyelvtanra és a szóbeli kifejezés szabatos voltára; *b)* a számvetés, fő tekintettel az egész és tört számokkal való alapműveletek értelmes és öntudatos alkalmazására; *c)* a hazai történelem és földrajz alapvonalai.

Az írásbeli dolgozatok mindegyikén jegyeztessék föl azon iskola, melyben a növendék addig tanult, és azon érdemjegy, melyet az illető tantárgyból bizonyítványában kapott, végre a vizsgáló bizottság osztályzata. Az így fölszerelt dolgozatok a vizsgálat befejezése után a közokt. miniszterhez terjesztendők fel.

211. Minden magánintézet tulajdonosának, sőt a mennyire ügykörében tudomására jut, az egészen magán úton oktató arra jogosított tanítóknak is hagyja meg a tanfelügyelő, hogy a tanítónői képesítő vizsgálatra készülő jelölteket 18-ik életévök betöltése előtt tanítónői képesítő vizsgá-

latra menni ne engedjék, s ezt kérni meg se kísérsék.

Hirdesse ki, sőt magánúton is adja tudokra, hogy minden oly tanítónőjelölt, ki az 1877. évi július hó 13-án 10,998. sz. a. kiadott miniszteri rendelet 2. §-a szerint tanítónőségre magán úton készült, hiteles bizonyítvánnyal köteles kimutatni, hogy ő valamely nyilvános tanítónőképezde gyakorló iskolájában, vagy legalább mint magán nevelő-tanítónő gyakorlati tanítással egy évig foglalkozott.

Csak ezen itt is kitűzött feltételeknek megfelelő tanítónőjelölt bocsátható a tanítónőket képesítő vizsgálatra.

Felső nép és polg. isk. tanképesítő vizs- 245.
gálatokra jelentkezhetnek az erre vonatkozó 1877. január 26-án kelt miniszteri szabályrendelet értelmében mindazok:

a) kiknek elemi népiskolai tanítói oklevelek van s a polg. isk. tanítókép. tanfolyamot elvégezték.

b) mindazon tanképesített elemi iskolai tanítók, kik képesítettésük után legalább két évig vagy tanítottak, vagy tanulmányaikat felsőbb iskolákban folytatták.

c) kik az érettségi vizsgálatot letették, vagy egyetemet látogattak, ha az érettségi vizsgálat letétele után számítandó legalább két évig tanítással foglalkoztak.

E vizsgálatra jelentkezők a vizsgáló bizottsághoz intézett és kellően bélyegelt folyamódványaikat azon tanfelügyelőhöz nyújtják

he, kinek kerületében tartózkodnak: a tanfelügyelő pedig azt saját véleményezésével a polg. isk. tanítóképezde igazgatóságához teszi át. A folyamodványban világosan kiteendő, hogy mely szakasorportból, vagy mely tudománykörből óhajt az illető vizsgálatot tenni; a folyamodványhoz melléklendők:

a) keresztlevél;

b) az eddigi tanulmányokról szóló bizonyítványok;

c) a gyakorlati működésről és erkölcsi magaviseletről szóló bizonyítvány;

d) a tanítói oklevél, vagy ha ezzel nem bírna, az érettségi bizonyítvány;

e) a testi épségre vonatkozó hiteles orvosi bizonyítvány.

Együttal figyelmeztetnek az illetők, hogy

1. a nagymélt. vallás- és közoktatásügyi magyar kir. miniszter urnak 1886. évi 18,290, 20,572. és 24,761. számú rendeletei alapján a felső nép- és polg. isk. tanképesítő vizsgálatokért intézeti növendékektől 10 forint, nem intézeti jelöltektől pedig 15 forint vizsgálati díj szedetik.

2. Ha a jelölt egy időben egynél több szakasorportból (p. o. nyelv- és történettudományok és torna) akar vizsgálatot tenni, úgy a többi szakasorport vizsgálati díja intézeti növendékeknek 5 forint; nem intézetiéeknek 10 forint.

3. Az egyes tudománykörből jelentkezők vizsgálati díja 10 frt.

4. Pótvizsgálati díj fejében minden egyes tárgyért 5 frt fizetendő.

5. Azok, kiknek vizsgájuk siker nélküli vala. ha újból jelentkeznek, a díjnak újból való fizetésére köteleztetnek.

6. A vizsgálati díj az állami polg. isk. tanítóképezde igazgatójánál fizetendő le; vizsgálatra csak azok bocsáttatnak, kik ebbeli kötelezettségöknek eleget tettek.

Mindaz, ki valamely nyilvános tanintézet- 246.
nél, úgymint állami vagy községi felső nép- és polgári iskolánál, vagy tanítóképezdében rajztanítói minőségben alkalmaztatni kíván, köteles magát képesítő vizsgálatnak vetni alá. Ez évenként egyszer a budapesti m. kir. rajztanárképző intézetben tartatik meg (Andrási-út, saját palota). A vizsgálat mérvéhez és sikeréhez képest rajztanítói vagy rajztanári oklevél állíttatik ki. (A vizsgálat díja 10 forint, mely a vizsgálat megkezdése előtt lefizetendő. E díj alól fölmentésnek nincs helye.)

(1878. évi szabályzat 1. 8. 9. 11. §§.)

A polgári iskolai és tanítóképző-intézeti 247.
tornatanítóságra képesítő vizsgálatra jelentkezhetnek mindazok, a kik a polgári iskolai tanítóképezde tornászati szakcsoportjának tanfolyamait elvégezték, továbbá azok a képesített elemi iskolai tanítók, kik képesítésök után legalább 3 évig tornát is tanítottak.

E vizsgálat tárgyai: a) boneytan, élettan és egészségstan s a tornázásnál előfordulható baleseteknél nyújtandó első segítséghez szükséges orvosi ismeretek; b) a tornázás elmélete és története (a rend-, szabad-, szergyakorlatok és tornajátékok elmélete, a tornázás az ó-

közép- s uj-korban s hazánkban): c) a tornatanítás elmélete (a tornatanítás általános és különös szabályai, tornahelyek építése és felszerelése); d) a tornatanítás gyakorlata, gyakorlati tornázással kapcsolatban a gyakorlatok vezetése, vezénylése és megmutatása.

E vizsgálat három részre oszlik: a) zárt-helyi írásbelire; b) nyilvános szóbelire és c) nyilvános gyakorlatira.

Az írásbeli tételek kizáróan csak a tornázás és a tornatanítás elméletére vonatkozhatnak.

A szóbeli vizsgálat a tornászati szakcsoportban tanított tudnivalókra terjed ki.

A gyakorlati vizsgálat a helyszínen föl-adott gyakorlati tanításhól áll.

E vizsgálatnak minden egyéb körülményeire nézve a polg. isk. tanítóságra képesítő vizsgálatokról szóló 1877. évi miniszteri szabályrendelet illető §§-ai érvényesek.

248. *A siketnémák* oktatásához szükséges *tanképesítés* beigazolása végett rendszerint a tanév elején s végén tartandó tanképesítő vizsgák körüli eljárást szabályozó ideiglenes utasítás:

1. Vizsgát tehetnek lelkészek s oly egyének, kik a nevelés terén jártassággal bírnak s tanképességüket okmányilag igazolni tudják:

a) ha mint tanárjelöltek siketnémák intézetében legalább két évig a növendékek oktatási módját tanulmányozták, vagy

b) gyakorlatilag behizonyítani képesek, hogy különös hivatásbeli hajlamból önképző s magán tanulmány útján, esetleg intézetén kívül is, már siketnémákat jó eredménynyel képeztek.

2. A vizsgánál kiderítendő :

a) képes-e a megvizsgálandó siketnéma gyermekeket minden kötelező tantárgyban s a képzettség bármely fokán eredménynyel tanítani?

b) tanúsít-e jártasságot a tananyag elrendezése s kezelésére nézve minden tantárgyban?

c) ismeri-e a használható taneszközöket, czéljokat s alkalmazásukat?

d) van-e alapos fogalma a siketnémák testi, lelki fogyatkozásairól s ezeknek befolyásáról egész lényükre?

e) képes-e a siketnémákat megérteni s velök magát megértetni?

f) tud-e a siketnémák szülőinek vagy rokonainak czélszerű tanácsokat s utasításokat adni arra nézve : mily bánásmódban részesítsék haláltól megfosztott gyermekeiket?

g) ismeri-e a szakirodalom kiváló műveit s a siketnémák oktatásának fejlődését korszakonként?

h) bír-e elegendő ismeretekkel az élettan azon részeiből, melyek mint szakemberre nézve különösen fontosak?

Ennek folytán :

3. kiterjesztendő a vizsga :

a) a siketnémák oktatásának tanmódjára általában ;

b) a tanmenetre s az egyes tantárgyak kezelésének módszerére ;

c) a siketnémák rendszeres oktatásának s nevelésének történelmi fejlődésére ;

d) a szakirodalomra.

4. A vizsga a siketnémák váczsi kir. intézetben magyar nyelven végzendő s felosztatik:

a) elméletire, egyrészt írásbeli dolgozattal, másrészt szóbeli előadással;

b) gyakorlatira, melynél az, ki nem végzé az intézetben mint tanárjelölt a gyakorlati tanfolyamot, magán úton képzett növendékét s általa tanításának eredményét tartozik bemutatni.

5. A vizsga bizottság előtt teendő le, melynek tagjai:

a) egy a vallás- és közoktatási magyar királyi minisztérium kebeléből kiküldendő miniszteri biztos;

b) a siketnémák váczsi királyi intézetének igazgatója, s

c) ugyanazon intézet rendes tanárai.

6. A vizsgáról jegyzőkönyv vezetendő, melynek eredménye: jeles, jó, elégséges, elégtelen jelzővel fejezendő ki, meghatározván általánosan: tanképes-e az illető vagy nem?

7. A vizsga alapján oklevél állítandó ki, melyben a következők foglalandók; a megvizsgátnak vezeték- és keresztnéve, vallása, életkora, eddigi szakmája, foglalkozása s a vizsga eredménye.

8. A vizsgálati jegyzőkönyv az írásbeli dolgozat s a bizonyítvány másolata felterjesztetik a vallás s közoktatási magyar királyi minisztériumhoz.

9. A siketnémák oktatására megszerzendő tanképesítés s a leteendő vizsga határidejének

kitűzése végett a vallás és közoktatási magyar királyi minisztériumhoz folyamodvány nyújtandó be, melyhez csatolandók :

- a) a folyamodó keresztlevele ;
- b) életpályájának leírása ;
- c) bizonyítványok végzett tanulmányairól ;
- d) a már ezelőtt nyert tanképesítő okmány ;
- e) bizonyítvány eddigi szakmabeli alkalmazásáról és külön :
- f) gyakorlati működéséről s ennek eredményéről a siketnémák oktatása terén ;
- g) orvosi bizonyítvány testi s egészségi állapotáról.

10. Kitűzetvén a vizsga napja, erről folyamodó annak idejében a siketnémák váczi kir. intézetének igazgatója által értesítetik.

A budapesti I. ker. állami tanítóképző-intézettel kapcsolatos *ipartanítói tanfolyam* az 1880-diki tanévben szerveztetett oly tanítók számára, kik a kézműipar s a vele összefüggő ügyességek terén kiváló képesség jelét adták. Az ipari tanítók szakképzése elméleti és gyakorlati irányban halad. 249.

Az elméletieket a polgári iskolai tanítókat képző magasabb tanfolyamokban hallgatják a jelöltek, míg gyakorlati szakképzettségük előmozdítására a dúsan felszerelt faipari tannműhely szolgál.

Ezen intézetben az ipari szaktanítók képzése, bele nem tudva az általános tanítóképző intézeti 4 tanfolyamot, 3 évig tart, melynek bevégezésekor a jelöltek az e célra kiküldött

szakbizottság előtt képesítő vizsgálatot tartoznak letenni.

250. Az ipar- és polg. isk. *ipartanítói* vizsgálatokra a közoktatásügyi miniszter által 6892/1883. sz. a. jóváhagyott szabályrendelet értelmében jelentkezhetnek :

a) mindazok, kik a polg. isk. tanítóképezde iparszakosztályát elvégezték ;

b) mindazok, kik főreáliskolát, középipar-tanodát vagy műipariskolát jó sikerrel végeztek és legalább három éven át a polgári iskolai tanítóképezdében tanított valamely iparágat gyakorlatilag üzték.

Az ipar- és polgári isk. ipartanítói képesítő vizsgálatra jelentkező kellően bélyegelt folyamodványát május hó első felében hivatalbeli előjárósága útján vagy ilyennek hiányában közvetlenül a budapesti I. kerületi állami elemi- és polgári iskolai tanítóképezde igazgatóságához tartozik benyújtani. A folyamodó köteles folyamodványához csatolni :

a) keresztlevelet és eddigi tanulmányairól szóló bizonyítványait ;

b) eddigi gyakorlati ipari foglalkozását és erkölcsi magaviseletét igazoló bizonyítványait ;

c) testi épségéről szóló hiteles hatósági orvosi bizonyítványt.

Ugy a vizsgálatra való bocsáttatásról vagy elutasítatásról, valamint a házi dolgozatra szánt elméleti feladatról a folyamodók május második felében hivatalosan értesítetnek.

A jelöltnek a házi dolgozatra szánt elméleti feladatot az ennek kézbesítésétől számított 6

hét alatt kell elkészíteni és a budapesti I. ker. állami elemi- és polg. isk. tanítóképezde igazgatójának megküldeni. A jelölt a vizsgálat folytatására csakis e bírálat eredménye alapján bocsátható.

Az a jelölt, ki az elméleti házi dolgozatot sikerrel oldotta meg (miről mindenki külön hivatalos értesítést kap), a tanítóképezde igazgatójánál jelentkezzék; a ki neki a számára kijelölt gyakorlati tételt kézbesíti. Az illető jelölt köteles a kívánt bútor tervezetét, rajzait, költségvetését és magát a bútort a tanítóképezde ipartanműhelyében a szaktanár ellenőrzése mellett önállóan elkészíteni.

A szükséges szerszámokat és anyagokat a tanítóképezde adja; a kész tárgy viszont a tanítóképezde tulajdona marad.

A vizsgálat díja itt is intézeti növendékeknek 10 frt, másoknak 15 frt.

Ezt a jelölt tartozik folyamódványához csatolni, mert a nélkül az tekintetbe nem fog vétethetni. A díj alól felmentésnek nincs helye.

A vizsgálat tárgyai:

a) elméletiek: az ipar és rajzoktatás módszertana és ennek kapcsán általános paedagogiai ismeretek; építészeti-, ornamentális-, figurális- és műipari rajz; ornamentális mintázás; faismeret és ipartan (technologia); mértani szerkesztés-tan; vetítéstan, árnyéktan és perspektíva; ipari könyvviteltan;

b) gyakorlatiak: műhelyi rajzolás; asztalosság, esztergályozás és műfaragás.

A vizsgálat magyar nyelven tartatik. Senki

sem képesíthető, ki magyarul helyesen beszélni és írni nem tud.

251. A *házi ipari munkatanítónők* képzését a közokt. miniszt. 1877. szept. 7-én 22,678. sz. a. kelt rendelettel következőleg szabályozza: Az intézet célja, oly tanítónőket nevelni, kik egyfelől az elemi, felső nép- és polgári leányiskolák növendékeit a női, különösen a házi ipar körébe tartozó munkákra oktathassák, másfelől a felnőtt egyéneket, vagy mint állandó lakosok valamely községben, vagy mint vándortanítónők a házipari munkára megtaníthassák.

Ilyen intézetek állíttatnak fel a fennálló állami elemi tanítónőképezdékekkel kapcsolatban. E helyeken az oktatás elméleti részét legnagyobb részben a tanítónőképezdek számára kiadott tanterv szerint lehet és kell tanítani, beleszövéen abba a házi iparhoz különösen is szükséges tudnivalókat.

A tantervben a tudnivalók azon minimuma van összeállítva, melyeket a házi ipari munkatanítónőnek mulhatatlanul tudnia kell, ha házi ipari munkatanítónői oklevelet akar nyerni.

Azok, kik a m. kir. állami elemi tanítónőképezde körén kívül levő intézetekben, avagy magán uton készülnek elő a házi ipari munkatanítónőségre, a házi ipari munkatanítónői oklevél megszerzése végett kötelesek a vallás- és közoktatásügyi m. kir. minister által kinevezett bizottság előtt az állami tanítónőképezdében tartandó vizsgálaton megjelenni.

IX.

TANKÖNYVEK. TANSZEREK.

A népoktatási tanintézetek úgy az alsó 252.
fokú ipar- és kereskedelmi iskolák *tanköny-
veire* vonatkozólag a közoktatásügyi miniszter
1886. szept. 8-án 28,472. sz. a. következő Kőr-
rendeletet bocsátott ki:

«Tudomásom lévén arról, hogy a polgári
községi iskolaszékek számára általam kiadott
utasítás 44. §-a 1. pontjában, — és az állami
népoktatási tanintézetek gondnoksága számára
szintén általam kiadott utasítás 34. §-a 1. pont-
jában foglalt, a népoktatási tanintézetekben
használható kézi — és vezérkönyvekre, vala-
mint taneszközökre vonatkozó intézkedésem
sok helyen hiányosan és helytelenül alkalmaz-
tatik, annállogva indítatva érzem magamat,
hogy az állami és községi, valamint a társu-
latok és magánosok által fenntartott elemi és
felső népiskolák, polgári iskolák, alsófoku ipar-
és kereskedelmi iskolákban használható tanköny-
vekre és taneszközökre nézve a következőket ren-
deljem: 1. A nevezett iskolák mindenikében csak
is az állam által kiadott, vagy a kormány által az
illető iskola- nem (elemi-, nép-, felső nép-, pol-
gári-, alsófoku ipar-, kereskedelmi iskola) szá-

mára különösen engedélyezett tankönyvek és taneszközök használhatók. Közép- vagy más-nemű iskolák számára szerkesztett tankönyvek az említett iskolák valamelyikében csakis akkor használhatók, ha az illető iskolákra nézve külön is engedélyeztettek. 2. Szemléltetés útján biztosan megtanítható tantárgyaknál nem szükséges tankönyvet használni (p. o. az elemi népiskola III. osztályában földrajznál.) 3. Valamely tantárgynak autográfózott vagy tollbamondott jegyzetekből való tanítása minden körülmények között tilos. 4. Nem engedélyezett tankönyv vagy taneszköznek behozatala a jelen rendelet keltének napjától tilos. Ily könyvek szerzői vagy kiadói utasítandók, hogy könyvüket kellően bélyegelt három példányban a kir. tanfelügyelő útján hozzám terjesszék fel, megjelölván kérvényükben a könyv árát és azon iskolanemet, melyre nézve a könyv engedélyeztetését kéri. 5. Már használatban levő nem engedélyezett tankönyvek további használatát a jelen tanév végéig megengedem; ha azonban ezen időig az illető könyv általam nem engedélyeztetnék; engedélyezett tankönyvvvel okvetlenül felcserélendő. 6. A tankönyvek változtatása lehetőleg kerülendő. Valamely iskolában egyszer engedély folytán alkalmazott tankönyvek változtatása csak egy új tanév kezdetével eszközölhető, még pedig csakis a tantestület indokolt felterjesztése alapján, melyben a változtatást, illetőleg az új tankönyv előnyeit behatóan előadni köteles. Ha a behozandó új tankönyv általam már engedélyeztetett, behozatalára a kir. tanfelügyelő megadhatja az

engedélyt; ellenkező esetben a kérvény a könyv három példányának kíséretében hozzám terjesztendő fel. Az utóbbi esetben a felterjesztésnek az új tanévet megelőzőleg már február havában kell történni. Mindkét esetben a könyv behozatala csakis az engedély megadása után történhetik meg.»

E körrendelet következtében engedélyezés végett a tankönyveknek oly nagy tömege küldetett a kormányhoz föl, hogy azoknak kellő idő alatt megbírálása lehetetlenné vált. Minek folytán a most közölt körrendelet 5. pontjának hatályon kívül helyezése mellett 1887. április 3-án 842. sz. a. kelt rendelettel a már használatban levő tankönyveknek azon iskolákban melyekbe már bevitettek, további alkalmazása újabb intézkedésig meghagyatott. Tekintettel pedig arra, hogy a nagy könyvtömegnek bíráltatása tetemes költséggel jár, elrendeltetett, hogy minden engedélyezés végett eddig benyújtott, vagy ezután benyújtandó nép-, polgári-, alsó fokú ipar- és kereskedelmi iskolai tankönyv után a benyújtó bírálati díj czimén 5—5 forintot fizessen be az állam valamely pénztárába, és az ezt igazoló nyugtatványt felterjeszsze.

Az állami és államilag segélyezett népok-
tatási intézetek csak belföldi könyveket, műveket és tanszereket, a nélkülözhetlen külföldi productumokat pedig csak hazai kereskedők útján rendelhetik meg. A min. számvevőség az iskolai évi számadások felülvizsgálata alkalmával a külföldi kereskedők által kiállított számlákat visszautasítja. (16/3. 1887. 5402. sz. m. r.)

Iskolai- és népkönyvtár létesítésére és 254

gyarapítására, úgy a tanítók továbbképzéséhez szükséges szakkönyvek és szaklapok beszerzésére évenként fölvételi (beíratási) díj szedendő minden tanuló, tehát a tandíjmentes vagy vagyontalan növendék után is: és pedig az állami és államilag segélyezett községi elemi iskolai mindennapi ismétlő, iparos és műveldei tanulóktól 25 kr., felső nép- és polgári iskolai tanulóktól 50 kr., — egyéb iskolákban a «helyi viszonyokhoz mért» fölvételi díj. Lehetőleg külön könyvtáralap is létesítendő; felekezeti iskolák a mulasztási bírságok egy részét is fordíthatják e célra. (2872/1871., 6895/1872., 20,311/1877., 1238/1878. és 15,427/1878. sz. közokt. min. rendeletek.)

255. A közoktatási miniszterium által kiadott és e mű kiadója (Hornvánszky Viktor akad. könyvkereskedő Budapest, V., a magy. tud. akadémia épülete) útján is megszerezhető tankönyvek és tanszerek jegyzéke:

Gönczy P. **ABC olvasókönyv** a népiskolák első osztálya számára. Bolti ára 1 $\frac{1}{2}$, netto-ára 12 kr.

Gönczy P. **Vezérkönyv** az **ABC olvasókönyv** tanításához, tanítók számára. Bolti ára 18, netto-ára 15 kr.

Gönczy P. **Fali tábla** (24 db). Bolti ára 2 frt 40 kr., netto-ára 2 frt.

Gönczy P. **Írásbeli mozgatható betűk**. Bolti ára 70, netto-ára 60 kr.

Gönczy P. **Nyomtatásbeli mozgatható betűk**. Bolti ára 60, netto-ára 50 kr.

Gáspár J. **II. olvasókönyv**. Bolti ára 19, netto-ára 16 kr.

Gáspár J. **III. olvasókönyv**. Bolti ára 2 $\frac{1}{2}$, netto-ára 20 kr.

Gáspár J. **IV. olvasókönyv**. Bolti ára 30, netto-ára 24 kr.

Gáspár J. **V. és VI. olvasókönyv**. Bolti ára 6 $\frac{1}{2}$, netto-ára 54 kr.

- Csiky K. **A magyar alkotmánytan és jogi ismeretek kézikönyve.** Bolti ára 1 frt 25 kr., netto-ára 1 frt.
- Csiky K. **A hazai alkotmány és jogismeret alapvonalai,** polgári és felsőbb népiskolák számára. Bolti ára 70, netto-ára 56 kr.
- Gönczy P. **Pestmegye és tájéka viránya.** Bolti ára 2 frt, netto-ára 1 frt 60 kr.
- Dr. Széll János. **Életmentés és egészségtan.** Bolti ára 20 kr., netto-ára 16 kr.
- Dr. Széll János. **Vezérkönyv az életmentés és egészségtanhoz.** Bolti ára 50 kr., netto-ára 40 kr.
- Torkos L. **Magyar nyelv és irodalmi kézikönyv a felsőbb leányiskolák számára. I. rész.** Bolti ára 1 frt 50 kr., netto-ára 1 frt 20 kr.
- Torkos L. **Magyar nyelv és irodalmi kézikönyv a felsőbb leányiskolák számára. II. rész.** Bolti ára 2 frt, netto-ára 1 frt 60 kr.
- Sonnenfeld Zs. **Német nyelv és irodalmi kézikönyv a felsőbb leányiskolák számára. I. rész.** Bolti ára 1 frt 20 kr., netto-ára 1 frt.
- Sonnenfeld Zs. **Német nyelv és irodalmi kézikönyv a felsőbb leányiskolák számára. II. rész.** Bolti ára 1 frt 20 kr., netto-ára 1 frt.
- Nagy L. **Vezérkönyv a beszéd- és értelemgyakorlatok tanításában a népiskolák I. és II. osztálya számára.** Bolti ára 24, netto-ára 20 kr.
- Nagy L. **Vezérkönyv a magyar nyelvtan tanításában a népiskolák I. és II. oszt. számára.** Bolti ára 20, netto-ára 16 kr.
- Nagy L. **Vezérkönyv a magyar nyelvtan tanításában a népiskolák III. és IV. oszt. számára.** Bolti ára 40, netto-ára 32 kr.
- Nagy L. **Nyelvtani gyakorlókönyv a népisk. II. oszt. számára.** Bolti ára 8, netto-ára 6 kr.
- Nagy L. **Nyelvtani gyakorlókönyv a népisk. III. és IV. oszt. számára.** Bolti ára 20, netto-ára 16 kr.
- Dr. Emericz-Kárpáti. **Vezérkönyv a népiskolai földrajztanításban tanítók számára.** Bolti ára 50, netto-ára 40 kr.
- Dr. Emericz-Kárpáti. **Földrajzi eredménytár a népisk. és ismétlő isk. sz.** Bolti ára 8, netto-ára 6 kr.

- Dr. Emericzy-Kárpáti. **Atlasz** a vezérkönyv a népisk. földrajztanításban. Bolti ára 1 frt 25 kr., netto-ára 1 frt
- Kiss és Mayer. **Vezérkönyv** a történettanításhoz. Bolti ára 60 kr., netto-ára 50 kr.
- Kiss Á. **Magyarok története**. V. oszt. számára. Bolti ára 30 kr., netto-ára 24 kr.
- Maszák Hugó. **I. Utmutató** az elemi rajztanításhoz. Bolti ára 60, netto-ára 50 kr.
- Maszák Hugó. **II. Kivágott papirminták**. Bolti ára 36, netto-ára 30 kr.
- Maszák Hugó. **Fali rajzminták** (24 falitábla). Bolti ára 1 frt 70 kr., netto-ára 1 frt 50 kr.
- Maszák Hugó. **Kézi rajzminták** (A., B., C., D. füzet); minden egyes füzet bolti ára 65, netto-ára 52 kr.
- Bartalus István. **Énektanító vezérkönyv** a népiskolai tanítók számára. I. és II. évfolyam. Bolti ára 1 frt 20 kr., netto-ára 1 frt.
- Bartalus István. **Énektanító vezérkönyv** a népiskolai tanítók számára. III. és IV. évfolyam. Bolti ára 1 frt 20 kr., netto-ára 1 frt.
- Bartalus István. **Énektanító vezérkönyv** a népiskolai tanítók számára. V. és VI. évfolyam. Bolti ára 1 frt 20 kr., netto-ára 1 frt.
- Bartalus István. **Éneklő ABC** a népiskolák számára. I. évfolyam. Bolti ára 34 kr., netto-ára 28 kr.
- Bartalus István. **Éneklő ABC** a népiskolák számára. II. évfolyam. Bolti ára 48, netto-ára 40 kr.
- Bartalus István. **Éneklő ABC** a népiskolák számára. III. évfolyam. Bolti ára 40, netto-ára 34 kr.
- Bartalus István. **Éneklő ABC** a népiskolák számára. IV. évfolyam. Bolti ára 40, netto-ára 34 kr.
- Bartalus István. **Éneklő ABC** a népiskolák számára. V. évfolyam. Bolti ára 40, netto-ára 34 kr.
- Bartalus István. **Éneklő ABC** a népiskolák számára. VI. évfolyam. Bolti ára 40, netto-ára 34 kr.
- Bartalus István. **Vezérkönyv** a zongora és orgona játszására. Bolti ára 5 frt, netto-ára 4 frt.
- Bartalus István. **A zeneköltészet elemei és műformái**. Bolti ára 2 frt 50 kr., netto-ára 2 frt.

Sz. Nagy J. **Vezérkönyv** az énektanításban elemi és népiskolák számára. Első évfolyam. Bolti ára 38, netto-ára 32 kr.

Sz. Nagy J. **Gyakorlókönyv** az énektanításra az I. és II. elemi oszt. számára. Bolti ára 34, netto-ára 28 kr.

Margittai József. **Gyermekdalok** népiskolák számára. Bolti ára 12 kr., netto-ára 10 kr.

Ábrányi Kornél. **A magyar dal és zene sajátosságai.** Bolti ára 1 frt 80 kr., netto-ára 1 frt 50 kr.

Ábrányi Kornél. **Zenészeti aesthetika.** Bolti ára 1 frt 80 kr., netto-ára 1 frt 50 kr.

Számolási gyakorlatkönyv a népiskolák számára. Netto-ára 25 kr.

Számolási gyakorlatkönyv a főelemi és városi iskolák III. oszt. számára. Netto-ára 18 kr.

Számolási gyakorlatkönyv a főisk. IV. oszt. számára. Netto-ára 21 kr. (E 3 számolási-könyv a magas minist. által ajánlva, a méterrendszer szerint van átdolgozva.)

Groó V. **Vezérkönyv** a magyar nyelv tanítására. I. rész. Bolti ára 24 kr., netto-ára 20 kr.

Ugyanaz II. rész. Bolti ára 24 kr., netto-ára 20 kr.

Groó V. **Magyar olvasókönyv** II., III. és IV. oszt. számára. Bolti ára 24 kr., netto-ára 20 kr.

Ezen itt elősorolt könyvek tót, sáros-szepes-tót, román, rután nyelven is kaphatók.

Gönczy P. **ABC olvasókönyv** muraközi horvát nyelven. Bolti ára 15 kr., netto-ára 12 kr.

Groó V. **Olvasó** a muraközi horvát ajkuak. Bolti ára 24 kr., netto-ára 20 kr.

Gáspár. **II. Olvasó** a muraközi horvát ajkuak. Bolti ára 20 kr., netto-ára 16 kr.

Kubinyi L. **A házi ipar könyve.** 3 füzet, minden egyes füzet bolti ára 1 frt 20 kr., netto-ára 1 frt.

Tornatanítás 1 frt 20 kr.

Gönczy P. **Utasítás** a földgömbhöz. 60 kr.

Gönczy P. **Métermértékek fali táblája** szöveggel. 60 kr.

Gönczy P. **Geisler természetrajzi, pompásan színezett nagy falitáblái.** 1. 2. 3. 4. lap állatország, vászonra

húzva 15 frt. — 5. lap **növények**, vászonra húzva 4 frt 50 kr. — 6. lap **ásványország**, vászonra húzva 5 frt.

Gönczy P. Rasch **természetrajzi fali ábrái**. 6 frt 60 kr. magyarázó szöveggel.

Gönczy P. Bopp **természettani fali ábrái**. 4 frt, magyarázó szöveggel.

Számológép golyókkal, 141 centiméter. 6 frt.

Szenthe J. **Utasítás** a számológép használására. 20 kr.

Bopp. **Métermértékek gyűjteménye**. 5 frt.

Szemléleti képek.

1. Iskolaterem belseje. — 2. Az iskola udvara. — 3. Felföldi gazda udvara. — 4. Parasztszoba belseje. — 5. Alföldi gazda udvara. — 6. Zöldséges és gyümölcsös kert. — 7. A házi állatok és néhány kutya-faj. — 8. Marhavásár. — 9. Tehénészet. — 10. Lóvásár. — 11. Lóistálló belseje. — 12. Juhászat és sajtkészítés. — 13. Sertésvásár. — 14. Baromfi-udvar. — 15. Az emberi test részei. — 16. A falusi piacz. — 17. A földmives tavaszi foglalkozása. — 18. A földmives nyári foglalkozása. — 19. A földmives őszi foglalkozása. — 20. A földmives téli foglalkozása. — 21. Különféle malmok. — 22. Kerékgyártó és kovács. — 23. Épülőfélben levő házak. — 24. Fazekas és takács. — 25. A vásár. — 26. Konyhai életkép. — 27. A falu környéke és közlekedési eszközök. — 28. Alma és körtefák. — 29. Szilva-, cseresznye-, mandola-, nyári- és őszi körtefák. — 30. Dió-, mogyoró-, gesztenye- és naspolyafák. — 31. Zöltségpiacz. — 32. Diszkert és virágok. — 33. Gyümölestárlat. — 34. A tölgyfa és makk termése. — 35. A fenyő feldolgozása. — 36. A nyirfa és feldolgozása. — 37. A bükk- és gyertyánfa. — 38. Mocsáros vidék tájképe. — 39. Légi tűnemények. — 40. Esti kép. — Mind a negyven kép bolti ára 26 frt, netto-ára 23 frt 40 kr.

Hartinger : 1. Színezett falitáblák.

Az emberi test bonczana (5 tábla) szöveggel. 7 frt 50 kr.

A hazai mérges növények (12 tábla) szöveggel. 12 frt 60 kr.

Az ehető és mérges gombák (12 tábla) szöveggel. 12 frt 60 kr.

II Gazdászati színezett táblázatok.

Alagsövezés. 5. szám. 1 frt.

Rétöntözés. 6. szám. 1 frt.

Dohánytermelés. 18. szám. 1 frt.

Lentermelés. 19. szám. 1 frt.

Baromfitenyésztés. 26. szám. 1 frt.

Baromfitenyésztés. 27. szám. 1 frt.

Hasznos és nem hasznos madarak. 29. szám. 1 frt.

Hasznos és nem hasznos madarak. 30. szám. 1 frt.

Térképek.

Gönczy P. és Berghaus. **Magyarország fali térképe** az új felosztás szerint. 4 frt 40 kr.

Gönczy P. és Berghaus. **Osztrák-magyar monarchia domború térképe.** 20 frt 50 kr.

Gönczy P. és Berghaus. **Osztrák-magyar monarchia fali térképe.** 4 frt 40 kr.

Gönczy P. és Berghaus. **Európa fali térképe.** 4 frt 40 kr.

Gönczy P. **Ázsia fali térképe.** 4 frt 40 kr.

Gönczy P. **Afrika fali térképe.** 4 frt 40 kr.

Gönczy P. **Észak-Amerika fali térképe.** 4 frt 40 kr.

Gönczy P. **Dél-Amerika fali térképe.** 4 frt 40 kr.

Gönczy P. **Ausztrália fali térképe.** 4 frt 40 kr.

Gönczy P. **A föld öt része fali térképe.** 4 frt 40 kr.

Gönczy P. **Osztrák-magyar monarchia kézi térképe.** 20 kr.

Gönczy P. **Magyarország kézi térképe** a régi és új felosztás szerint. 20 kr.

Felkl-Gönczy földgömbök.

21 centiméter átmérőjű, **délkör nélküli földgömb.**

2 frt 88 kr. Pakolási költség 50 kr.

Ugyanez **fél délkörrel.** 3 frt 45 kr. Pakolási költség 60 kr.

Ugyanez **egész délkörrel.** 6 frt 90 kr. Pakolási költség 1 frt.

31.5 centiméter átmérőjű, **délkör nélküli földgömb.**
5 frt 45 kr. Pakolási költség 90 kr.

Ugyanez **délkörrel és emelkedési szinezettel.** 12 frt
65 kr. Pakolási költség 1 frt 80 kr.

47 centiméter átmérőjű, **délkör nélküli földgömb.**
14 frt. Pakolási költség 2 frt.

Ugyanez **délkörrel.** 28 frt. Pakolási költség 3 frt 80 kr.

Tellurium. 12 frt 50 kr. Pakolási költség 2 frt.

Planetarium. 21 frt. Pakolási költség 3 frt 50 kr.

256. A népiskola természetrajzi gyűjteményének gyarapítása, a vidék kisebb emlőseinek, madarai és tojásainak, hüllőinek, halainak és rovarainak úgy a vidék növényeinek s azokmagvainak, végre az ásványoknak gyűjtése a tanítók hivatása első sorban. A gyűjtemény kiegészítés végett ajánlatos más vidékbeli tanintézetekkel csereviszonyba lépni. Az e téren sikerrel buzgolkodó tanító dicsérő oklevéllel kitüntetése vagy anyagi jutalmazása iránt a tanfelügyelő előterjesztést tesz a kormányhoz. (4/3. 1871. 2872. sz. m. r.)

X.

ADÓ. ILLETÉK. POSTA DÍJ.

Földadómentesek az iskolakertek fa- és 257.
szőlőiskolák. (1875. VII. t.-cz. 5. §. f, és g. pont.)

Házadó alá nem tartoznak az iskolaépü-
letek és tanítólakások.

(1870. LI. t.-cz. 2. §. h), i) pont.)

Az iskolai fekvő törzsvagyon után *illeték-* 258.
egyenérték fizetendő, mely az érték $1\frac{7}{8}$ száza-
lékát teszi. Kiszabás végett a birtokállás 10
évenként kimutatandó, 10 évi átlagos jövedelme
hitelesen igazolandó. A bejelentés a pénzügyigaz-
gatósághoz terjesztetik. A bevallott átlagos évi
jövedelem 20-szorosa véteik a fekvőség értékeül,
és ez után számíttatik az illetékegyenérték, mely
évnegyedes részletben fizetendő be.

(III. sz. 95. tétel D.)

Bélyegmentesek :

259.

a) tanítók által illetményeik behajtása iránt
bárhova beterjesztett kérvények, úgy a behajtásra
utasított közeg ellen benyújtott panaszok ;

(14/10. 1882. keltű 50,742. sz. pénzügym. rend.,
16/11. 1882. k. 33,772. sz. közokt. min. rend., 22/7. 1883.
keltű pénzügym. Utasítás, 5/8. 1883. k. 25,557. sz. köz-
okt. min. rend.)

b) a hitoktatási bizonyítványok ;

(illeték szab. 22. tétel, g) pont.)

c) a népiskolai bizonyítványok;

(Ill. szab. 22. tétel, e) pont.)

d) a himlőoltási bizonylatok;

(Ill. szab. 22. tétel, l) pont.)

e) az iskolai mulasztást igazoló orvosi bizonyítványok; (Ill. szab. 22. tétel, f) pont.)

f) az ipariskolai és iparostanoncz-iskolai bizonyítványok.

(2/7. 1884. keltű 40,608. sz. pénzügym. rend.,
20/7. 1884. k. 24,335. sz. közokt. min. rend.)

260. Az iskolai számadások mellékleteit képező számlákon és nyuglatványokon a bélyegilleték úgy rovandó le, hogy a megszabott értékű bélyegjegy az okmány vagy irat lapjára akként ragasztassék fel, hogy az irat szövegének legalább egy sora, nem pedig az irat címe vagy kelte a bélyeg alsó részén keresztül irassék. Az okiratra utólag felragasztott bélyeg nem létezőnek tekintetik. Kereskedők és iparosok követelésénél kiállított számlák, jegyzékek, kimutatások vagy hasonló iratok, ha 50 frtnál kisebb összegről szólnak, ivenként 1 kr., különben pedig ivenként 5 kr. bélyeg alá esnek: — de ha valamely közpénztárnál nyuglatvány gyanánt nyújtatnak be, vagyis ha azokon a pénz felvétel bizonyittatik: a II. fokozat szerinti bélyeg rovandó le, úgy, hogy a már felhasznált számla-bélyeg a megfelelő bélyegösszegre kiegészítettik. (Közpénztár alatt mindazon pénztárak értetnek, melyek az állam, a közalapítványok, köztörvényhatóságok és községek közgei, vagy állami igazgatás alatt álló intézetek és vállalatok által kezeltetnek.)

(26/3. 1882. 593. csn. sz. közokt. m. rend.)

A bélyeg nem létezőnek tekintetik, ha *a)* 261
a bélyeg csonka; *b)* összeillesztett; *c)* nem szabályszerűen ragasztatott fel; *d)* nem vagy szabálytalanul iratott keresztül; *e)* keresztülírás szükségtelenségénél kivételes eseteiben a felülbélyegzés nem szabályosan eszközöltetett. (III. szab. 52. §.)

A bélyegek akként bélyegzendők át, hogy 262.
ha kelettel ellátott bélyegző alkalmaztatik, a kelet a bélyeg alsó részén tisztán olvasható legyen, ha pedig kelet nélküli a bélyegző, a bélyeg felső tiszta részére tintával felirandó az átbélyegzés kelte. A nem ekként eszközölt felülbélyegzésekre a mulasztó hivatalnok ellen lelet vétetik föl.

(29/2. 1884. 1174. sz. pénzügy. r., 26/3. 1884. 473. közokt. m. eln. sz. r.)

Felülbélyegzésekre a Budapesten gyártott 263.
«Dötsch»-féle fekete zsirfesték használandó. A gyáros következő árakon szállít: 1 kilós szelencze 1 frt 60 kr, $\frac{1}{2}$ kilós szelencze 82 kr, $\frac{1}{4}$ kilós szelencze 41 kr.

(20/4. 1885. 645/el. sz. közokt. min. rend.)

A tanügyi hatóságok egymás közötti, úgy 264.
magánfelekkel hivatal érdekében folytatott levelezéseiknél *portomentességet* élveznek. Szintén portomentesen levelez a kir. tanfelügyelőséggel az ideigl. iskolalátogató.

(3/1. 1880. keltü 33,710/1879. sz. földm. min. rend., 23/1. 1880. k. 959. sz. közokt. m. r.)

Csak a fontosabb, vagy okmányokat tartalmazó hivatalos levelek adhatók «ajánlva» postára fel.

(6/12. 1884. 1382. eln. sz. m. r.)

Készpénzzel vagy értékpapirokkal terhelt

számadások «ajánlva» terjesztendők fel, és a borítékon az érték kiteendő.

(5/12. 1884. 27308. sz. közokt. m. r.)

A «Néplapok Lapja» szerkesztőségéhez tanügyben beküldött levelek a bérmentesség kedvezményében részesülnek, de csak azon esetben, ha a levél szélére világosan kiíratik: «Tanügyben, miniszteri rendelet folytán díjmentes.»

Iskolai hatóságok által magánüzletekben rendelt nyomtatványok, ha csomagonként 20 kgrmnál nem súlyosabbak, értéknylvánítással ellátva nincsenek, és úgy a göngyöleten, mint a szállítólevelen «hivatalos felszólításra portomentes» jelzéssel bírnak, a postán díjmentesen szállíttatnak.

(10/10. 1882. 10,054. sz. közm. és közl. min. rend., 15/2. 1883. 1606. közokt. min. rend.)

265. «Közszolgálati ügyben portomentes» jelzéssel üzlettulajdonosok, részvénytársaságok, vállalkozók és magánosoknak csak oly levelek küldhetők, melyek tartalmuknál fogva közérdekűek, a közszolgálat érdekében keletkeztek: oly levelekre pedig, melyek a czimzett fél magánérdekében küldetnek, «hivatalból, portoköteles» megjegyzés alkalmazandó; ily levelek pótdíj, esetleg ha ajánlva adatnának fel, ajánlási díj nélkül egyszerű portoval (20 gr. súlyig 5 kr. azonfelül 250 gr.-ig 10 krral) fognak megrovatni, mely a közbesítés alkalmával a czimzettől szedetik be.

Közszolgálat érdekében magánfelekhez küldött hivatalos levelek borítékára a «hivatalból, közszolgálati ügyben, portomentes» megjelölés

annyival inkább szükséges, mert ennek hiányossága vagy elhagyása a levél megdíjazását vonja maga után, s ha a czimzett a portot nem fizeti le, állítván, hogy a levél tartalmánál fogva portomentes, és ezt a borítékban levő irattal igazolja, úgy a levél neki díjmentesen kiadatik ugyan, de az esedékes porto a boríték alapján azon hatóságtól vagy közegtől hajtatik be, mely a portomentes kezeléshez megkivántató megjegyzést alkalmazni elmulasztotta. Portoköteles levélnek helytelenül «portomentes» megjelöléssel postára adása büntetés alá eső áthágást képez.

(19/3. 1887. 644. eln. sz. közokt. min. rend. és 25/2. 1887. 4470. sz. a. kelt közmunka. és közlekedésügyi min. rend.)

XI.

HATÁRIDŐ-JEGYZÉK.

(A számok a tételeket jelzik.)

Félnaponként 100, 104. 167.

Naponként 152.

Vasárnap 226

Minden másodnap 104.

Hetenként 35, 73, 167.

Két hetenként 35, 36, 76.

Havonként 52, 95, 99, 134, 178.

Évnegyedenként 134, 185.

Félévenként 41, 81, 95, 108, 206, 210, 221.

Félévenként 15 éven keresztül: 15.

Évenként 42, 55 95, 108, 111, 119, 120, 117,
118, 158, 164, 186, 187, 189.

Három évenként 24.

Öt évenként 113.

Fél nap 106.

Egy nap 95, 106, 181.

Két nap 51, 228.

Három nap 106, 155.

Négy nap 106.

Hat nap 106, 155.

Nyolcz nap 51, 77, 155, 203, 228.

Tizennégy nap 27, 107, 181.

Tizenöt nap 77, 132, 134, 201.

Húsz nap 229.
 Harmincz nap 43, 121.
 Négy hét 27.
 Egy hó 88, 110.
 Hat hét 250.
 Nyolcz hét 114, 116, 152.
 Két hó 110.
 Három hó 110.
 Tíz hó 226.
 Egy év 27, 87, 110, 126.
 Egy és fél év 192.
 Három év 27, 200, 108, 223.
 Öt év 123, 127, 155.
 Hat év 200.
 Tíz év 258.
 Január 42, 185.
 Február 28, 185, 204, 234, 252.
 April 185.
 Május 106, 250.
 Junius (vége), 105, 242.
 Julius 15, 28 122, 185, 244.
 Augustus 30, 55, 58, 68, 71, 78, 118, 162, 226,
 244.
 Szeptember 29, 32, 68, 163, 230, 236.
 Október 165, 166, 223, 233.
 November 15, 191.
 Deczember 31, 117, 191.
 Ősz 214, 216.
 Tél 28, 214, 216, 233.

BETÜSOROS TÁRGYMUTATÓ.

(A rendes szám a lapot, a félkövér pedig a tételt jelzi.)

Adómentesség 197. 257.

«Adó. Illeték. Postadíj» című fejezet 197—201.

Alakulása a közs. iskolaszéknek 21. 48.

Alapítványok iskola részére 30. 64.

Alapvagyonok ellenőrzése 117. 195.

Alkalmazása a polg. iskolát végzeteknek 171. 238. 173. 239. 173. 240. 173. 241.

Alkoholizmus 86. 154.

Ambuláns tanító 3. 5.

Anyakönyv 37. 82.

Augusztusban terjesztendő fel a számadás a tanfelügyelőséghez 31. 68.

Ajándékok közs. iskola részére 30. 63.

Ajánlott hivatalos levelek 199. 264.

Állami egyenes adó mennyisége kimutatandó 31. 65.

Állami építkezések és szállítások hirdetése 7. 16.

Állami épületek nem biztosítandók 36. 79.

Állami iskolához községi járulás 5. 10.

Állami isk. gondnokság kinevezése 22. 48.

Állami segélyezése tanítóknak 56. 112.

Államsegély 6. 14.

Államsegély 3%-a 7. 15.

Államsegélykép engedélyezett tanszerek 32. 70.

Államsegély-számadás a költségvetéshez melléklendő 31. 67.

Árnyékszék 85. 152.

Árvaházak 149. 221. 151. 222.

Árvák segélypénze 67. 127.

Árvák gyámpénzeért kérvény kellékei 74. 137.

Átbélyegzése a bélyegeknél 199. 262.

Balatonfüredi szeretetház 149. 221.

Bánatpénz 7. 18.

Beiskolázás 14. 31.

Belélete az iskolának 93. 167.

Bemutatás tanfelügyelőnek 4. 6.

Beoltása a gyermekeknek 87. 155.

Bélyegmentesség 197. 259.

Bélyeg nem létezőnek tekintetik 199, 261.
 Bérbeadása iskolai fekvőségnek 27, 59.
 Bérleése iskolahelyiségnek 5, 11.
 Birságolása iskolamulasztásoknak 15, 34.
 Birtokrendezés 2, 3.
 Budapesti középipartanoda 162, 230.
 Büntetéspénzek 31, 66.
 Bünvádi eljárás tanító ellen 101, 184.

Czigány tankötelesek 16, 38.
 Czigány tankötelesek beiskolázása 93, 164.
 Czigány tankötelesek oktatási sikere 101, 187.

Díjlevél 28, 60, 118, 197.
 Díjtalan hirdetés 7, 16.

Elemi iskola a község által felállítandó 2, 4.
 Elemi iskolai tanítóképesítés 174, 242.
 Elégtelen osztályzat 37, 82.
 Elfoglalása a tanítói állomásnak 40, 88.
 Ellenőrzése az iskolai beületnek 93, 167.
 Elmaradás iskolaszéki ülésről 24, 52.
 Elmozdíthatatlansága a tanítónak 42, 93.
 Elnök az iskolaszékben 22, 49.
 Elöljáró ellen fegyelmi vizsgálat 120, 202.

Elöljáróság 3, 6, 5, 12, 12, 26, 13, 28, 14, 30, 14, 31, 14, 32, 15, 33, 15, 34, 16, 38, 17, 40, 18, 42, 18, 43, 18, 44, 25, 55, 27, 58, 37, 81, 43, 84.

Elöljáróságok bizottsága előtt esküvés 20, 46.

Első alkalmazáskor nyugdíj illeték 42, 91.

«Építési Ipar»-ban hirdetés 7, 16.

Építési többköltség 10, 20.

Építő iparosok téli tanfolyama 166, 233.

Épület átalakítás 4, 6.

Épületterv 4, 6.

Érdemsorozat 37, 82.

Esküje az iskolaszéknek 18, 44.

Esküje a tanítónak 40, 89, 41, 90.

Évi szerződéssel alkalmazott tanító 40, 87.

Évi jelentése az iskolaszékeknek 121, 204.

Évnegyedi jelentés a miniszterhez 101, 185.

Évnegyedi jelentése a tanfelügyelőnek 99, 178.

Évzáró iskolai vizsgálat 37, 82.

Faiskola 130, 207.

Faiskola-felügyelők 134, 210.

Faiskolai oktatás 137, 214.

Faiskolai pénzalap 132, 208.

Fegyelemgyakorlás 49, 101.

Fegyelmi eljárás fokai 50, 102.

Fegyelmi bíráskodás 120, 203.

Fegyelmi vizsgálat előjáró ellen 120, 202.

- Felekezetek gondoskodása a hitoktatásról 11, 22.
- Felekezeti czélokra alapított ösztöndíj 39, 69.
- Felekezeti iskola 76, 140.
- Felekezeti iskolák ellenőrzése 119, 200.
- Felekezeti iskola megvizsgálása 97, 174.
- Felekezeti iskolára fordítása községi iskolajövedelemnek 80, 149.
- Felekezeti iskola tanterve 93, 163.
- Felekezeti tanítók fegyelmi ítélete fölterjesztendő 43, 93.
- Felekezeti tanítóval szemben tanfelügyelő eljárása 98, 175.
- Felölőssége az iskolaszéknek (gondnokságnak) 36, 79.
- Fellebbezés 35, 77.
- Fellebbezése tanfelügyelőnek 100, 181.
- Felosztása a tanítók közt a tanosztályoknak 32, 72.
- Felső népiskola 168, 235.
- Felső nép- és polgári iskolai tanképesítés 177, 245.
- Felülbélyegzés 199, 263.
- Feltételei az állami segélyezésnek 6, 14.
- Fertőtlenítés 85, 152.
- Félévi jelentése közigazgatási bizottságnak 127, 207.
- Fizetésbehajtási ügyben emelt panasz bélyegmentes 197, 259.
- Fizetési előleg 54, 110.
- «Foglalkoztató nevelés-oktatás a népiskolában. Kisded-
ovoda. Szakiskolák. Polgári iskola» című fejezet 131—173. lapon.
- Folytonossága a tanításnak 52, 106.
- Fölállítása községi iskolának 24, 54.
- Földadó-mentesség 197, 257.
- Földmives iskola 154, 223.
- Fölszerelése a közs. iskolának 21, 55.
- Főszolgabíró 6, 14, 16, 36, 16, 37, 52, 107, 86, 154, 87, 155, 89, 156, 93, 166, 99, 179, 119, 199, 119, 200.
- Fuvar ingyen, iskolaépítéshez 5, 8.
- Fűtők tanfolyama 167, 234.
- Gondnoka** az iskolaszéknek 22, 49.
- Gondnok iskolaszék helyett 13, 27.
- Gondnok teendői 35, 78.
- Gondnokság (és iskolaszék) című fejezet 20—37. lapon.
- Gépészeti osztálya a közép ipartanodának 163, 231.
- Gépkezelők tanfolyama 167, 234.
- Gör. kel. szerb fel. iskola 77, 144, 78, 145, 79, 146, 79, 147.
- Gyámrendelést ki eszközöl? 16, 37.
- Gyámság alá helyezése mulasztó tankötelesnek 15, 35, 16, 37.
- Gyermekkert 147, 220.
- Gyermek-menedékház 147, 220.
- Gyermekzenekarok 89, 157.

Hagyományok közs. iskola részére 30, 63.

Halasztása katonai szolgálatnak 63, 117.

Hanyag tanítóval szemben eljárás 95, 169.

Határidő-jegyzék 202. és 203. lapon.

Határőrvidéki iskolákról jelentések 102, 189.

Hazai kiadványok használhatók az iskolában 189, 253.

Hazai vállalkozók 7, 17.

Havi értesítő 47, 99.

Havi jelentése tanfelügyelőnek 99, 178.

Három izbeli megintés a kormány által 3, 4.

Házi ipari munkatanítónőképítés 186, 251.

Himlőoltási bizonyítvány bélyegmentes 198, 259.

Hitoktatási bizonyítvány bélyegmentes 197, 259.

Hittani oktatásról gondoskodás 11, 22.

Hittani oktatás ellenőrzése 96, 170.

Hivatalból iskolaszéki tagok 12, 24.

«Hivatalból portóköteles» levelek 200, 265.

Idegen uralkodótól segélykérés 6, 13.

Ideiglenes iskolalátogatók 92, 160.

Ideiglenes iskolalátogató portomentességet élvez 199, 264.

Ideje az iskolaszéki üléseknek 23, 52.

Igazgató tanító 43, 95, 46, 96.

Illetékegyenérték 197, 258.

Iparos büntetése iskolamulasztásért 16, 37.

Iparos tanonczok iskolakötelezettsége 15, 33.

Iparos tanoncz oktatás 159, 226.

Ipartanítói tanfolyam 183, 249.

Ipartanítói képesítés 184, 250.

Ipartanműhelyek 157, 225.

Ipartanműhelyek pénz- és anyagelszámolása 36, 80.

Ingyen könyvek, tanszerek, ruházat 17, 39.

Irányelvei a tanfelügyelőnek 93, 164.

Irányzása az iskola beléletének 93, 167.

Iskolaépítés és fenntartás 3, 6.

Iskolaépítési államsegély 3%-a 7, 15.

Iskolaépítésnél hazai vállalkozók 7, 17.

Iskolafelállítás 24, 54.

Iskolafelállítási jog 1, 1.

Iskolafenntartók nyugdíjintézeti járuléka 65, 121.

Iskolai alapvagyon 1, 2.

Iskolai alapvagyon felügyelete és főfelügyelete 127, 206.

Iskolai értesítő 47, 99.

Iskolai és népkönyvtár 189, 254.

Iskolai hatóság községi tanintézetek fölött 11, 23.

Iskolai költségvetés 5, 12.

Iskolai mulasztást igazoló or-

- vosi bizonyítvány bélyegmentes 198, 259.
- Iskolai takarékpénztár 139, 217.
- Iskolai telekszerzési államségély 7, 15.
- Iskolai adónak építésre használása 4, 8.
- Iskolai jövedelem kimutatás 6, 12.
- Iskolai vagyonkezelésről jelentések, számadások 17, 41.
- Iskolakert 79, 148, 136, 212.
- «Iskolák» című fejezet 76—89. lapon.
- Iskolalátogatások 33, 73.
- Iskolalátogató eljárása 33, 74, 34, 75.
- Iskolapad 81, 151.
- «Iskolaszék, gondnokság» című fejezet 21—37. lapon.
- Iskolaszék 2, 2, 5, 12, 11, 23, 11, 24, 12, 26, 13, 27, 14, 31, 15, 34, 16, 37, 17, 40, 17, 41, 18, 44, 21, 48, 22, 49, 23, 51, 23, 52, 24, 54, 25, 55, 26, 56, 27, 57, 27, 58, 27, 59, 28, 60, 32, 71, 32, 72, 33, 73, 36, 79, 36, 81, 37, 82, 43, 95, 51, 102.
- Iskolaszéki tag visszalépési birsága 12, 26.
- Iskolaszék ujraválasztása 13, 27.
- Iskolaszék-választásról jelentés 12, 26.
- Iskolatelekek 25, 55.
- Iskola jellege fölött ki határoz? 76, 140, 77, 141.
- Istvántelki földműves- és kertész-iskola 154, 223.
- Izraelita tanítók 39, 86.
- Katonai kiképzés 8 hét alatt 61, 114, 62, 116.
- Katonai szolgálat alól fölmentés 61, 114.
- Kedvezmények selyemtermelőknél 135, 211.
- Kegydíj 71, 133.
- Keresetképtelen szülők gyermekei 17, 39.
- Kereskedelmi szakintézetekről évi jelentés 101, 186.
- Kertészeti iskola 154, 223.
- Képesítetlen tanító nem alkalmazható 43, 94.
- Kézimunka iskolaépítésnél 4, 8.
- Kézimunka mint tanítási központ 146, 219.
- Kézimunka-tanítás 138, 216.
- Kihágások birsága iskola javára 31, 66.
- Kinevezett iskolaszék 13, 27.
- Kisajátítás iskolai czélokra 5, 9.
- Kisdiednevelő intézetek 147, 220.
- Kitüntetési jutalmak 55, 111.
- Kijelölése tanítónak Határórvideken 29, 62.
- Kölsönadása iskolai tőkéknek 27, 59.
- Költségvetés 5, 12.
- Költségvetése a községi iskolának 30, 63.
- Könyvtár az iskolában 189, 254.
- Közegészségi intézkedések 86, 154.

Közép ipartanoda 162, 230.

«Közigazgat. bizottság» című fejezet 118—129. lapon.

Közigazgatási bizottság 4, 8, 12, 26, 13, 27, 13, 28, 20, 46, 23, 51, 28, 60, 29, 61, 29, 62, 37, 81, 40, 87, 43, 93, 53, 109, 57, 113, 68, 128, 69, 129, 80, 149, 86, 154, 89, 157, 93, 165, 97, 173, 99, 176, 99, 177, 100, 180, 100, 181, 117, 195, 119, 199, 147, 220.

Közüktatási minisztérium által kiadott tankönyvek és tan-szerek 190, 255.

Közös iskolák 10, 22.

Közös iskolaszéke szomszéd községeknek 20, 46.

Község 1, 1, 1, 2, 2, 4, 3, 5, 3, 6, 4, 8, 5, 10, 5, 11, 6, 14, 7, 15, 10, 21, 11, 23, 11, 24, 17, 39, 37, 81.

«Község» című fejezet 1-től 20-ig lapon.

Község iskolafelállítási köte-lezettsége 1, 1.

Községi iskolaépület javítása, kiegészítése 10, 21.

Községi iskolának választása 11, 24.

Községi tanító nem választható iskolaszéki tagnak 12, 25.

Községi tanító nem lehet isk. széki elnök 23, 50.

Községjegyzői szigorlat 117, 194.

«Közzolgálati ügyben porto-mentes» levelek 200, 265.

Köztisztviselői minősítés és a polgári iskola 171, 238.

Közlörvényhatóság nyugdíj-eljárása 70, 130, 70, 131, 71, 132, 72, 134.

Külföldi tanképesítés 38, 84.

Külön megbízatásai tanfel-ügyelőnek 117, 196.

Látogatása az iskolaszéki tag-nak 32, 73.

Látogatási könyv 33, 73.

Láttamozása eskületeti jegy-zőkönyvnek 40, 89, 41, 90.

Legelő elkülönítés 2, 3, 117, 195.

Lelkész mint iskolaszéki tag 21, 48.

Leltára az iskolai butorok és taneszközöknek 25, 55.

Magántanintézet megvizsgá-lása 96, 171, 97, 172, 97, 173.

Magántanuló 37, 82.

Magántanulók nyilvántartása 14, 32.

Magánvizsgálat polgári isko-lában 171, 237.

Magyar nyelv vegyes tannyel-vű iskolában 90, 177.

Meghívás isk. széki ülésekre 24, 53.

Megintése az iskolamulasztók szüleinek 35, 76.

Mellékfoglalkozás 53, 109, 118, 198.

Mellőzése magyar tanítónak vegyes tannyelvű iskolánál 99, 177.

Méhészeti vándortanítók 137, 215.

Méhtenyésztés 137, 214.

Minősítési törvény 171, 238.
Mulasztási napló 48, 100.
Munkatanítónők 139, 216.

Napdíjas 92, 161.

Nem engedélyezett tankönyvek 119, 199.

Nem létezőnek tekintetik a bélyeg 199, 261.

Négy ízbeli büntetés után gyámrendelés 15, 35.

Népfölkelési tisztképzés 64, 118.

Népfölkelési tetteges szolgálat alól fölmentés 64, 118.

Népiskolai bizonyítványok bélyegmentések 198, 259.

Népiskolai könyvtár 26, 55.

Népiskolai rendtartási nyomtatványok 14, 32.

Népnevelési bizottság 90, 158.

Népkönyvtár 189, 254.

Néptanítók lapjához küldött levelek 200, 264.

Nostrificálása külföldi oklevélnek 39, 84.

Női munkák tanítása 139, 216.

Nyári óvó 147, 220.

Nyilvános vizsgálat 54, 105.

Nyilvántartási könyv 124, 205.

Nyomtatványok postai szállítása 200, 264.

Nyugdíj 66, 124, 67, 125.

Nyugdíjazási kérvény kellékei 72, 135.

Nyugdíj-bizottság 68, 128, 69, 129, 70, 130, 70, 131.

Nyugdíjfizetés ideje 71, 133.

Nyugdíjintézeti díjak és nyel-
nyek 65, 119, 65, 120.

Nyugdíjintézeti járulékok behajtása 18, 42.

Nyugdíjintézeti járulékok visszatartása 18, 42.

Nyugtabélyeg lerovása 198, 260.

Órarend 32, 71.

Osztályrendszer 51, 103.

Osztályzat a népiskolában 37, 98.

Ovoda 147, 220.

Ösztöndíj-alapítvány jövedelme hova fordítandó? 31, 69.

Ösztöndíjasok nyugtatójának láttamozása 46, 96.

Ösztöndíjas tanulókról rovat-
os értesítvény 101, 185.

Ötödéves pótlék 57, 113.

Özvegyi segély 67, 126.

Özvegyi segélyért folyamod-
vány kellékei 73, 136.

Pad 81, 151.

Panaszok 35, 77.

Pap és papjelölt tanítói al-
kalmazása 39, 85.

Pálinkaivás 86, 154.

Pénzes levelek 199, 264.

Polgári iskola 169, 235.

Polgári iskolai magánvizsga 171, 237.

Polgári iskolai tanképesítés 177, 245.

Polgári iskolát végzetek al-
kalmazása 171, 238, 173,
239, 173, 240, 173, 241.

Portomentesség 199, 264.

- Portomentesnek jelzett portoköteles levelek 201, 265.
 Postai takarékpénztár 140, 218.
 Pótdíj hivatalból küldött levelek után 200, 265.
 Pótmunkák iskolaépítésnél 10, 20.
 Pótvizsgálat 37, 82.
- Ragály** 86, 154.
 Rajztanítói képesítés 179, 246.
 Rendtartás az iskolában 46, 97.
 Részletes kimutatások 102, 189.
- Segédlelkész** mint iskolaszéki tag 21, 48.
 Segédtanfelügyelő 91, 159.
 Segédtanító 38, 83.
 Segélykérés idegen uralkodótól 6, 43.
 Selyemtermelés 133, 209, 135, 211.
 Selyemtermelőknek kedvezmények 135, 211.
 Siketnémák intézete 155, 224.
 Siketnémák oktatására képesítés 180, 248.
 Statisztika. 102, 189, 102, 190.
 Statisztikai adatok 17, 40.
 Statisztikai gyűjtőívek 116, 193.
 Statisztikai ívek 103, 191.
 Szabadságolás a katonaságtól 62, 115.
 Szakértő 92, 161.
 Szakrendszer elemi iskolában 51, 103.
- Szavatosság nyugdíjilletékért 18, 43.
 Száma az iskolaszéki tagoknak 20, 46, 20, 47.
 Számadás 37, 81..
 Számadások megőrzése 116, 193.
 Számadások szeptemberig be-terjesztendő 126, 205.
 Számlák és nyugták bélyegei 198, 260.
 Számvizsgálat 121, 205.
 Száz tanköteles egy osztályban 100, 180.
 Szederfatenyésztés 136, 211.
 Szederfák díjtalan felhasználása 136, 212.
 Szeptemberben terjesztendő fel az iskolai számadás a miniszteriumhoz 31, 68.
 Szerb egyház-iskola 77, 144, 78, 145, 79, 146, 79, 147.
 Szerb iskola fentartási jövedelne 78, 145.
 Szerb iskolai mulasztások büntetése 79, 146.
 Szeretetházak 149, 221, 151, 222.
 Szorgalomidő kezdete meghirdetendő 14, 30.
 Szünidők 52, 106.
- Tagosítás** 2, 3, 117, 195.
 Tandíj 27, 57.
 Taneszközök 80, 150.
 Tanfelügyelő 4, 6, 10, 19, 16, 37, 19, 44, 23, 51, 28, 59, 28, 60, 31, 68, 32, 70, 40, 88, 43, 94, 43, 95, 52, 107, 54, 110, 57, 113, 65, 118, 68, 128.

- 69, 129, 74, 138, 90, 153, 137, 214, 147, 220, 161, 228, 175, 243, 176, 244, 196, 256.
- «Tanfelügyelő» című fejezet 90—117. lapon.
- Tanfelügyelő iskolalátogatásairól jelentés a miniszterhez 101, 185.
- Tanító ellen fegyelmi vizsgálat 120, 202.
- Tanítói állás betöltése vegyes tannyelvű iskolában 99, 177.
- Tanítói díjlevél 28, 60, 118, 197.
- Tanítói fizetések beszédese 18, 42.
- Tanítói fizetés-behajtási kérvény bélyegmentes 197, 259.
- «Tanítók» című fejezet 38—75. lapon.
- Tanítólak építés és fentartás 3, 6.
- Tanítónő-képesítés magántanulás után 176, 244.
- Tanítónőképezdébe föl vétel 175, 243.
- Tanítóválasztás 38, 83, 118, 197.
- Tanítóváltozás bejelentendő 43, 94.
- Tanítóváltozásról tanfelügyelő jelentése 100, 182.
- «Tanképesítés» című fejezet 174—186. lapon.
- «Tankönyvek, tanszerek» cz. fejezet 187—196. lapon.
- Tankönyv-bírálati díj 189, 252.
- Tankönyvek engedélyezése 187, 252.
- Tankönyvek vétele és kiosztása 26, 55, 26, 56.
- Tankötelesek összeírása 13, 23.
- Tankötelezettség ideje 13, 29.
- Tanoncziskolák 160, 227.
- Tanoncziskolai bizottság 160, 228.
- Tanoncziskola ismételése 162, 229.
- Tanterem kellékei 4, 7.
- Tantermek behutorozása 25, 55.
- Tanterv 32, 71.
- Tantestületi (tanítóegyleti) gyűlés 52, 107, 53, 108.
- Tanulók tisztasága 85, 153.
- Tanügyi hatóságok portomentessége 199, 264.
- Tanyai iskola 3, 5.
- Tatarozása közs. iskolaépületnek 10, 21.
- Telekkönyvi bekeblezés 6, 14.
- Természetrajzi gyűjtemény 196, 256.
- Testgyakorló tér 25, 55, 136, 212.
- Tiltott tankönyvek 119, 199.
- Tisztasági követelményei az iskolának 84, 152, 85, 153.
- Tollnok 92, 161.
- Tornatanítói képesítés 179, 247.
- Több- és pótmunkák iskolaépítésnél 10, 20.
- Több község közös iskolaszéke 20, 46.
- Törzskönyv 103, 192.
- Tűzkár ellen biztosítás 10, 21.
- Utiszámla 14 nap alatt be-terjesztendő 52, 107.
- Ujra-választása iskolaszéknek 13, 27.

Ügydarabok megőrzése tanfelügyelőségénél 116, 193.

Üzleti biztosíték 7, 18.

Zsidó hitközségek hivatalosan használandó nevei 77, 143.

Zsidó tanítók 39, 86.

Járókelő tanító 3, 5.

Járvány 86, 154.

Jegyzőkönyvek beterjesztendők tanfelügyelőhöz 23, 51.

Jegyzője az iskolaszéknek 22, 49.

Jelentés iskolaszék-választásról 12, 26.

Jellege a népiskolának 54, 141.

Jövedelemkimutatás 6, 12.

Vagyontalan szülők gyermekei 17, 39.

Váczi siketnéma-intézet 155, 224.

Választása közs. tanítónak 29, 61.

Vállalkozók Lapjában hirdetés 7, 16.

Váltogató iskolázás 54, 104.

Védhimlőoltás 87, 155.

Vegyészeti szakosztálya a közép-ipartanodának 165, 232.

Végkielégítés 66, 123.

Végkielégítési kérvény kellei 72, 135.

Véglegesítése a szerződött tanítónak 40, 87.

Visszatartása tanítói fizetésnek 18, 42.

Visszatérítése államsegélynek 7, 14.

Vizsga 37, 82.

Vizsgálat tanító ellen 100, 183.

Volt határőrvidéki iskolamulasztások 15, 36.

MTA
KIK

0 00006 15736 4

